

1908

361
4-76

1909

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Ր

ԿՈՎԿԱՍԻ

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

1908 թ.

ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԵԱՆ

(6 պատկերով)

361
Կ-76

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

ԷԼԵԲՏՐԱԶՈՐԻ ՏՊՐԱՆ ԸՄ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆԻ ՊՈԼԻՏ. Դ.
1909

1 MAR 2010

361

4-76

սփ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Ր

340

Ձ417-ՏԵ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

1908 թ.

ԳՈՐԾՆԵՈՒԹԵԱՆ

15940



Թ Ի Յ Լ Ի Ս

ԷԼԷՔՏՐԱԶԱՐԺ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆԻ ՊՈԼԻՑ. Դ.
1909

Կ. Հ. Բ. Ը. ԽՈՐՀՐԴԻ ԿԱԶՄԸ ԵՒ ՆՐԱ 1908 Թ. ԳՈՐԾՆԵՈՒ-

ԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

1908 թ. փետրվարի 2-ին հանգիսաւոր կերպով կայացաւ առաջին ընդհանուր ժողովը վերակազմաւ Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան, որի կանոնադրութիւնը հաստատուել է նոյն տարւայ յունւարի 31-ին:

Այդ ընդհանուր ժողովում, գաղտնի քուէարկութեամբ, խորհրդի անդամներ ընտրուեցին. Սամսոն Յարութիւնեան, Յովհաննէս Սպենդիարեան, Սմբատ Խաչատրեան, Սամուէլ Բալաղեան, Առաքել Սարուխանեան, Խաչատուր Աֆրիկեան, Յակոբ Քոչարեան, Յովսէփ Ամիրխանեան, տիկ. Հեղինէ Առուստամեան, Սահակ Լիսիցեան, Աղէքսանդր Պապովեան և Յակովբ Շահնազարեան: Փոխանդամներ ընտրուեցին՝ Ստեփան Մալխասեան, Արշալոյս Մխիթարեան, Սարգիս Մելքումեան և Գէորգ Խատիսեան: Իսկ Սեպտեմբերի 24-ին 1908 թ. կայացած ընդհանուր ժողովում գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցին վերաստուգող յանձնաժողովի անդամներ. Սիմէօն Շահվերդեան, Աւետիք Նզեկեան և Սարգիս Խարազեան. փոխանդամներ (վեր. յանձ.)—Արամ Նազարէթեան, Կարապետ Բաբայեան:

Խորհուրդը իր առաջին հերթական նիստում, կանոնադրութեան § 31 համաձայն, ընտրեց խորհրդի պաշտօնատար անձանց. նախագահ խորհրդի՝ Սամսոն Յարութիւնեանին, փոխ նախագահներ՝ Յովհաննէս Սպենդիարեանին և Սմբատ Խաչատրեանին, գանձապահ՝ Առաքել Սարուխանեանին, քարտուղար՝ Աղէքսանդր Պապովեանին: Խորհրդի անդամ Սմբատ Խաչատրեանը Թիֆլիսից հեռանալու պատճառով հրաժարւեց 1908 թ. հոկտեմբերի 20-ից. նրան փոխարինեց փոխանդամ Սարգիս Մելքումեանը, որ համարեա տարուայ մեծ մասը, իբր փոխանդամ, աշխատել է խորհրդի կազմի մէջ:

Հաշուետարւայ ընթացքում խորհուրդը ունեցել է 34 նիստ:

Խորհրդի անդամների նիստերի յաճախումները արտայայտուել են հետևեալ կերպով:

Ս. Ս. Յարութիւնեան	31	անգամ
Ս. Ա. Խաչատրեան	17	«
Յ. Ս. Սպենդիարեան	17	«
Ս. Դ. Լիսիցեան	27	«
Խ. Տ. Աֆրիկեան	16	«
Յ. Քոչարեան	23	«
Յ. Ամիրխանեան	12	«
Ա. Զ. Սարուխանեան	19	«
Յ. Հ. Շահնազարեան	32	«
Ս. Ա. Բալաղեան	18	«
Ա. Ա. Պապովեան	32	«
տիկ. Հ. Բ. Առուստամեան	22	«
Ս. Դ. Մելքումեան	13	«

Կովկասի Հայոց Բարեգ. Ընկ. առաջին ընդհանուր ժողովը, որ կայացաւ 1908 թ. փետր. 2-ին, ընտրելով իր գործադիր մարմինը՝ խորհուրդը, առանց որ և է կօնկրէտ խնդիրներ տալու, յանձնարարեց նրան միայն ընկերութեանս կանոնադրութեան իրագործումը, մի կանոնադրութեան, որ նախատեսելով հայ ժողովրդի բոլոր կուլտուրական-բարեգործական պահանջները, Ընկերութիւնը դարձնում էր մեր կեանքում եղակի հիմնարկութիւն, իսկ խորհրդի դերքը՝ չափազանց պատասխանատու:

Հայ-թուրքական ընդհարումների աւերումները հայ գաւառներում, ընդհանուր տնտեսական տաքնապից առաջ եկած գործադրկութիւնն ու ընդհանուր աղքատութիւնը, հայ մասսաների համատարած ուսումնադրկութեան մղձաւանջը — խորհրդիս կազմակերպման հէնց առաջին օրից հրապարակ նետեցին մի խնդիր, այն է շուտափոյթ մշակել ժողովրդի տնտեսական մտաւորական պահանջներին՝ կանոնադրութեան թոյլ տրւած սահմաններում բաւարարութիւն տալու սիստեմատիկ և ներդաշնակ գործունէութեան մի ծրագիր: Միւս կողմից անհրաժեշտ էր անմիջապէս դիմել նաև ընկերութեանս ճիւղերի կազմակերպման ծանր գործին, համախմբել ընկերութեանս շուրջը գաւառների բոլոր կենսունակ ոյժերը և զարգացնել տեղական գործունէութիւնը: Այս բոլորին աւելանում էր նաև այն ծանրակշիռ հանգամանքը, որ կեանքի հրամայողական պահանջների ազդեցութեան տակ, խորհուրդս ստիպւած էր այդ կազմակերպչական և օր-

գանական աշխատանքի հետ զուգընթացաբար վարել և ընթացիկ գործերը՝ որբանոց—դպրոցի, ճաշարանի, աղքատների նպաստների և այլն, մասնաւորապէս որ խորհուրդս, լինելով ամբողջ ընկերութեան կենտրոնական գործադիր մարմինը, նա միևնոյն ժամանակ, փաստօրէն, և ընկերութեանս Թիֆլիսի ճիւղի վարչութիւնն է ներկայացնում:

Այս բոլոր հանգամանքները ինքնին պիտի նախ որոշէին խորհրդի գործունէութեան թէ ծրագիրը և թէ ուղղութիւնը:

Ծրագրի բազմակողմանի և պատասխանատու նպատակների գործառնութիւնը պահանջում էր խորհրդից, նախ և առաջ աշխատանքի բաժանում և երկրորդ՝ հայ մտաւորականութեան կենդանի գործակցութիւնը: Այս տեսակէտից խորհուրդը արդէն փետրւարի 20-ին կայացրած իր որոշումով, բաժանուեց հետեւեալ մասնաժողովների՝ որբանոցի, ճաշարանի, նպաստների, ֆինանսական, կալւածական և այլն, որոնցից ամէն մէկը, բացի հերթական նիստեր ունենալուց, պէտք է զբաղւէին իրենց յանձնւած հիմնարկութիւնների կանոնաւորման և զարգացման հարցերով:

Յանկանալով ընկերութեանս առաջադրած նպատակները դարձնել հայ հասարակութեան սեպականութիւն և հոգացողութեան առարկայ, խորհուրդս իր կազմակերպման հէնց առաջին օրերից դիմեց մամուլի միջոցով հայ ինտելլեգենցիային, հրաւիրելով նրա շարունակական գործակցութիւնը:

Ապահովելով հայ հասարակութեան նիւթական և մտաւորական աջակցութիւնը, խորհուրդը, ինչպէս ասացինք, բացի ընթացիկ գործերից, ձեռնարկեց օրգանական աշխատանքի, ելակէտ ունենալով հայ ժողովրդի խոշորագոյն պահանջները, որոնց թուում նախ և առաջ դպրոցական տնտեսական խնդիրները:

Այսպէս, փետրվարի 23-ի նիստում խորհուրդը մանրամասն քննելով դպրոցական հարցը, կազմեց մի առանձին դպրոցական ժողով, ուր բացի խորհրդի անդամներից հրաւիրուեցին նաև մեր մանկավարժական աշխարհի կարևոր ոյժերը, որոնք ամիսներ շարունակ բազմաթիւ նիստերում մշակեցին ընկերութեանս միջոցներով նպաստելիք և պահպանելիք դպրոցների տիպը, վարչական կազմը, ընկերութեանս հետ ունենալիք յարաբերութիւնները, ինչպէս նաև կարևորագոյն խնդիրը՝ այն է դպրոցական ֆօնդը:

Տարուայ ընթացքում եղած ընդհանուր ժողովներին տրուած

գեկուցումները արդէն յայտնի են այն միջոցները, որոնց խորհուրդս դիմել է դպրոցական գործի համար նիւթական միջոցներ ժողովելու նպատակով: Բացի մամուլի միջոցով եղած ընդհանուր կոչերից, խորհուրդս բազմաթիւ դիմումների միջոցով և իր կազմի առանձին անդամների անհատական ջանքերով, զբաղեցրել է հաշտեալութեան տարուայ ընթացքում հայ հասարակական միտքը դպրոցական հարցով, դարձրել է նա նոյն իսկ ամբողջ Մոսկւայի հայ գաղութի առանձին խորհրդակցութեան առարկայ, իր ճիւղերի միջոցով ժողովել է մեր գաւառների դպրոցական վիճակի մասին խոշոր գրական արժէք ունեցող եզակի տեղեկութիւններ և անցեալ ուսումնարանական տարուայ սկզբից բացել է մի շարք դպրոցներ, որոնցից շատերը եթէ նոյն իսկ չեն արդարացնելու ամբողջապէս ընկերութեանս բոլոր յոյսերը, հէնց իրենց գոյութեամբ իբրեւ գրագիտութիւն տարածող հիմնարկութիւններ, սկզբնաւորելու են հայ մասսաների աւելի բացիօնալ հիմունքների վրայ գրուած լուսաւորութեան խոշոր գործը: Խորհրդիս դիմումները, շատ քիչ բացառութեամբ, գտել են իրենց արձագանքը թէ ընդհանրութեան և թէ առանձին անհատների կողմից, որոնց թւում պէտք է յիշել հանգուցեալ Ա. Ս. Անանեանին և պ. պ. Ա. Ի. Մանթաշեանին և Տ. Ա. Ֆրիկեանին, ինչպէս նաև Պետերբուրգի հայոց եկեղեցական խորհրդին, որոնց աջակցութեամբ խորհրդիս յաջողուեց դպրոցական գործը սկսել փոքր ի շատէ խոշոր ծաւալով:

Դպրոցական գործունէութեան հէնց առաջին ամսւայ պրակտիկան պարզեց կենտրոնական հսկողութեան անհրաժեշտութիւնը, որի պատճառով խորհուրդս ստիպւած եղաւ հրաժարել իր նախկին օրոշումից, այն է բաւականանալ ճիւղերի միջոցով եղած հսկողութիւնից և հոկտեմբերի 1-ից հրաւիրեց շրջիկ տեսչի պաշտօնով — Երևանի թեմական դպրոցն աւարտած և Արտասահմանում Յիւրիի և Ստրազբուրգի համալսարանում մանկավարժութիւն ուսած պ. Վահան Տէր-Արքահամեանին:

Բացի ընդհանուր կրթութիւն տարածող դպրոցներից, խորհուրդս զբաղւել է նաև մեր երկրի տնտեսական պայմանների համապատասխան մասնագիտական դպրոցներ բանալու խնդրով, որի համար նոյնպէս կազմակերպել է մեր գիւղատնտեսներից մի յանձնաժողով, որ արդէն մշակել է գիւղատնտեսական դպրոցների տիպը:

Բացի դպրոցական գործից, խորհրդիս առանձին հոգատարու-

թեան առարկայ է եղել Թիֆլիսում մի կենտրոնական գրադարան-ընթերցարան ունենալու խնդիրը, որի համար նոյնպէս կազմակերպւել է մեր գրական ոյժերից մի յանձնաժողով, որ մի շարք խորհրդակցութիւններից յետոյ վերջապէս կազմակերպել է գրադարան-ընթերցարանը. հրաւիրւել է գրադարանապետի պաշտօնով մեր գրական աշխատաւորներից պ. Աւետիք Արասխանեանը: Գրադարանի վերաբերմամբ նոյնպէս խորհուրդս պարտաւոր է յայտնել, որ նրա դիմումները արձագանք գտան ոչ միայն Թիֆլիսի հայ մտաւորականութեան և գրական ներկայացուցիչների կողմից, որոնք չինայեցին իրանց աշխատանքը և ժամանակը, այլ և առանձին անհատների կողմից, որոնցից օրինակ պ. պ. Արտաշէս Էնֆիաշեանն և Ս. Յ. Գիւլիշամբարեանը ինչպէս և տիկ. Դարեա Յովհաննիսեանը, որոնք նւիրաբերեցին գրադարանին իրանց մօտ եղած գրքերի ժողովածուները և առանձին գրադարանները:

Հայ ժողովրդի լայն խաւերի տնտեսական տաքնապի սուր արտայայտութիւնների դէմ մրցելու նպատակով, խորհուրդս կանգ է առել գլխաւորապէս մանր վարկային հիմնարկութիւններ տարածելու գաղափարի վրայ, որի համար նա դիմել է իր տեղական ճիւղերին առանձին շրջաբերականով և մանրամասն ցուցմունքներով. մինչև այժմ յաջողւել է խնդիրը գործնական հողի վրայ դնել միայն Լազոդաղի շրջանում, որտեղ հաւանականաբար, ամենամօտ ապագայում կբացւի փոխատու վարկային հիմնարկութիւն՝ պետական գանձարանի աջակցութեամբ:

Առանձնակի յիշելու է և պ. Ա. Ղարաշեանի անունով և միջոցներով կառուցած ընկերութեան նոր շէնքը, ուր տեղաւորւում է ոչ միայն ընկերութեանս գրադարանը, ճաշարանը, այլ և ծառայում է Թիֆլիսի հայ հասարակութեան որոշ կուլտուրական պահանջներին:

Այսպէս, այդ շինութեան մէջ խորհուրդս ձրիաբար յատկացրել է առանձին սենեակ՝ Կով. հայ ուսուցչական Միութեան, ընկ. դահլիճը տրւում է դասախօսութիւնների, երեկոյթների և ցերեկոյթների համար և այլն:

Մասնաւորապէս Թիֆլիսի չքաւոր ուսանող երիտասարդութեանը թարմ և մատչելի ճաշ մատակարարելու համար խորհուրդս, բացի սովորական ձրի ճաշերից, որոշեց տալ նաև էժանագին ճաշ բոլոր ցանկացող և չքաւոր աշակերտներին:

Գալով զուտ բարեգործական գործնէութեան, խորհուրդս բացի ընթացիկ գործնէութիւնից, ի նկատի առնելով այդ հարցի բարձրութիւնը և կանոնաւորելու անհրաժեշտութիւնը, զբաղւել է նպաստները բախշելու գործը աւելի բացիօնեալ հիմունքների վրայ դնելու, որի համար և իր տրամադրութեան տակ ունի մի քանի առաջարկութիւններ:

Բացի այս ընդհանուր և սիստեմատիկ գործնէութիւնից, խորհուրդս զբաղւել է ընթացիկ հարցերով և աշխատել է արձագանք տալ տեղական կեանքի աչքի ընկնող երևոյթներին, ինչպէս օր. Ալէքսանդրապօլի հեղեղից փասաւածներին անմիջապէս օգնութեան է հասել իր ներկայացուցիչներին միջոցով և զրամական օգնութեամբ:

Հաշւետւութեան տարւայ ընթացքում ընկերութիւնս բացի մանր նւիրաբերութիւններից, ստացել է նաև Ախալքալակ գիւղի աւ. քահանայ Յովհաննէս Տէր-Գալստեանից նւէր երկու տուն և 1 այգի, հանգուցեալ Ա. Ս. Անանեանից—20000 ռ. և Ա. Բ. Ղարաշեանից ընկ. շէնքը կառուցանելու համար՝ 20,000 ռ.:

Խորհուրդս ունեցել է մասնաժողովներ հետեւեալ կազմերով:

1) Ճաշարանի մասնաժողով

Տիկ. Հ. Առուստամեան:

Յ. Շահնազարեան.

Ս. Խաչատրեան.

2) Որքանոցի մասնաժողով

Իշխանունի տիկ. Մարիամ Թումանեան

Տիկ. Իւլիա Սպենդիարեան

Տիկ. Հ. Առուստամեան

Ա. Սարուխանեան.

3) Փինանսական մասնաժողով

Ա. Սարուխանեան.

Խ. Աֆրիկեան.

Ս. Բալաղեան.

4) Կալաճական մասնաժողով

Ս. Լիսիցեան.

Ս. Մելքումեան.

Յ. Ամիրխանեան.

Ա. Աթանասեան.

Յ. Շահբազեան.

Յ. Մելիք-Բախտամեան.

Ս. Աբովեան.

Տ. Գիւզալեան.

Մ. Մուշայեան.

Յ. Փիրալեան.

Սամսոն Յարութիւնեան.

Ս. Մելքումեան.

Յ. Սպենդիարեան.

5) Նպաստամատոյց մասնաժողով

Յով. Սպենդիարեան.

Յակովբ. Շահնազարեան.

Սարգիս Մելքումեան.

Աղէքսանդր Շահիկեան.

Գէորգ Խատիսեան.

8) Տաճկահայ զաղթականներին հայրենիք ուղարկելու առթիւ ընտրած մասնաժողով

Գ. Գաֆեան.

Վ. Փափազեան

Սարիբէկ Յարութիւնեան.

Հ. Օհանեան.

Գ. Վարդանեան.

Տէր Արիստակէսեան.

Ս. Թադիկեան.

Լ. Քէհեայեան.

Հ. Սօլովեան.

Յ. Քոչարեան.

Ս. Գիւլբէնգեան.

Սամսոն Յարութիւնեան.

տիկ. Հ. Առուստամեան.

» Իւ. Սպենդիարեան.

» Մ. Յուրինեան.

» Մ. Խատիսեան.

» Դ. Յովհաննիսեան.

» Զ. Գիւլբէնգեան

6) Գրադարան-ընթերցարանի մասնաժողով

Ս. Բալաղեան.

Յ. Քոչարեան.

Ա. Պապովեան.

Յ. Շահնազարեան.

Ա. Բաբախանեան (Լէօ).

Ս. Լիսիցեան.

Լ. Բաբայեան.

Յ. Տէր Միրաքեան.

Ս. Աւետեան.

Ա. Աբեղեան.

7) Գիւղատնտեսական մասնաժողով

Ա. Սահակեան.

Կ. Հ. Բ. Ը. «ԽՈՒԴԱԴԵԱՆ» ՈՐԲԱՆՈՅԸ

Որբանոցը բացւել է 1903 թւի սեպտեմբեր ամսին և պահ-
էւում Խուզադեանի ծախսով: Որբանոցը, կառավարելու համար
ընտրուած է մի յատուկ մասնաժողով.— իշխանունի Մ. Թումա-
նեան, իշխ. Ս. Արղութեան-Ներկայաբազուկ, տ. Իւ. Սպենդիարեան,
վարչութեան կազմից տ. Հ. Առուստամեան և պ. Ա. Սարուխա-
նեան:

Որբանոցը գետեղւում է Խուզադեանի շինութեան վերևի յար-
կում, ունենալով 8 սենեակ, որոնցից 4-ը ննջարան են, 1-ը կա-
ռավարչութեան սենեակն է, 2-ը պարապմունքների համար, 1-ը հի-
ւանդանոց և մի մեծ պատշգամբ, որ յարմարեցրած է ցերեկայ պա-
րապմունքների համար: Վերևի յարկում ճաշարան սենեակ չը կայ,
երեխաները ճաշի ժամանակ իջնում են ներքև ընկերութեան ձրի
և էփանազին ճաշարանը: Բոլոր սենեակները այս տարւանից լու-
սաւորւած են ելէքտրական լոյսով:

Որբանոցում տարւայ սկզբում խնամւում էին 33 որբեր և
կիսաորբեր: Անցեալ ամառ Դիլիշանից ընդունւել է մէկը վճարով,
իսկ փետրւար ամսին որբերից մէկը վախճանւեց ժառանգա-
կան թոքախտից, ուրեմն այժմ ևս բոլոր սանուհիների թիւը 33 է:

Ամենափոքրի հասակը 5 տարեկան է. իսկ ամենամեծինը 15
տարեկան և սովորում են 4 ուսումնարաններում, այն է Յովնա-
նեան դպրոցում 8 հոգի, Զիգրաշէնի դպրոցում 9 հոգի, Թանդո-
յեան դպրոցում 10 հոգի, Գայեանեան դպրոցում 1 հոգի. մեծերից
մէկը ուսման մէջ անընդունակ լինելու պատճառով յաճախում է
տիկին Վերմիշեանի ձեռարուեստի դպրոցը (ручной трудъ), իսկ
ամենափոքրերը մնում են որբանոցում կառավարչութեան հսկողու-
թեան տակ:

Անցեալ տարի սանուհիներից մի քանիսը սովորում էին որբա-
նոց—դպրոցում, որը այժմ փակւած է: Ուսման մէջ երեխաները
բաւարար յառաջագիմութիւն են ցոյց տալիս:

Որբանոցը ղեկավարւում է մի կառավարչութեան (օրիորդ Քին-
դարեան), որը ունէր օգնականունի:

Երեխաների առօրեայ կեանքը ընթանում է որոշւած յայտնի
կարգ ու կանոնով: Ընտանեկան բոլոր աշխատութիւնները կատա-
րում են իրանք երեխաները, ունենալով միշտ հերթապահներ: Առա-
ւօտեան նոքա վաղ վեր են կենում, մաքրում են իրանց սենեակ-
ները, կօշիկները և շորերը և հաւաքում անկողինները, թէյ են
խմում և գնում ուսումնարան: Վերադառնալով որբանոց, նրանք
հանգստանում են մինչև ճաշ, որ տրւում է նրանց ժամը 2-ին:
Այնուհետև երեխաները մի քիչ խաղալուց և հանգստանալուց յե-
տոյ սկսում են սովորել յետեալ օրուայ դասերը և ապա զբաղւել
տնային գործերով, այն է՝ օգնել խոհարարութեան ամաններ լուս-
նալու, սրբում են սեղանատունը, պատշգամբը, իրանց համար գոգ-
նոցներ, թաշկիւսակներ, երեսօրբիչներ կարում և այլն: Երեկոյեան
ժամը 6—7 սանուհիները թէյ են խմում և ապա պարապում, փո-
քրերը 8-ին, իսկ մեծերը 9 ին պառկում են քնելու: Ամեն մէկ
երեխայի տրւում է աշխատանք իր հասակի համապատասխան:

Ազատ ժամերը կառավարչութեան ղեկավարւում է սանուհիների հետ
զրուցատրութեամբ և ընթերցանութեամբ: Սանուհիների միակերպ
կեանքը մի փոքր զանազանակերպելու համար, տարուայ ընթաց-
քում մի քանի անգամ սանուհիներին տարել են ներկայացումներ
և սարքել տօնածառ:

Որբանոցի սնունդը և սանուհիների առողջութիւնը աւելի բա-
ւարար է քան նախկին տարիները, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ ո-
րոշ չափով աւելացրւում է մսի քանակութիւնը և շաքարեղան
2—3 անգամ երեխաները ստանում են մի-մի բաժակ կաթ (հի-
ւանդներին տրւում է առանձին սնունդ բժշկի կարգադրութեամբ)
և ամառը անց են կացնում ամառանոցում, ինչպէս անցեալ տարի
Դիլիշանում:

Որբանոցը ունի մշտական բժիշկ՝ պ. Ա. Շխեան, որ
այցելում էր հիւանդ երեխաներին և ձրիաբար բժշկում: Բացի
նրանից, կարիք եղած ժամանակ, խորհրդակցութեան և բժշկելու
համար հրաւիրւել են բժ. բժ. Նաւասարդեան, Զարգարեան, Ու-
միկեան, Կարապետեան և ատամնաբոյժ Կաճկաճեան:

Այս տարւանից մասնաժողովը նախաձեռնել է մտցնելու ա-
սեղնագործութիւն, թաղիքներից գործուածքներ և գուլպայագոր-

ծութիւն. բացի այդ. հրաւիրուած է ձեռագործութեան մի վար-
ժունի, որը մեծերին սովորեցնում է կար և ձև:

Երեխաներից մի քանիսը ցոյց են տալիս առանձին ընդունա-
կութիւններ, ինչպէս, օրինակ, աղջիկներից մէկը (Մելիքեան) մեծ
ընդունակութիւն է ցոյց տալիս դէպի երգեցողութիւն և երաժշ-
տութիւն. նրա մէջ այդ ընդունակութիւնը զարգացնելու և կատարե-
լագործելու համար հոգ է տանում տիկին Իւլիա Սպենդիարեանը, որի
անձնական ծախքով օրիորդը սովորում է երաժիշտ օր. Գաբաւի մօտ:

Կ. Հ. Բ. Ը. ՃԱՇԱՐԱՆԸ 1908 թ.

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան ճաշարանը
հիմնուած է միմիայն դպրոցական չքաւոր աշակերտ-աշակերտու-
հիւնների համար:

Ճաշարանի կառավարիչ եղել է 1908 թուին խորհրդի անդամ
պ. Ս. Խաչատրեանը, իսկ վերջերս, նրա բացակայութեան պատ-
ճառով, խորհրդի անդամներ՝ տ. Հ. Առուստամեան և պ. Յ. Շահ-
նազարեան: Բացի այս, դրսից հրաւիրուած են եղել և տ. տ. Մ.
Յարութիւնեան, վ. Աղամալեան, Ե. Մուշաթեան, օր. օր. Ե. Տէր-
Գրիգորեան, վ. Խանդավազեան, որոնք և հսկել են ճաշարանի
կարգ ու կանոնի, ճաշի սննդարար և մթերքների թարմ լինելու
վերայ:

Ճաշողների ընդունելութիւնը կատարւում է խորհրդի գիտու-
թեամբ, որոնց չքաւորութիւնը ստուգում է կամ ինքը
խորհուրդը և կամ ղեկավարւում է դպրոցական վարչութեանց վկա-
յութեամբ:

Ճաշողները ճաշել են կամ ձրի և կամ արժան վճարով, ամսա-
կան 2 ը. 40 կ., այդ վերջինների համար վճարել են կամ մասնա-
ւոր անձինք և կամ դպրոցական հաստատութիւնները: Իրանց
անձնական հաշուով ճաշողների թիւը շատ սահմանափակ է եղել:

Ճաշարանի մուտքի աղբիւր կազմել են, բացի ընկերութեան
ընդհանուր եկամուտից յատկացրած գումարը, այլ և զանազան ան-
ձանցից և հիմարկութիւններից ստացուած ճաշավարձը և յատկապէս
ճաշարանի համար նուիրուած գումարները: Ուրախութեամբ պէտք
է յիշենք, որ վերջերս նուիրւում են գումարներ, այդ նպատակով:
Սրանք գնալով օր աւուր աւելանում են, որ ապացոյց է հա-
արասութեան համակրութեան, դէպի այս օգտաւէտ գործը:

Ընկերութեան ճաշարանում, բացի դրսից եկած աշակերտ-
աշակերտուհիներից, ճաշել են և որբանոցի սաները, թուով 34,

որոնց տրուել է նոյն ճաշը, ինչ և երթևեկներին: Ճաշը սկսուում է ամենայն օր ժամը 12-ից և վերջանում է 3 1/2-ին, տօն և կիրակի օրերը—2-ին: Ճաշարանի գործունեութիւնը տեւում է ամբողջ ուսումնական տարին. այսինքն սեպտեմբերի 1-ից մինչև մայիսի 31-ը: Ներկայ 1908 թ. ճաշարանի երկրորդ շրջանը սկսուել է հոկտեմբերի 12-ից՝ շինութեան պատրաստ չլինելու պատճառով:

Ճաշողները նախ քան սեղանատուն մտնելը, պարտաւոր են ստորագրել յատուկ պատրուակաւ մատեանում, որը և ցոյց է տալիս, թէ այդ օրը քանի հոգի են ճաշել:

Պատրաստուել է բոլորը ուտիքուայ կերակուր, բացառութիւն են կազմել մեծ պասի առաջին և վերջին շաբաթները, շրորհնեաց պասը և մեծ պասի չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը, երբ պատրաստուել է պասուայ կերակուր: Անհրաժեշտ դէպքերում, հիւանդներին այդ օրերն էլ ուտիքուայ կերակուր է տրուել:

Ճաշարանում պատրաստուել է մեծ մասամբ ջրալի կերակուր (սուպ), իսկ տօն և կիրակի օրերը, մեծ մասամբ չոր կերակուր, ինչպէս օրինակ ժարկոյ, փլաւ, կատէտ և այլն: Տրուել է ամենայն օր մի տեսակ կերակուր, իսկ մեծ տօներին երկու տեսակ:

Կերակուրները մեծ մասամբ պատրաստուել են տաւարի մսից, երբեմն նաև ոչխարի մսով: Միսը տրուել է այն չափով, որ միջին թուով, իւրաքանչիւր ճաշողի ընկնի 1/2 գրվ.:

Ներկայ ուսումնական տարին, ինչպէս վերը յիշեցինք, ճաշարանը բացուել է հոկտեմբերի 12-ին, ուրեմն ճաշարանը գործել է 1908 թ. փետրուարի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 31-ը. ընդամենը 201 օր:

Այս ժամանակամիջոցում տրուած է ճաշ. որբանոցին 7379 ճ. որբանոց-դպրոցի սանուհիներին 2578 ճ. և երթևեկներին 23136 ճ. ընդամենը 33093 ճ.: Կամ միջին թուով մի օրում 165 ճ. դրանից մսով կերակուր պատրաստուած է 147 օր. (այն է, կօտլետ 1 օր, գետնախնձորով սուպ. 43 օր, մակարոնով սուպ 5 օր, բորշ 20 օր., սերկեկով սուպ 2 օր., շիլափլաւ 8 օր, պերլովի կրուպով սուպ 18 օր, ոչխարի մսով փլաւ 2 օր., ճակնդեղով բորշ—3 օր., բլղրով սուպ 9 օր., բրնձով սուպ 7 օր., ոչխարի մսով ժարկոյ 9 օր, հարիսա 2 օր, մաննիկրուպով սուպ 3 օր, գազարով սուպ 2 օր, վերմիշելով սուպ 2 օր, տոլմա 4 օր, քուֆթա 1 օր, իսպանախով սուպ 6 օր), ընդամենը 24078 ճաշ, որի վերայ գործ է ածուել

300 փ. 32 գր. տաւարի և ոչխարի միս: Իւրով կերակուր 36 օր, (այն է քիշմիշով և չրով փլաւ 6 օր, մածուն 7 օր, կաթնէսպաս 12 օր, թանէսպաս 6 օր, և լոբէսպաս 5 օր) ընդամենը 5806 ճ. և պասուայ կերակուր 18 օր (գետնախնձոր 1 օր, լոբէսպաս 9 օր, բրնձով սուպ 3 օր, սիսեռով սուպ 2 օր, քիշմիշով փլաւ 2 օր, չրով սուպ 1 օր) ընդամենը 3209 ճաշ, որի ժամանակ գործ է ածուել հիւանդների համար պատրաստած կերակրի վրայ 3 փ. 16 գր. միս: Ամեն մի ճաշը ընկերութեան վերայ արժեցել է—ուտիքուանը 12—13 կ. իսկ պասուանը 7—9 կ.: բոլոր ծախքերը հաշուած: Հաց գործ է ածուել ամբողջ ժամանակ 560 փ. 34 գրվ. կամ մօտ 1 գրվ. իւրաքանչիւր ճաշ. (ծառաներին տրուած ճաշը և հացը նոյնպէս մտնում է այս հաշւում):

Ընկերութեանս խորհրդին դիմել են բազմաթիւ աշակերտ-աշակերտուհիներ, խնդրելով թոյլ տալ իրենց ճաշելու սեղանատանը, բայց խորհուրդը մերժել է դրանց, միջոցներ չունենալու պատճառով, թէև խոր կերպով համոզուած է եղել, որ օգնութեան ամենալաւ և արդիւնաւէտ ձևերից մէկն է այդ:

Չնայած դնի արժանացնելուն, 2 ր.—40 կ., շատ քիչ մասնաւոր մարդիկ ձեռք մեկնեցին իրենց լումայով, պահելու ընկերութեանս ճաշարանում յատուկ իրենց անուամբ ճաշողներ: Ճաշողների թիւը (բացի որբերը) վերջերում հասել է օրական 200-ի:

Դեկտեմբերի 31-ին ընկերութեան սեղանատանը ճաշում էին ընդամենը 168 երթևեկ աշակերտ-աշակերտուհիներ, հետևեալ դպրոցներից. Ներսիսեան դպրոցից 66 աշ. Յովնանեան դպրոցից 14, Զգրաշէնի դ. 11, Խարփուխի դ. 10, Հայուհեաց բարեգործական ընկերութեան կար ու ձևի դ. 9, I քաղ. դ. 7, ս. Նշանի դ. 7, Էջմիածնեցւոց դ. 7. II Պուշկինեան դ. 5, Կիրակնօրեայ դ. 5, Ներսիսեան դ. և գիմնազիայ ընդունւելու համար պատրաստուող աշ. 5, Առևտրական դ. 3, ս. Գէորգի դ. 3, Թանդոյեան դ. 2, «Մեղու» ընկ. դ. 2, I Պուշկինեան դ. 2, քաղաք. իգ. արհեստ. դպր. 1, Նորաշէնի դ. 1 I քաղ. դ. 1, Ֆելդշ. դ. 1, Երաժշտ. դ. 1, Դայիանեան դ. 1, 1, նկարչական դ. 5 «Լոյս» ընկ. դ. 1, Մէլ.-Բախ-տամեանի կար ու ձևի դ. 1, Ռէալական դպր. 1:

ԳՐԱԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԸ 1908 թ.

Խորհրդի հրաւերով մայիս ամսին կազմուեց մի մասնաժողով ընկերութեան անդամներից և կողմնակի անձերից: Մասնաժողովը իր մի քանի նիստերում զբաղուեց այն հարցով թէ ինչ տեսակ գրադարան ցանկալի է ունենալ և հասաւ այն եզրակացութեան, որ ամենից ցանկալին է հիֆեյս և զարգացնել մի այսպիսի գրադարան, որ պարունակէր իր մէջ 1) բոլոր հայերէն տպագրած գրքերը և պարբերական հրատարակութիւնները, 2) հայագիտութեան, Կովկասի և առհասարակ Արեւելի պատմութեան, ազգագրութեան, աշխարհագրութեան վերաբերեալ հրատարակութիւնները օտար լեզուներով: Այսպիսի գրադարանը կը դառնար մի կենտրոնական հիֆնարկութիւն, որի պակասութիւնը վաղուց է զգացուած մեր մէջ:

Միևնոյն ժամանակ, որպէս զի գրադարանը լինի և մի հանրամատչելի հիմնարկութիւն՝ ժողովրդի բոլոր խաւերին ընթերցանութեան նիւթ մատակարարելու համար, անհրաժեշտ համարուեց, որ գրադարանն ունենայ և ընդհանուր գրական գիտական բաժին այլ և այլ լեզուներով, ուշադրութիւն դարձնելով մանաւանդ ռուսական գրականութեան վրայ:

Իսկ թէ ինչ միջոցներով կարելի է կազմակերպել այսպիսի մի մեծ հիմնարկութիւն, մասնաժողովը, ինկատի ունենալով, որ ընկերութիւնը հազիւ թէ կարողանայ իր սովորական միջոցներից յատկացնել անհրաժեշտ գումարները, ցանկալի համարեց, որ զեմումներ լինին մասնաւոր անձանց և հասարակութեան, որպէս զի ցանկացողները նուէրներ տան յօգուտ գրադարանի թէ գրքերով և թէ գրամով:

Այնուհետև մասնաժողովը զբաղուեց գրադարանի կազմակերպչական հարցերով: Նա մշակեց կանոններ գրադարանի և ընթերցարանի համար, որոշելով այն պայմանները, որոնցով կարելի է օգտուել թէ մէկից և թէ միւսից: Այստեղ էլ մասնաժողովը, ի

նկատի ունենալով այսպիսի մի հիմնարկութեան հանրամատչելիութիւնը, ամեն կերպ դիւրացրեց գրադարան ընթերցարանից օգտուելու հնարաւորութիւնը: Վերոյիշեալ որոշումները հաւանութիւն են գտել Խորհրդի կողմից:

Ինչպէս յայտնի է, ընկերութիւնն այժմ ունի նախկին ժամանակներից մնացած մի թէև փոքրիկ, բայց իր բովանդակութեան կողմից բաւական հարուստ գրադարան: Թէ այդ գրադարանը և թէ պ. պ. Ա. Էնֆիաճեանի և Ս. Յ. Գիւլիշամբարեանի նուիրած գրքերը, ինչպէս նաև էժանագին գրադարանի այն մասը, որ յանձնուած է ընկերութեանս, կարգի բերելու ու դասաւորելու և մանրամասն գրացուցակ կազմելու համար Խորհուրդս հրաւիրեց պ. Ա. Արաօխանեանին, որին և յանձնուած է գրադարանապետի պաշտօնը:

Կ. Հ. Բ. Ը. 1908/9 ՈՒՍ. Թ.

ԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կ. Հ. Բ. ընկերութիւնս, արդէն երկրորդ տարին է, որ աշխատում է վերականգնել իր նախկին դիրքը՝ կովկասահայ ժողովրդի կուլտուրական վերածնութեան գործում. և պէտք է խոստովանուել, որ հասարակութիւնը, առանց դասակարգերի խտրութեան, ամեն տեղ քաջալերել և աջակցել է ընկերութեանս գաղափարը տարածողներին՝ այս դժուարին գործի կազմակերպման սկզբից, մանաւանդ գլխաւորական գործնէութեան ասպարէզում: Անկարելի է այստեղ չը յիշել գիւղական գրեթէ բոլոր համայնքների տարերային ձգտականութիւնը դէպի ուսում-կրթութիւն. այդ արտայայտում է կովկասահայ գաւառների ամենախիտ անկիւններում անգամ: Ամեն մի գիւղ անկեղծ կամենում է ունենալ իր դպրոցը, իւրաքանչիւր գիւղացի զոհաբերում է իր սուղ միջոցներից այնքան, որքան կարող է, իր գաւառի կրթութեան դաստիարակութեան գործին՝ իր յուսալի աչքերը դէպի կենդրոնները յառած՝ որտեղից—բարեգործական-կուլտուրական ընկերութիւններից—նա սպասում է բարի աւետ՝ նախաձեռնութիւն և շօշափելի աջակցութիւն: Եւ այս կուսական բարեբեր հողը (մեր գիւղացիութեան այս միջնաբերդական ձգտումը դէպի ուսում-կրթութիւն), որ կարօտ է մշակման, կազմում է հայ ժողովրդի ամենամեծ դրամագլուխը, նրա բարոյական դրամագլուխը:

Խորհուրդս, իր կազմակերպման հէնց առաջին օրերից, ձեռնարկեց մի շարք նախապատրաստական միջոցների՝ 1908/9 ուս. թ. իրագործելու կանոնադրութեան թոյլ տուած ամենակարեւոր

իրաւունքը՝ հայ ժողովրդի կրթական գործը զարգացնելու: Այս տեսակէտից գլխաւորական խնդիրը կազմում էր խորհրդիս և ապա ընկերութեանս ճիւղերի հոգատարութեան կենտրոնական առարկան:

Մեր ժողովրդի լայն խաւերի ուսումնագրկութեան պատկերը, որքան և աղօտ, այնուամենայնիւ վերջին տարիների ընթացքում պարզուելով, ստեղծեց մի չափազանց պատասխանատու դրութիւն ընկերութեանս համար, իբրեւ հայ ժողովրդի կարեւոր հասարակական հիմնարկութեան:

Բայց հայ ժողովրդի ուսումնագրկութեան և ընկերութեանս գլխաւորական գործնէութեան մասին ճշգրիտ գաղափար կազմելու համար խորհուրդս գերադասում է խօսել թուերի պերճախօս լեզուով:

1897 թ. ընդհանուր ժողովրդագրութիւնից, անդրկովկասի գիւղական ազգաբնակչութեան մասին երեք գլխաւոր նահանգներում—Քութայիսի, Գանձակի և Երևանի—կարելի է մօտաւոր ճշտութեամբ առաջ բերել հետևեալ թւերը *):

Քութայիսի նահանգում				
1000 տղամարդուն	գալիս է	172	գրագէտ, այսինքն	17,20/0
1000 կանանց	»	92	»	9,20/0
Գանձակի նահանգում				
1000 տղամարդուն	գալիս է	50	»	50/0
1000 կանանց	»	7	»	0,70/0
Երևանի նահանգում				
1000 տղամարդուն	գալիս է	66	»	6,60/0
1000 կանանց	»	6	»	0,60/0

Այս երեք նահանգների գրագիտութեան միջին 0/0-ը գիւղական ազգաբնակչութեան համար կազմում է 9,60/0 (տղամարդ) և 3,30/0 (կին.):

Այս թւերի դէմ կարելի է առարկել, թէ Գանձակի ու Երևանի գաւառների հայ ազգաբնակչութեան գրագիտութեան տոկոսը անպայման շատ աւելի բարձր կարող է լինել, քանի որ թուրք ազգաբնակչութիւնը նուազեցնում է այդ տոկոսը: Բայց, համեմատելով գրեթէ ամբողջովին թուրքաբնակ Դաղստանի, Զաքաթալի շրջանի և Բազալ նահանգի գրագիտութեան թւերի հետ, կարելի է

*) «Անկախ Մամուլ», № 11.

գալ այն համոզման, որ թուրքերը կարող են նուազացնել այդ տոկոսը ոչ աւելի, քան 1⁰/₀: Մեր հարեան վրացիները մեզնից շատ առաջ են ընթացել կրթութեան ճանապարհին, իսկ թուրքերից էլ այդ խնդրում գրեթէ չենք տարբերում:

Վերև բերած թուերը եթէ համեմատելու լինենք Ռուսաստանի և մանաւանդ եւրոպական երկրների գրագիտութեան ընդհանուր թուերի հետ, մեր առաջ կը բացուի այն վիճը, որ բաժանում է մեր երկիրը ժամանակակից քաղաքակրթութիւնից Ռուսաստանում*) (1897 թ.) 1000 մարդուն ընկնում է 277 գրագէտ Գերմանիայում (1895 թ.) » » » 980 » Բելգիայում » » » 998 » Ֆրանսիայում » » » 979 » Միացեալ Նահանգներում » » » 893 »

Ահա Կովկասի վերքերից խոշորագոյնը, որն սփռելու համար չպէտք է խնայել միջոցներ, որովհետև ժողովրդական կրթութիւնից է կախուած մեր ապագան:

Բայց ոչ միայն գրագիտութեան 0/0-ով ենք տարբերում միւս երկրներից. նոյնքան պերճախօս են նաև փաստերը՝ կրթութեան որակի մասին, որ տալիս են մեզ համեմատական տախտակները: Կրթութեան էութիւնը միայն կարգալ գրելու մէջ չէ: Որչափ նըպաստաւոր պայմաններում գրուած լինեն դպրոցները նիւթականի նկատմամբ, կրթութեան որակը այնքան բարձրանում է:

Ահա մի ուշադրաւ աղիւսակ ևս.

*) «Экономическая Россія» Проф. Озерова.

1 դպրոցը քանի շնչին է ընկնում:	1 շնչին դպր. ընդհան. բիւդձէից ուրքան է ընկնում:
Նոր-Ջելանդիայում	5 բ. 54 կ.
Միացեալ Նահանգներում	4 — 86 »
Գերմանիայում	4 — 43 »
Շվեյցարիայում	2 — 43 »
Անգլիայում	2 — 36 »
Բելգիայում	1 — 69 »
Ֆրանսիայում	1 — 66 »
Դանիայում	1 — 52 »
Շվեդիայում	1 — 33 »
Նորւեգիայում	— 97 »
Աւստրիայում	— — »
Եսպանիայում	— 54 »
Ռուսաստանում	— 31 »

Ռուսաստանի կրթական գործի պատկերը արդէն արտայայտուած է վերև բերած տախտակի թւերի պերճախօս լեզուով:

Բայց այդ կողմից շատ աւելի անմխիթար է հայերիս դրութիւնը, ինչպէս կը տեսնենք քիչ յետոյ:

Կ. հ. բ. ընկ. խորհուրդը օգտուելով իր իրաւունքից հէնց սկզբից որոշեց ամենալուրջ ուշադրութիւն դարձնել ժողովրդական կրթութեան վրայ, այդ գործը համարելով իր գործնէութեան ամենակարևոր կէտերից մէկը որը և գրաւեց նրա աշխատանքների կենտրոնական մասը: Ընկերութեանս գաւառական ճիւղերը, արձագանք տալով խորհրդիս դիմումներին և ուսումնասիրելով իրենց շրջաններում գտնուած հայ գիւղերի կրթական կարիքները, դիւրացրին խորհրդիս գործը և ընկերութեանս դիւանը լցրին լուրջ ուշադրութեան արժանի այնպիսի գրութիւններով, որոնց մէջ յիշատակուած թուերը և փաստերը՝ դպրոցական—կրթական կարիքների մասին, պարզ ապացոյց են մեր ժողովրդի կուտուրական յետաճանաչութեան:

Իրերի այս անմխիթար վիճակի մասին մօտաւոր գաղափար տալու համար առաջ ենք բերում մեր ձեռքի տակ ունեցած նիւ-

Թերից, ստացուած անցեալ յունիսին, մի քանի նմուշներ, որոնք ի հարկէ, դառն իրականութեան մի ամենաթոյլ ուրուագիծն են ներկայացնում:

Կարսի շրջանում գտնուած 91 հայ գիւղում (64,500 բնակիչ, Կարս քաղաքը չը հաշուած) կան միայն հինգ ծխական և 14 պետական դպրոցներ: Մնացած 72 գիւղերը զուրկ են դպրոցներից: Ընդարձակ Շիրակը, բաղկացած 25 հայ գիւղերից, ունի միայն 2 դպրոց: Օլթիի թրքախօս շրջանում, ուր հայ լեզուն մոռացութեան է արուել, 9 հայ գիւղեր ունեն միայն 2 դպրոց: Բասենի 12 հայ գիւղերը—2 դպրոց: Թախտիի շրջանում եղած 16 հայ գիւղերը—կրկին միայն 2 դպրոց, իսկ Կաղզուանի շրջանում՝ և ոչ մի դպրոց:

Հին-Նախիջևանի վիճակում գտնուած 85 գիւղերից 74 հայ գիւղեր չունեն ծխական դպրոցներ:

Նոր-Քայազէտի գաւառը, բաղկացած 58 հայ գիւղերից (102,327 բնակիչ, քաղաքը չը հաշուած), ունի միայն 8 ծխական դպրոց: Այդ գաւառի Գեղարքունիքի մասում, 33 գիւղերից բաղկացած, կայ միայն 1 (մէկ) ծխական դպրոց, այն էլ Նոր-Քայազէտ քաղաքում, իսկ գիւղերում՝ միայն 3 պետական դպրոց:

Ալէքսանդրապօլի հոգևոր փոխանորդութեան վիճակում, այս ամենահայաշատ շրջաններից մէկում, որը ունի 130,000 հ. ազգաբնակչութիւն, կայ միայն 22 ծխ. դպրոց, որոնք նոր են բացուել: Իսկ եթէ հաւատանք Մատթէոսեան վարդապետի՝ խորհրդիս ուղղած գրութեանը,—այս շրջանում ազգաբնակչութեան 95⁰/₀-ը անգրագէտ է:

Արարանը, իր 25 զուտ հայաբնակ գիւղերով, ուր ապրում են 30,000 բնակիչ, ունի միայն 2 (երկու) դպրոց:

Դանձակի շրջանի 35 հայաբնակ գիւղերից միայն երկուսը ունին ծխական դպրոցներ:

Դորուայ գաւառի 19 վերախօս հայ գիւղերից միայն երեքում կան դպրոցներ:

Ախալքալաքի շրջանը, բաղկացած 87 հ. գիւղերից (76,469 հայ ազգաբնակչութիւն), ունի միայն 1 (մէկ) ծխական դպրոց. այստեղ կան նաև 15 պետական դպրոցներ:

Ներքև բերում ենք մի ամփոփ տախտակ՝ մի քանի հայաբնակ գաւառների կրթական գործի անմխիթար դրութիւնը պատկերացնող. համեմատեցէք այդ թուերը առաջագէտ երկրների դպրոցական գործի

պատկերը ցոյց տուող թուերի հետ: Մինչդեռ օր. Գերմանիայում դպր. ընդհանուր բիւլջէից ազգաբնակչութեան մէկ չնչին ընկնում է 4 բ. 43 կոպ. իսկ Ռուսաստանում միայն 31 կոպ.,—մեր երկրում, հայաբնակ գաւառներից, օրինակ Նոր-Քայազէտի գաւառում, 7¹/₂ կոպէկ: Եւ կամ մէկ դպրոցը, օրինակ, Նորվեգիայում ընկնում է 375 շնչին, իսկ Կովկասի Նոր-Քայազէտ գաւառում, մէկ դպրոցը ընկնում է 9199 շնչին: Կոմենտարները աւելորդ են. թող խօսէ այս տախտակը:

Հայ գիտությունների թիվը	Ազգաբնակչության թիվը	Դպրոցների թիվը	Բոլոր դպրոցներում սովորողների ընդ. թիվը	
Ն ու ռ - Բ ա յ ա զ է տ ի դ ա լ ա ու * ի նկատի ունենալով միայն հ. ծխական դպրոցները.—չենք հաշվում նոյնպես քաղաքի դպրոցները և քաղաքապետական թիվը:	57	101,185	8	794
Ն ու ռ - Բ ա յ ա զ է տ ի դ ա լ ա ու * Հ. ծխական (8) և պետական (3) դպրոցները միասին. նոյնպես քաղաքի դպրոցները չհաշված,	57	101,185	11	
Ա խ ա լ ք ա լ ա ք ի դ ա լ ա ու *** (Քաղաքը չը հաշված). ամբողջ դաւառում կայ մէկ (1) ծխական դպրոց *** և 15 միջնակարգական.	87	76,469	16	
Ա լ է ք ու ն դ ր ա տ ա լ ի հոգևոր փոխանորդութեան վիճակ ***** (հշ դաւառ).		130,000	22	2051
Կ ա Ր ս ի շ ը ջ ա ն ***** (Քաղաքը չհաշված) 5 հ. ծխական և 14 միջնակարգական ** դպրոց.	91	64,500	19	1829

* Տեղեկագիր Խ. վարդ. Մուրադբեկեանի, կազմած 22 յունիսի 1908 թ.

** Իւրաքանչիւր գիւղական միջնակարգական դպրոցի տարեկան բնական հաշուելով 70

*** Տեղեկագիր Կ. Հ. Բ. Ընկ. Ախալքալաքի հիւղի. կազմած 14 յունիսի 1908.

**** Փոքր խանչալի գիւղում, շուրջ (դպրոցը) եսկապէս կարօտ է դրսի օգնութեան: 8

***** Տեղեկագիր Մատթէոսեան վարդապետի, կազմած յունիսի 30. 1908.

***** Տեղեկագիր Կ. Հ. Բ. Ընկ. Կարսի հիւղի, կազմած 28 յունիսի 1908.

Բոլոր դպրոցները աւագ թիւնը	1 դպրոցը քանի շնչին է	1 տարեկան քանի շնչին է	Բոլոր դպրոցները տարեկան ընդ. բն. թիւնը	1 շնչին դպր. ամբողջ բն. թիւնը քանի է ընդ. նում. կողմ.	Բոլոր դպրոցները ընդ. բն. թիւնը քանի է կազմում ֆիլանտրոպիական (նպաստ դրսից) գումարը. ընդ. թիւնը	1 շնչին ֆիլանտրոպիական գումարը քանի է ընդ. թիւնը
14	12,648	7,228	5,689	5 ¹ / ₂	3000	2 ² / ₃
....	9,199	5952	7789**	7 ¹ / ₂	3600	3 ¹ / ₂
....	4779	4779	11,000	14 ¹ / ₂	3000	3 ³ / ₄ **
50	5910		14704	11 ¹ / ₂	2000	1 ¹ / ₂
....	3395		12300**	19 ² / ₃	2800	4 ¹ / ₃

Բոլորի, որից 500 ը. տալիս է տեղ. շահագործում համայնքը:

Տեղեկագիր Բ. Ընկ. Ախալք. հիւղի վարդ., 14 յուն. 08 թ.: 76469 հայ ազգաբնակչութիւն և 1 հ. ծխ.

Նոյնպիսի ապշեցուցիչ թուեր կարելի է առաջ բերել Ախալ-ցխայի, Երևանի, Վաղարշապատի, Սարգարապատի, Ղարաբաղի և ուրիշ շրջաններից ստացած տեղեկագրերից։ Այդ թուերի հետ միասին ամենասարսափիկ կերպով նկարագրում են տիրող համատարած սովի, տգիտութեան, վաշխառուական կեղեքումների և առհասարակ հայ գիւղացու ուղղակի անտանելի դրութիւնը և աջակցութիւն են աղերսում, շեշտելով հանդերձ, որ եղած դպրոցներից շատերը մատնուած են փակման վտանգին, եթէ օգնութիւն չստացուի դրսից։

Խորհուրդս, ստանալով այդ տեղեկութիւնները, իրեն անելա-նելի դրութեան մէջ զգաց։ Չնայած իր տրամադրութեան տակ եղած սուղ միջոցներին՝ զգացող կարիքին բաւարարութիւն տա-լու նկատմամբ, այնուամենայնիւ նա չը յուսահատուեց և, յոյսը դրած հայ լաւագոյն տարրերի թէ բարոյական և թէ դրամական աջակցութեան վրայ, գործի դիմեց։

Նախ քան դպրոցական իր գործնէութիւնը սկսելը, խորհուրդս հրաւիրեց Թիֆլիսում ապրող հայ մանկավարժներին, դպրոցական գործին և մեր գաւառական կեանքին գիտակ ինտելիգենտ անձանց և այդ առթիւ լսելով նաև նրանց կարծիքները, իր նիստերից մէկում որոշեց։

1) «Աջակցել հայոց եկեղեցական ծխական դպրոցներին, ըն-կերութեանս միջոցներով այդպիսիները հիմնելով կարևոր վայրե-րում և նպաստելով արդէն գոյութիւն ունեցող դպրոցներին, ո-րոնք նիւթական միջոցների պակասութեան պատճառով ենթարկ-ւած են փակման վտանգին։

2) Նոր դպրոցներ հիմնելիս կամ եղած դպրոցներին նպաստե-լիս, նախապատուութիւն տալ այն վայրերին, որտեղ մեծ տարա-ծութեան վրա գոյութիւն չունեն դպրոցներ և կամ ուր մայրե-նի լեզուին մօտացութեան վտանգ է սպառնում։

3) Որեւէ վայրում դպրոց հիմնելիս, աշխատել, որ տեղական հայ հասարակութիւնը իր կարողութեան չափով մասնակցէ դրս-րոցական ծախքերին։

4) Ընկերութեանս նպաստով պահպանող դպրոցների վերա-հսկողութիւնը առայժմ յանձնարարել Ընկերութեանս գաւառական ճիւղերին, իսկ հնարաւորութեան դէպքում ունենալ շրջիկ տեսուչ՝ յիշեալ դպրոցների համար»։

Խորհուրդս, իր նպատակների իրագործման ցանկալի յաջո-ղութեան համար, գործ է դրել հնարաւոր բոլոր միջոցները—յոր-դոր կարգաւով հայ գիտակից տարրերին թէ մամուլի էջերում և թէ առանձին դիմումներ անելով հայ դրամատէրերին և թէ բազմա-թիւ շրջաբերականներ ուղարկելով ընկերութեանս ճիւղերին, աշխա-տելով դպրոցական խնդիրը, կովկասահայ ժողովրդի գլխովին ան-դրագիտութեան այս անմխիթար պատկերը ընդհանուրի սեպհակա-նութիւն դարձնել, ամենքի ուշադրութիւնը այդ չարիքի վրայ բևեռել։

Սակայն պէտք է ցաւելով խօստովանել, որ իրենց դրամական նուերներով մի քանի անհատներ միայն արձագանք տուին խորհր-դիս կոչերին։ Այսպէս, պ. Ալ. Մանթաշեանի, հանգուցեալ Անանեա-նի 20 հազարական ըուբլի նուերների միայն տոկոսները թոյլ տը-րուեցգործադրել կրթական գործի վրայ, Պետերբուրգի հայոց եկե-ղեցական խորհրդի՝ այդ նպատակին նուիրած 3400 ըուբլին, ինչպէս նաև պ. Տ. Աֆրիկեանի 11 դպրոցներին յատկացրած տարեկան 4700 գումարը։ Սրանք են այն խոշոր արդիւնքները, որ խոր-հուրդս ունեցաւ իր դպրոցական գործնէութեան սկզբում։ Եւ ի նը-կատի ունենալով իր տրամադրութեան տակ ունեցած գումարը, խորհուրդս տեղական շահագրգռած համայնքների օգնութեամբ բաց արեց նոր դպրոցներ կամ եղած դպրոցներին տարեկան մի սրոշ գումար նպաստ յատկացրեց։ Այդ դպրոցները գտնուում են հետեւեալ վայրերում. գիւղերի անուններին կցում ենք նաև, թէ հրքան նպաստ է տուած դպրոցներից իւրաքանչիւրին։

Ախալքալակի շրջան.

1. Տիլիֆ գիւղի դպրոցին	.	.	.	300	ր.
2. Գիւմրուրդա » »	.	.	.	250	»
3. Մամգարա » »	.	.	.	200	»

Ախալցխայի շրջան

4. Տամալայ գիւղի »	.	.	.	250	»
5. Սողրէլ » »	.	.	.	250	»

Դանձակի շրջան.

6. Ղարաբուլաղ գիւղի դպրոցին	.	.	.	250	ր.
7. Գետաշէն » »	.	.	.	200	»
8. Բրաշուր » »	.	.	.	200	»
9. Կորիւնապատ » »	.	.	.	250	»

Գործիսի շրջան.

10.	Ալէլու	գիւղի. դպր.	.	.	.	300	ր.
11.	Հալիձոր	»	»	.	.	200	»
12.	Խոզնաւար	»	»	.	.	200	»
13.	Շիկահող	»	»	.	.	200	»

Կարսի շրջան.

14.	Բալկատեկլար	»	»	.	.	300	»
15.	Մաւրակ	»	»	.	.	300	»
16.	Զարգանէ (օլթիի շրջ.-թրքախօս)	.	.	.	.	250	»
17.	Փիրւալի գ. դպր.	.	.	.	.	250	»

Ալէքսանդրապօլի շրջան

18.	Զոռլի գիւղի դրոցին	.	.	.	.	200	»
-----	--------------------	---	---	---	---	-----	---

Իգդիրի շրջան.

19.	Իգդիրմաւայ	գ. գ.	.	.	.	200	»
-----	------------	-------	---	---	---	-----	---

Վաղարշապատի շրջան.

20.	Ալիքիւշակ	գ. գ.	.	.	.	250	»
21.	Ղազանֆար	»	»	.	.	250	»

Հին-Նախիջեւանի շրջան.

22.	Եարմշայ	գիւղի դպր.	.	.	.	300	»
23.	Ազա	»	»	.	.	300	»
24.	Ալիաբադ	»	»	.	.	300	»
25.	Շուսուլթ	»	»	.	.	200	»
26.	Փարադաշտ	»	»	.	.	100	»

Նոր-Բայազէտի շրջան.

27.	Ալեղոխ գիւղի դպրոցին	.	.	.	.	300	ր.
28.	Փաշաքենդ	»	»	.	.	300	»
29.	Սօլակ	»	»	.	.	100	»

Ղազախի շրջան.

30.	Ղազախ քաղաքի	»	.	.	.	100	»
31.	Ղալաշայ գիւղի	»	.	.	.	100	»
32.	Բարանայ	»	»	.	.	100	»
33.	Ղոշղոթան	»	»	.	.	100	»
34.	Թովուզ	»	»	.	.	100	»
35.	Ներքին-Կարմիր-Աղբիւր	.	.	.	.	100	»

Քարաւանսարայի շրջան.

36.	Վերին Աղղան գիւղի դպր.	.	.	.	.	250	ր.
37.	Գարւանսարայ	»	.	.	.	100	»
38.	Աչաջուր	»	.	.	.	100	»

Արղանանի շրջան

39.	Արղանանի դպրոցին	.	.	.	.	100	»
-----	------------------	---	---	---	---	-----	---

Սոնախի շրջան.

40.	Վերիսցիկէ գիւղի դպրոցին	.	.	.	.	100	»
-----	-------------------------	---	---	---	---	-----	---

Արթուինի շրջան

41.	Տանձոտ գիւղի	»	.	.	.	280	»
-----	--------------	---	---	---	---	-----	---

Լազոդախի շրջան.

42.	Լազոդախ գիւղաքաղաքի դպր.	.	.	.	.	100	»
-----	--------------------------	---	---	---	---	-----	---

Փոթիի շրջան.

43.	Փոթի քաղաքի դպրոցին	.	.	.	.	200	»
-----	---------------------	---	---	---	---	-----	---

Օլթիի շրջան.

44.	Օլթի գիւղաքաղաքի դպրոցին	.	.	.	.	250	»
-----	--------------------------	---	---	---	---	-----	---

Լոռուայ շրջան.

45.	Գիւլլազարակ գիւղի դպր.	.	.	.	.	200	»
-----	------------------------	---	---	---	---	-----	---

Զաքաթալայի շրջան.

46.	Կախ-Աւան գիւղի դպր.	.	.	.	.	100	»
-----	---------------------	---	---	---	---	-----	---

Գորուայ շրջան.

47.	Բախրեկի գիւղի դպր.	.	.	.	.	300	»
-----	--------------------	---	---	---	---	-----	---

48.	Ախալքալակ	»	»	.	.	300	»
-----	-----------	---	---	---	---	-----	---

Քուծայիսի շրջան.

49.	Սաչխէր գ. դպր.	.	.	.	.	250	»
-----	----------------	---	---	---	---	-----	---

50.	Զխար	»	»	.	.	250	»
-----	------	---	---	---	---	-----	---

Թիֆլիսի շրջան.

51.	Մուխրան գ. գ.	.	.	.	.	320	»
-----	---------------	---	---	---	---	-----	---

Նոր-Բայազէտի շրջան.

52.	Զիբուլի գիւղի դպրոցին	.	.	.	.	500	»
-----	-----------------------	---	---	---	---	-----	---

53.	Ցամաքաբերդ	»	.	.	.	300	»
-----	------------	---	---	---	---	-----	---

54.	Օրտակլու գիւղի դպրոցին	.	.	.	.	500	»
-----	------------------------	---	---	---	---	-----	---

55.	Ներքին-Ախտա	»	.	.	.	500	»
-----	-------------	---	---	---	---	-----	---

56.	Ռնդամալ	»	»	.	.	300	»
-----	---------	---	---	---	---	-----	---

57.	Նորադուզ	»	»	.	.	300	»
-----	----------	---	---	---	---	-----	---

58.	Ներքին-Գեօղալտարայ	.	.	.	.	300	»
-----	--------------------	---	---	---	---	-----	---

Հին Նախիջևանի շրջան.

59. Ուլիա նորաշէն գիւղի դպր. 300 ռ.

Ալէքսանդրապոլի շրջան.

60. Նորաշէն գիւղի դպր. 300 »

Վաղարշապատի շրջան.

61. Կարբի գիւղի դպր. 900 »

62. Բազարշուղ » 500 »

Վերե յիշատակած բոլոր 63 դպրոցները միասին ընկերութիւնիցս և ընկերութեանս միջոցով նպաստ են ստանում տարեկան 15,050 ռ.

Կարևոր ենք համարում յիշել, որ վերոյիշեալ դպրոցներից վերջին 11 դպրոցին 4700 ռ. նպաստը տալիս է պ. Տիգրան Աֆրիկեանը: Քախրելի գիւղի դպրոցին 300 ռ. նպաստը տալիս է պ. Մ. Գ. Ալիբէկեանը, (խօստացել է 5 տարի շարունակ այդքան գումար նուիրաբերել): Վերին Աղղան գիւղի դպրոցին 250 ռ. նպաստը տալիս է խորհրդիս նախագահ պ. Սամսոն Ս. Յարութիւնեանը: Բարանայ գիւղի դպրոցին 100 ռ. նպաստը տալիս է բժ. Ա. Յակոբեանը: Աշաշո՛ւր գիւղի դպրոցին 100 ռ. նպաստը տալիս է պ. Ի. Ս. Ալիխանեանը: Փաշաքենդ գիւղի դպրոցին 150 ռ. նպաստը տալիս է պ. Գ. Գաֆեանը:

Ընկերութեանս ճիւղերից մի բանիսն ևս իրենց միջոցներից օգնել են հ. ծխական շատ դպրոցների պահպանմանը.

Ընկ. Դիլիշանի ճիւղի վարչութիւնը նպաստ է տուել

Պօղոսքիլիսայ գիւղի դպրոցին 137 ռ.

Զարխէջ » » 140 »

Դիլիշան » » 210 »

Կարսի ճիւղի վարչութիւնը՝

Օրթաքաղիկար գիւղի դպրոցին 100 »

Արղանանի ճիւղի վարչութիւնը՝

Արգահանի դպր. 100 »

Երեւանի ճիւղի վարչութիւնը

Երևանի օր. Գայեանեան դպրոցին 200 »

Նորքի (քաղաքամաս) դպրոցին 100 »

Կոնստի » » 100 »

«Խրիմեան» ծխ. դպրոցին (քաղաքում) 50 »

Կնէշիկ գիւղի դպրոցին (Դարալագեազում) 30 »

«Երևանի օգտակ. գիտելիքներ տարած. ընկ.» դպր. 100 ռ.

Շուշու ճիւղի վարչութիւնը հիմնել է տեղում չքաւոր աշակերտների համար դպրոց, որի վրա ծախսել է ներկայ 1908/9թ. 770 ռ.

Բաթումի ճիւղը բացել է արհեստագիտական (պրօֆեսիոնալ) դպրոց, որի վրա ծախսում է տարեկան 1500 ռ.

Խորհուրդս հնարաւորութիւն չունեցաւ իր նպաստով պահպանելու բոլոր դպրոցների համար ինքը ուսուցիչներ ուղարկելու, որովհետև շատ տեղերում հոգաբարձուներն արդէն հրաւիրած էին դասատուներ և պարապմունքները սկսել: Սակայն հարկաւոր և հնարաւոր միջոցները խորհուրդս չընկալեց գործ դնել և յիշեալ դպրոցներում ուսուցչական թափուր մնացած պաշտօնների համար ինքը ընտրեց ուսուցիչներ, նախապատուութիւն տալով, ի հարկէ, աւելի կարող, ցենզ ունեցող խնդրատուներին:

Խորհրդիս օրինակով, ընկերութեանս գաւառական ճիւղերն ևս ճշտութեամբ ըմբռնելով կովկասահայ ժողովրդի կեանքում այդ ամենախոշոր չարիքի՝ դպրոցների պակասութեան ամբողջ էութիւնը և, օգտուելով իրենց իրաւունքից ու միջոցներից, ջանացել են նախ այդ մեծ կարիքին մասամբ բաւարարութիւն տալ և իրենց հերթին ոչ միայն շատ դպրոցներ ազատել են փակման վտանգից, այլև աշխատել են, որ կրթական կուլտուրական բնաւորութիւն ունեցող ուրիշ խնդիրներն ևս իրենց գործնէութեան շրջանակում ուշադրաւ աեղ բռնեն, ինչպէս օրինակ՝ գրադարաններ հիմնելը, կիրականօրնայ դասընթացներ կազմակերպելը, չքաւոր աշակերտներին և ուսանողներին դրամական աջակցութիւն ցոյց տալը, ժողովրդական ձրի դասախօսութիւններ և էթանագին ներկայացումներ կազմակերպելը և այլն և այլն...

Յիշեալ դպրոցների վերահսկողութեան գործը խորհուրդս սկզբում յանձնարարեց միայն ընկերութեանս ճիւղերի վարչութիւններին: Սակայն տեխնիքական անյարմարութիւնների պատճառով և հսկողութիւնը աւելի անմիջական դարձնելու նպատակով, նա հոկտ. 1-ից հրաւիրեց և առանձին շրջիկ տեսուչ, պ. Վահան Տէր-Աբրահամեանին, որը աւարտել է թեմական դպրոց և արտասահմանում Յիւրիխի և Ստրազբուրգի համալսարանում ուսել մանկավարժութիւն:

Ընկերութիւնիցս նպաստ ստացող դպրոցների և այն վայրերի մասին, ուր գտնուում են յիշեալ դպրոցները, ճիշտ գաղափար կազմելու համար, խորհուրդս հոկտ. ամսին հրատարակեց մի ընդար-

ձակ «տեղեկագիր» և ուղարկեց յիշեալ բոլոր դպրոցների վարչութիւններին, որոնք այդ տեղեկագրում արուած 43 հարցերի պատասխաններով բաւական լուսաբանում են թէ տեղացիների տնտեսական դրութիւնը և թէ դպրոցի վիճակը: Այդ տեղեկագրի մէջ յիշուած հարցերը հետեւեալներն են.

1 Գիւղը որ գաւառում, որ նահանգում և Կ. Հ. Բ. Ընկ. որ ճիւղի շրջանումն է գտնուում.

2 Գիւղը քանի ծուխ ունի. որ ազգից որքան բնակիչ և ազգաբնակչութեան ընդհանուր թիւը:

3 Ի՞նչպէս է տեղացիների և մասնաւորապէս հայերի տնտեսական դրութիւնը: (Հողի քանակութիւնը և այլն):

4 Ազգաբնակչութեան և մասնաւորապէս հայերի գլխաւոր պարամունքն ու ապրուստի աղբիւրը:

5 Արհեստներից և տնային ձեռագործներից որն է դարգացածն ու արդիւնաւէտը.

6 Երիտասարդութիւնը դիմում է պանդխտութեան և ուր.

7 Մօտաւորապէս ցոյց տալ գիւղում դպրոցական տարիք (8—14) ունեցող հայ տղաների և աղջիկների թիւը:

8 Գիւղը քանի քահանայ ունի և դրանք կրթական ինչ ցենդ ունին:

9 Գիւղն ունի գրադարան-ընթերցարան և ներկայացումներ երեկոյթներ կազմակերպւում են արդեօք.

10 Յոյց տալ գիւղում գրագէտների տոկոսը ($\frac{0}{100}$).—հայ գրագէտները՝ առանձին:

11 Գիւղում կան հասակաւորներին գրագիտութիւն սովորեցընելու դասընթացներ.

12 Գիւղացիների վերաբերմունքը դէպի դպրոցը:

13 Գիւղում կան փոխատու խնայողական գանձարաններ և մանր վարկի (միլիօրատիւ կրեդիտի) ընկերութիւններ:

14 Գիւղն շրջակայ գիւղերից կամ քաղաքից որոնց է մօտ և դրանցից քանի վերստի վրա է գտնուում. տեղեկութիւն տալ ճանապարհների հաղորդակցութեան յարմարութեան մասին և յիշել, թէ երկաթուղու որ գծի և որ կայարանից ինչ հեռաւորութեան վրա է գտնուում գիւղը:

15 Ինչ հիւանդութիւններ են յատուկ այդտեղին և գիւղում

կամ մօտակայ վայրում (ինչ հեռաւորութեան վրա) կայ արդեօք բժիշկ, փեղշեր, հիւանդանոց կամ դեղատուն և ում ծախքով են պահւում:

16 Պարզ և որոշ գրել (ուսերէն) դպրոցի հոգաբարձութեան փոստային հասցէն:

17 Դպրոցն երբ է բացուել. անունը. շէնքը սեպհական է թէ վարձովի, քանի սենեակից է բաղկացած և արդեօք յարմար է պարամունքի համար:

18 Դպրոցի կահ-կարասիքի և այլ պիտոյքների մասին տալ տեղեկութիւններ:

19 Հոգաբարձական կազմը քանի հոգուց է բաղկացած և դրանք կրթական ինչ ցենդ ունին:

20 Աշակերտ աշակերտուհիները միասին են սովորում (խառն) թէ զատ-զատ:

21 Դպրոցը քանի տարւոյ դասընթաց ունի:

22 Իւրաքանչիւր բաժանմունքում աշակերտ-աշակերտուհիների թիւը ցոյց տալ առանձին առանձին:

23 Բաժանմունքները միացած են թէ առանձին-առանձին (այսինքն մի սենեակում երկու կամ աւելի՝ բաժանմունք է գետեղում):

24 Եթէ շրջակայ գիւղերից (թուել անունները և քանի վերստի վրայ են գտնւում) դպրոցը յաճախում են աշակերտ-աշակերտուհիներ, ցոյց տալ դրանց թիւը:

25 Աշակերտ-աշակերտուհիների ամենափոքր և ամենամեծ տարիքը:

26 Աշակերտների թիւը. աշակերտուհիների թիւը. սովորողների ընդհանուր թիւը.

27 Ուսուցիչների և վարժուհիների թիւը, անունը, ազգանունը, դրանց կրթական ցենզը. քանի տարի է որ ուսուցչութիւն են անում և երբ են ոտանձնել ներկայ պաշտօնը:

28 Դպրոցում ինչ առարկաներ են աւանդւում և իւրաքանչիւրից շաբաթական քանի դաս:

29 Աշակերտ-աշակերտուհիները դասական պիտոյքները ձրի են ստանում դպրոցից թէ՛ իրենք են հոգում:

30 Աշակերտ-աշակերտուհիները որ ձեռնարկներով են անցնում աւանդւող առարկաները:

31 Դպրոցն ունի գրադարան. ուսուցչական գրադարան՝ քանի հատոր. մանկական գրադարան՝ քանի հատոր հայերէն և քանի հատոր ռուսերէն:

32 Դպրոցն ունի դեղատուն. ունի ծախքով է գնւած և քանի հոգի են օգնութիւն ստացել (ինչ ժամանակից) դրանից:

33 Ներկայ ուսումն. թ. ինչ պաշտօնական անձ է այցելել դպրոցը և երբ. այցելել են արդեօք և ծնողներէն. որքան:

34 Ուսուցիչներէ, վարժուհիներէ իւրաքանչիւրի տարեկան ուճիկը. ստանում են արդեօք ձրի բնակարան, վառելիք, ծառայ:

35 Դպրոցին որքան գումար է տալիս Կ. Զ. Բ. Ընկերութիւնը և որքան՝ գիւղը:

36 Յօգուտ դպրոցի ներկայ ուսումն. թ. ինչ նուիրատուութիւններ են եղել. ունից և ինչ չափով:

37 Դպրոցն ունի գրամատուց և որքան. ուրիշ ինչ եկամուտներ ունի:

38 Ուսումը ձրի է թէ վճարով. ձրիավարժների թիւը. եթէ կան թոշակներ, ցոյց տալ դրանց ամենափոքր և ամենամեծ չափը:

39 Դպրոցի ընդհանուր մուտքը. ընդհանուր ելքը:

40 Ինչ անհրաժեշտ կարիք ունի դպրոցը.

41 Ուսումը դպրոցում երբ է սկսւում և ուսումն. տ. վերջում սովորաբար որ ամսին դադարում (գիւղերում):

42 Գիւղում բացի ծխական դպրոցից կայ արդեօք ուրիշ ուսումնարան և եթէ այո, ինչ տիպի, քանի տարի է ինչ գոյութիւն ունի, որքան աշակերտներով, և ունի ծախքով է պահւում:

43 Մօտաճայ գիւղերից որն ունի ուսումնարան (քանի վերստի վրայ է գտնւում), ինչ տիպի է և ունի ծախքով է պահւում:

Ընկերութիւնիցս նպաստ ստացող դպրոցների հետ ունեցած գրագրութեան հսկողութիւնը յանձն է առել խորհրդիս փոխանգամ պ. Սարգիս Մելքումեանը:

Այն դպրոցները, ուր արդէն այցելել է դպրոցներին տեսուչը և կամ որտեղից ստացուած են ճիշտ տեղեկութիւններ, այդ դպրոցների ցանկը կրկին առաջ ենք բերում, յիշելով նաև թէ դրանցից իւրաքանչիւրում քանի աշակերտ-աշակերտուհի են սովորում, քանի բաժանմունք ունեն, ուսուցիչների և վարժուհիների թիւը իւրաքանչիւր դպրոցում և դրանց կրթական ցենզը:

Մուխրան. 34 աշակերտ-աշակերտուհի. 1 և II միաց. բաժ., 1

վարժուհի, որի ցենզի վկայագրերը չը յաջողուեց տեսնել:

Ախալքալաք. 42 աշ. I և II միաց. բաժ. 2 ուսուցիչ, երկուսն էլ Ներսիսեան դպրոցաւարտ:

Քախրելի. 60 աշ. I բաժ., 1 ուսուցիչ, Ներս. դպրոցաւարտ:

Սաչխէր. 64 աշ. I, II, III բաժ. առաջին երկու բաժ. միաց. II ուս. Ներս. դպրոցաւարտ և 1 վարժ. գիմնազաւարտ:

Զխար. 59 աշ. I և II միաց. բաժ. 2 ուսուց., երկուսն էլ Ներսիսեան դպրոցաւարտ:

Կարբի. 67 աշ. I, II, III բաժ., 2 ուս. և 1 վարժ., ուսուցիչներից մէկը աւարտել է Երև. թեմ. դպր., միւսը՝ Աշտարակի պետ. դպրոցը և ունի ուսուցչ. ցենզ, իսկ վարժուհին՝ Երևանի Գայեանեան դպրոցը:

Իգդիրմաւայ. 89 աշ. I, II, III բաժ. 1 ուս., աւարտել է Գէորգեան ձեմարանի Ա. լսարանը. 1 վարժուհի՝ Շուշու Մարիամեան դպրոցը և Թիֆլիսի ձեռագործի կուրսերը (ուսի ուս. փորձառութիւն) և 1 ուսուցչ.՝ Ներսիսեան դպրոցաւարտ:

Չուրի. 45 աշ. I բաժ. 1 ուսուց. կրթական ոչ մի ցենզ.

Կորիւնապատ. 120 աշ. I. II III. բաժ. 1 ուսուց. Երև. թեմ. դպրոցաւարտ, 1 վարժ.՝ գիմնազաւարտ, 1 ուս. Ներսիսեան դպր. IV դաս., 1 ուս. Գանձակի քաղ. դպրոցից (չէ աւարտել), 1 վարժ. տեղ. հ. ծխ. դպրոցից (չէ աւարտել), 1 վարժ.՝ տեղ. հ. ծխ. դպր.:

Բրաջուր, 37 աշ. I. II. միաց. բաժ. 1 ուս. Գանձկ. ք. դպրոցաւարտ:

Ղարաբուլաղ. 53 աշ., I. II. III. միաց. բաժ. 1 ուս. Ներս. դպրոցաւարտ:

Գետաշէն. 184 աշ. I. II. III բաժ. վերջին երկու բաժ. միացած. II ուսուցչ.՝ Ներսիսեան դպրոցաւարտ, 1 ուս.՝ Շուշուայ թեմ. դպրոցաւարտ, և 1 վարժ.՝ Գանձակի օր. գիմնազաւարտ:

Ղազախ. 55 աշ. I. II. III. IV բաժ., առաջին երկու բաժ. միացած, նոյնպէս և վերջին երկուսը. 1 ուսուցչ.՝ Ներս. դպրոցաւարտ, 1 վարժ.՝ Թիֆլ. գիմնազաւարտ:

Քարւանսարայ. 131 աշ. I. II. III. բաժ. 1 ուսուցչ.՝ Գէորգ. ձեմար. V դաս., 1 ուս.՝ Ներսիսեան դպրոցաւարտ, 1 վարժ.՝ Թիֆլ. օր. գիմնազ. (չէ աւարտած):

Վերին Աղդան. 58 աշ. I. II. III. միացած բաժ., 1 ուսուցչ.՝ Ներս. դպր. (չէ աւարտած):

Աշաղուր. 55 աշ. I. II. III միացած բաժ. 1 ուս.՝ Երև. թեմ. դպրոցաւարտ:

Ջարխէշ. 46 աշ. I. II. III միաց. բաժ. 1 ուս.՝ քաղ. դպրոցաւարտ:

Պօղոսըրիլիսայ. 55 աշ. I. II. III բաժ., առաջին երկու բաժ. միացած. 1 ուս.՝ Ներս. դպրոցաւարտ, 1 ուսուց. կրթ. ցենդ չունի:

Դիլիջան, 173 աշ. I. II. III. IV. V բաժ., վերջին երկու բաժ. միացած. 1 ուս.՝ Գ. ճեմար, 1 վարժ.՝ Բագրի գիմնազաւարտ, 2 ուս.՝ Ներս. դպրոցաւարտ, 1 ուս.՝ Թիֆ. արհեստագիտ. դպրոցաւարտ (ունի երկար տարիների ուս. փորձառութիւն):

Չիբուխի. 105 աշ., ? բաժ., 1 ուս.՝ Երև. թեմ. դպր. IV դաս., 1 ուսուց.՝ ոչ մի կրթական ցենդ:

Օրտակլու. 55 աշ. I. II. բաժ. 1 ուս.՝ Երև. թեմ. դպրոցաւարտ:

Փաշաբենդ. 78 աշ. I. II. III. բաժ. 1 ուս.՝ Բագրի Ռէալ. դպրոցից, 1 վարժ. Գորւայ ծխ. դպր., 1 ուս.՝ Երև. թեմ. դպր. III դաս.:

Նորդուղ. 71 աշ. I. II բաժ. 1 ուս. Նորբ. քաղաքային դպրոցաւարտ, 1 ուս.՝ Ն. Բայազ. հ. ծխակ. դպրոցաւարտ:

Ներքին-Ախտա. 80 աշ. I. II. III. IV բաժ. վերջին 3 բաժ. միացած., 1 ուս.՝ Ներս. դպրոցաւարտ և Մոսկւայի համալս. իրաւ. ֆակուլտ. ուսանող, 1 վարժ.՝ Յովնանեան դպրոցաւարտ:

Ռնդամալ. 85 աշ. I. II. III. IV. բաժ. առաջին երկու բաժ. միացած. նոյնպէս և III. IV բաժ. 1 ուս.՝ Երև. թեմ. դպրոցաւարտ, 1 ուս.՝ Ջաքաթ. քաղ. դպրոցից:

Սօլակ. 37 աշ. I. II միաց. բաժ.՝ 1 ուս.՝ կրթ. ցենդ չունի:

Այլաբատ. 57 աշ. I. II. III բաժ. առաջին 2 բաժ. միացած. 1 ուսուց.՝ առևտրական դպր. դ. դաս., ունի ուսուց. ցենդ.

Եարմջա. 40 աշ. I բաժ., 1 ուս.՝ Գէորգ. ճեմար. 2. դաս.

Ռիկա Նորաշէն. 80 աշ., I և II միաց. բաժ., 1 ուս.՝ Երևանի ուսուցչ. Սեմինարեան աւարտած:

Տիլիֆ. 70 աշ. I. II միաց. բաժ., 1 ուս.՝ Ախալք. քաղ. և տեղ. ծխ. դպր.

Բարանայ. 40 աշ. I, II, III միաց. բաժ., 1 ուս.՝ Գէորգ. ճեմար. լսարանները աւարտած.

Մամգարայ. 63 աշ. I, II, III բաժ., 1 ուս.՝ Երև. թեմ. դպր. րոցաւարտ:

Կախ-Աւան. 65 աշ. I, II, III, IV, բաժ. առաջին և երկրորդ և չորրորդ բաժ. միացած, 1 ուս.՝ Շուշ. թեմ. դպրոցաւարտ, 1 ուս.՝ Գորւոյ ուսուցչ. Սեմինարիան աւարտած, 1 վարժ.՝ գիմնազ. 2. դաս.:

Սազրէլ. 57 աշ. I, II, III միաց. բաժ., 1 ուս.՝ Թիֆլ. Աստուածածնի ծխ. դպրոցաւարտ:

Փոթի. 30 աշ. I. II. միաց. բաժ., 1 ուս.՝ Գ. Ճեմար. լսարաններն աւարտած:

Տանձոտ. 115 աշ. I. II. III. IV բաժ., առաջին և երկրորդ, երրորդ և չորրորդ բաժ. միացած: 1 ուս.՝ քաղ. դպր. և Ներսիսեան դպրոցաւարտ, 1 ուս.՝ կրթ. ցենդ չունի:

Գիւմրուրդա. 80 աշ. I. II. III բաժ., 1 ուս.՝ Ներս. դպրոցաւարտ, 1 ուս.՝ Ախալք. քաղ. դպր.

Վելիպիլի. 45 աշ. I. II. III միաց. բաժ., 1 վարժ.՝ Յովնանեան դպրոցաւարտ:

Լադօղախ. 49 աշ. I. II. III բաժ. վերջին երկու բաժ. միացած: 1 ուս.՝ Ներս. դպր. (չէ աւարտած), ունի ուսուցչ. ցենդ, 1 ուս.՝ քաղ. դպրոցաւարտ:

Գիւլլազարակ. 40 աշ. I. II. միաց. բաժ., 1 ուս.՝ Գէորգ. Ճեմար. 2. դաս. և Ա. լսար. աւարտած:

Օլթի. 107 աշ. I. II. III, IV. բաժ., վերջին երկու բաժ. միացած: 1 ուս.՝ Ներս. դպրոցաւարտ, 1 ուս.՝ քաղ. դպր. և ունի ուսուցչ. ցենդ, 1 ուս.՝ հ. ծխական դպր., 1 վարժ.՝ Ալէքս. գիմնաւարտ., 1 վարժ.՝ ցենդ չունի:

Դուշէթ. 35 աշ., I. II. միաց. բաժ., 1 վարժ.՝ Թիֆլ. օր. գիմն. աւարտ.

Ներքին կարմիր-աղբիւր, 40 աշ., I. II. III. միացեալ բաժ., 1 ուս.՝ կրթ. ցենդ չունի:

Հալաչայ, 25 աշ. I. II. III. միաց. բաժ., 1 ուս.՝ Ներս. դպր. րոցաւարտ.

Թովուզ, 92 աշ., I. II. միաց. բաժ. և III. IV կրկին միաց. բաժ., 2 ուսուցիչ, երկուսն էլ Ներս. դպրոցաւարտ:

Տամալայ, 55 աշ., I. II. III. միաց. բաժ., 1 ուս.՝ քաղ. դպր. րոցաւարտ:

Շուռութ. 55 աշ., I. II. III. բաժ. առաջին երկու բաժ. միացած. 1 ուս.՝ Ներս. դպր. Դ. դաս.

Փարադաշտ. 75 աշ., I. II. III. բաժ., առաջին երկու բաժ., միացած, 1 ուս., Ներս. դպր. V դաս.:

Ազա, 61 աշ., I. II. III. բաժ., 1 ուս., երե. թեմ. դպրոցաւարտ, 1 վարժ. (ցենզ ?):

Ղոշղոթան, 23 աշ., I. II. միաց. բաժ., 1 ուս., Գ. ճեմար. Գ. դաս., 1 ուս., Գանձակի արհեստ. դպր.:

Սոգնաւար. 100 աշ., I. II. III. բաժ., 1 ուս., Ներս. դպրոցաւարտ:

Բաշկադիկլար, 47 աշ., I. II. III միաց. բաժ., 1 ուս., Գ. ճեմ. VI դաս.:

Փիրւալի. 84 աշ. I և II. միաց. բաժ., III և IV միաց. բաժ., 1 ուս., Տաճկաստ. Արմաշի դպրեմանքում սովորած, 1 ուս., Կարսի քաղ. դպր.:

Մաւրադ. 54 աշ., I. II. III. միաց. բաժ., 1 ուս., Գ. ճեմար. Ե. դաս.:

Ալէլու. 65 աշ. I. II. III. բաժ., վերջին երկու բաժ. միացած, 1 ուս., Գորւայ ուս. սեմինարիան աւարտած, 1 վարժ. ցենզ չունի:

Ղազանֆար, 40 աշ. I. բաժ. 1 ուս., Գէորգ. ճեմար:

Ալղոլի, 35 աշ. I. բաժ., 1 ուս., Ներս. դպր.:

Ներքին-Գեօղալդարայ, 53 աշ. I. I. III. միաց. բաժ., 1 ուս., Ներսիսեան դպրոցաւարտ:

Դպրոցը—դա ինքը ուսուցիչն է. դպրոցում ուսման առաջադիմութեան գործում միակ մեծ դերը կատարում է լաւ պատրաստւած ուսուցիչը. սակայն մեր ուսուցիչների մի մասը բաւարար պատրաստւած չէ իր պատասխանատու պաշտօնի համար: Կարիք է զգացւում մի յատուկ ուսուցչանոցի, իսկ առ այժմ այդ կարիքը կարող էին լրացնել մեր թեմական դպրոցները, եթէ բանային մանկավարժական մասնագիտական դասարաններ մէկ կամ երկու տարւայ դասընթացով:

Ներկայումս մեր դպրոցներում խոշոր պակասութիւն է զգացւում օրինակելի դասադրքերի: Նաև մայրենի լեզուի առանձին դասադրքի կարիքը, յատկապէս վերախօս և թուրքախօս վայրերում գտնուած դպրոցների համար, անհրաժեշտութիւն է ներկայացնում: Մի գովելի գործ կատարած կը լինեն այդ վայրերում պաշտօնավարած՝ հմուտ ուսուցիչները, եթէ օր առաջ զբաղուեն այդ խնդ-

րով և հէնց առաջիկայ ուս. թ. սկզբին հրատարակեն այդպիսի ձեռնարկներ:

Ի՞նչ կարող է անել նոյն իսկ լաւ ուսուցիչը, երբ դպրոցը զուրկ է ամենակարեւոր պիտոյքներից: Նոյն իսկ դպրոցական շէնքերը, մասնաւորապէս գիւղերում, խիստ անյարմար են պարապմունքների համար: Ահա մի խոշոր պակասութիւն ևս, որին շատ դիւրին կերպով կարող էր բաւարարութիւն տալ հէնց տեղական շահագրգռած համայնքը՝ ընդհանուր ոյժերով: Հարկաւոր են միայն նախաձեռնողներ:

Մեր ժողովուրդը խիստ կարիք ունի նաև աշխատանոցների, ինչպիսին են, օրինակ, տրհեստանոցներ, որ շատ վայրերում, և՛ ընկերութեանս ճիւղերի շնորհիւ, արդէն գոյութիւն ունեն:

Մի խոշոր կարիքի—գիւղատնտեսական դպրոցների— մասին ևս հոգացել է խորհուրդս. այդ նպատակով կազմել է մի մասնաժողով՝ Թիֆլիսում ապրող աչքի ընկնող հայ գիւղատնտեսներից և գիւղատնտեսական դպրոցի գործին գիտակ անձանցից, որոնք մշակել են ծրագրներ՝ այդպիսի դպրոցներ համար *): Ի նկատի ունենալով գիւղատնտեսական հիմնարկութիւնների կարեւորութիւնը, խորհրդիս գիմումներ են անում և՛ մասնաւոր անհատներ, որոնք իրենց զբաղման աշակցութիւնն են խօստանում, եթէ ընկերութիւնս այդ խնդրում նախաձեռնողի դերում լինի և հոգայ նաև այդպիսի դպրոցների իրականացմանը:

Այդ առթիւ լուրջ ուշադրութեան արժանի է և Հին-Նախիջևանի 18 հայ գիւղերի առաջարկը. այդ գիւղերը իրենց պատրաստակամութիւնն են յայտնում համախօսականներով պարտաւորեալով գիւղատնտեսական դպրոցի ծախքերը հոգալ այն դէպքում, եթէ ընկերութիւնս նախաձեռնէ հիմնել և իր հսկողութեան տակ առնել ապագայ գիւղատնտեսական դպրոցը:

Դպրոցական գործնէութիւնը, լինելով ընկերութեանս աշխատանքների ամենակենդրոնական և էական մասը, խորհուրդս իր լուրջ ուշադրութիւնն է դարձնում, ի հարկէ, և այն հանգամանքի վրա, որ կրթական այդ հիմնարկութիւնները իրօք իրենց նպատակին ծառայեն և աշխատում է զբաղել զրուցելու հետզհետէ

*) Այդ մասնաժողովի աշխատանքների մասին, ընթերցողը կը գտնի սոյն տեղեկագրում աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ:

բարւօքել թէ տնտեսականի և թէ ուսումնականի կողմից: Այդ նպատակով ընկերութիւնս ձեռնարկելու է գիւղական դպրոցներին կից հիմնելու նաև գրադարաններ, որոնք դարձեալ մեծ ծախքեր են պահանջում:

Ունենալ պատրաստուած, կարող ուսուցչով կանոնաւոր դըպրոց, դրան կից՝ գրադարան-ընթերցարան՝ մանկավարժական և այլ թերթերով, փոքրիկ դեղատնով *), որից կարողանայ օգտուել նաև գիւղական հասարակութիւնը, — անհինչի է ձգտում ընկերութիւնս: Ի հարկէ, աւելորդ է շեշտել և այն մասին, որ խորհուրդս կաշխատէ գիւղական ուսուցչի ուժիկն աւելացնել գոնէ այն չափով, որ հնարաւորութիւն ունենայ խուլ անկիւնները գրաւելու աւելի ձեռնընդհատ ուսուցիչների, որոնց կրթական ցենզը դպրոցական գործի յաջողութեան ամենաառաջին պայմաններից կարևորագոյնն է:

Կովկասահայ ժողովրդի կեանքում կրթական կուլտուրական այսքան պակասութիւններին գոնէ նուազագոյն չափով բաւարարութիւն տալու համար՝ անհրաժեշտ է միահամուռ լայն օժանդակութիւն թէ հիմնարկութիւնների և թէ մասնաւոր անհատների կողմից:

Առաջիկայ ուսումն. թ. խորհուրդս անպայման կաշխատի ընդարձակել դպրոցական իր գործնէութիւնը, որովհետև անկարելի է անուշադիր թողնել գաւառներից մեզ հասած այնքան սրբատաճմիկ կերպով նկարագրած խաւարի ու տգիտութեան մասին տեղեկագրեր, որով բազմաթիւ համայնքներ իրենց յուսալի հայեացքը դէպի ընկերութիւնս յառած՝ խնդրում են աջակցել և հնարաւորութիւն տալ նրանց դպրոց ունենալու:

*) Այդպիսի դեղատներ արդէն ուղարկուած են մի քանի տեղեր և պահոււմ են ընկ. նպաստով պահպանուող դպրոցներում: Խորհուրդս արդէն պատուէր է տուել այդպիսի դեղատների և առաջիկայում կուղարկէ այն վայրերը, ուր կարեքն աւելի մեծ է:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԸ

Անցեալ 1908 թուի նոյեմբեր 14-ին Թիֆլիզում ապրող հայ գիւղատնտեսներ, Աբովեան Սարգիս, Աթանասեան Աշ., Գեօղարեան Տիգրան, Մելիք-Բախտամեան Յ., Շահպաղեան Յովհ., Սահակեան Ա., Փիրալեան Յար., ստանալով Կովկասի Կայոց Բարեգ. Ընկերութեան խորհրդի նախագահ պ. Ս. Յարութիւնեանի հրաւերը, որով յայտնելով թէ «խորհուրդը որոշել է խաւարաստել ծրագիր յատուկ գիւղատնտեսական ուսուցչանոցի և գիւղատնտեսական բաժանմունքների, ծխական դպրոցներին կից, որպէսզի այդ ծրագրով առաջիկայ տարուանից բանայ գիւղատնտեսական բաժանմունքներ և գիւղատնտեսական ուսուցչանոց», խնդրում էր «այդ նպատակի համար կազմել մի մասնաժողով և պատրաստել ծրագիր»:

Նոյն օրը ընկերութեան շինութեան մէջ ժողովուեցին բոլոր յիշուած գիւղատնտեսները, ներկայութեամբ պ. Ս. Յարութիւնեանի, խորհրդի անդամներ պ. պ. Ս. Բալաղեանի և Ս. Մելքումեանի և քննութեան առնելով խորհրդի առաջարկը, որոշեցին. սկսած այս օրուանից երեք ամիս ժամանակով կազմել գիւղատնտեսական մի մասնաժողով, նախագահութեամբ պ. Ա. Սահակեանի և քարտուղարութեամբ պ. Աշ. Աթանասեանի, քննելու համար խորհրդի առաջարկը և կազմելու գիւղատնտեսական դպրոցի ծրագիրը ու ներկայացնելու խորհրդին:

Այնուհետև մասնաժողովը ունեցաւ մի շարք խորհրդակցութիւններ, որոնց, բացի վերոյիշեալ մասնագէտներից, մասնակցում էին պ. պ. Ս. Էյրանեան, Մ. Մուշաթեան և Կ. Մելիք-Շահնազարեան: Մասնաժողովի նիստերին ներկայ էին լինում նաև պ. պ. Բալաղեան և Ս. Մելքումեան:

Մասնաժողովը մասնամասն քննութեան առնելով մեր ժողովրդի գիւղատնտեսական պայմանները և կարիքի չափը՝ գիւղատնտեսական ուսման և օգնութեան խնդրում, որոշեց. ա) չունենալ

ծխական դպրոցներին կից գիւղատնտեսական բաժանմունքներ— իբրեւ արդէն շատ անգամ փորձուած մի անաշոյ միջոց— գիւղատնտեսական գիտութիւնը տարածելու, այլ կազմել յատուկ գիւղատնտեսական—մասնագիտական դպրոցների ծրագիր: Այս տեսակ դպրոցներից մասնաժողովը կանգ առաւ ստորին կարգի դպրոցների վրայ, որպէս թէ աւելի էժան նստող և թէ աւելի գործնականի և մատչելի՝ ժողովրդի համար, ուստի և որոշեց այդ դպրոցների ծրագրով և նախահաշուով զբաղուել: Միաժամանակ մասնաժողովը գտաւ, որ մեր երկիրը շնորհիւ իր բազմազան կլիմայական, հողային և այլ պայմանների, կարիք ունի ոչ թէ մի տիպի դպրոցի, այլ երեք—այն է՝ 1) լեռնային-կաթնատնտեսական-անասնապահական, 2) գուտ երկրագործական-պարտիզպանական (միջին սարահարթերի համար) և 3) դաշտային այգեգործական, այն պայմանով, որ դրանցից իւրաքանչիւրին կից լինին նաև այդ շրջանների համար գիւղատնտեսական այլ ճիւղերի պարագլուխներ—որպէս օժանդակ գիտութիւններ:

Իր այս որոշումից յետոյ, մասնաժողովը անցաւ ծրագիրներ և նախահաշիւներ կազմելու գործին, որը և յանձնեց իր միջից ընտրած մի յատուկ յանձնաժողովի, կազմւած հետևեալ անձերից՝ պ. պ. Աբովեան, Մելիք Բախտամեան, Գիւղալեան և Մուշայեան, որոնք և պատրաստելու էին ծրագիրն ու նախահաշիւը և ներկայացնելու գիւղատնտեսական մասնաժողովի քննութեանը:

Յանձնաժողովը 10—12 նիստերում բաժանելով իր մէջ աշխատանքը ըստ մասնագիտութեան, երեք ամսւայ ընթացքում կատարեց իր գործն և մարտ ամսի սկզբին ներկայացրեց գիւղատնտեսական մասնաժողովին, որը ծանօթանալով մանրամասնութեանց հետ և ենթարկելով այլ և այլ փոփոխութեան, ընդունեց ամբողջովին և մարտ ամսի վերջին յանձնեց բարեգործ. ընկերութեան խորհրդին:

Ներկայացրած գիւղատնտեսական դպրոցի ծրագրի նախագիծը աչքի առաջ ունի հետևեալ գլխաւոր կէտերը. ա) Դպրոցներում ուսման ողջ ընթացքը լինելու է քառամեայ. բ) դպրոցի առաջին դասարան ընդունւում են այն աշակերտները, որոնք աւարտած կըլինեն եկեղեցական—ծխական դպրոցների չորս տարւան դասնթացը: գ) Ուսուցման առարկաները բաժանւում են երկու կարգի. 1) ընդհանուր զարգացողական, որոնք կազմւում են մեր ծխական դպրոց-

ներում աւանդուող առարկաների անմիջական շարունակութիւնը՝ արդէն լրացւած և ամբողջացած և 2) գուտ մասնագիտական առարկաներ գիւղատնտեսութեան այն ճիւղերից, որ տիպը որ գերազանցի կը համարւի աւած դպրոցում (անասնապահական, երկրագործական և այգեգործական), որով այդ դպրոցներում աւանդուող բոլոր առարկաների թիւը հասնում է 21-ի: դ) Դպրոցում ընդունւում են թէ գիշերոթիկ և թէ երթևեկ աշակերտներ. աշակերտների ընդհանուր թիւը հասնում է 120—150 ի: ե) Դպրոցը տալու է գործնական կեանքի համար պատրաստւած երկրագործ—մասնագէտներ, որոնք կարող կլինեն թէ ինքնուրոյն կերպով վարել իրենց տնտեսութիւնը և թէ ուսուցիչներ դառնալ մեր ծխական դպրոցներում: Ուսուցչական կազմը բաղկացած է լինելու մի կառավարչից—բարձրագոյն մասնագիտական կրթութեամբ, մի բնագէտից նոյնպէս բարձրագոյն կրթութեամբ, երկու միջնակարգ ուսում ստացած մասնագէտներից (շերամապահ-մեղուաբոյծ, այգեգործ-պարտիզպան) և երեք ուսուցիչներից՝ միջնակարգ ուսմամբ (կրօն, հայոց լեզու, ռուսաց լեզու, թւաբանութիւն և այլն), որոնք բոլորն էլ ապրելու են դպրոցի շէնքի մէջ կամ նրանից ոչ հեռու (բացի կառավարչից և մասնագէտներից, որոնց՝ դպրոցում ապրելը անհրաժեշտ է: է) Դպրոցներից առաջին տիպը—կաթնատնտեսական-անասնապահականը ունենալու է 350 գեսեատին հող իր տընտեսութեան համար, երկրորդը՝ երկրագործական—պարտիզպանականը՝ 250 գեսեատին, որից 100-ը վարելահող, իսկ երրորդը՝ այգեգործական-երկրագործականը—50 տեսեատին ջրովի հող, որից 10 գեսեատինը խաղողի այգի և պտղատու պարտէզ:

Դպրոցի նախահաշիւը կազմւած է այսպէս:

Տիպ I. Կաթնատնտեսական-անասնապահական:

1) Դպրոցի գլխաւոր շէնքի համար	8000	ր.
2) Սեղանատուն և խոհանոցի »	2000	»
3) Ննջարանի և հիւանդանոցի »	4000	»
4) Բաղնիք, լւացարան և փուռ	1000	»
5) Բնակարաններ ուսուցչ. կազմի համար	7000	»
6) Անասուններ, անասնատուն և ինվենտարի համար շինութիւններ	8000	»
7) Մեղանոց	1200	»

- 8) Թուչնատուն իր ինվենտարով . . . 400 ռ.
 9) Երկրագործական մեքենաներ, գործիքներ
 և ծածկ . . . 2200 »
 10) Դասարանական պիտոյքներ, կահ կարա-
 սիք և այլն . . . 6000 »

Ընդամենը 39,800 ռ.

Տիպ II. Երկրագործական-պարտիզականական:

Սրա ծախքերը նոյնն են, ինչև տիպ I-ը, միայն թէ պակասում է անասունների թիւը՝ 4000 բուբլիով ուրեմն. 35,800 ռ. (տես նախահաշիւը այդ դպրոցի՝ ծրագիր—նախագծի մէջ):

Տիպ III. Այգեգործական-երկրագործական:

Սրա ծախքերը նոյն են, ինչ և տիպ I-ը, միայն պակասում է ինվենտարը 2000 բուբլիով, ուրեմն 37,800 ռ. (տես նախահաշիւը ծրագիր-նախագծի մէջ):

Երեք դպրոցներից իւրաքանչիւրի ուսուցչական ողջ կազմը, կառավարչով, մասնագէտներով և ծառաներով տարեկան կը պահանջի 9200—9500 բուբլի վարձատրութիւն:

Դպրոցի միւս բոլոր ծախքերը—աշակերտների ուսման, կերակրի և այլն ծածկւում է դպրոցի տնտեսութիւնից ստացւած եկամուտից: Հետևապէս այդ երեք տիպի դպրոցներից որը և լինի, պահանջում է.

ա) Ձրի հող (նշանակած քանակութեամբ)

բ) Միանւագ ծախք շինութիւնների և ինվենտարի

վրայ . . . 36,000—40,000 ռ.

գ) Տարեկան ծախք . . . 9,000—10,000 ռ.

Մասնաժողովը իր ծրագիր—նախագծին կցել է մանրամասն ցուցակներ՝ ուսման առարկաների, դասերի բաշխման, անհրաժեշտ ինվենտարի, դպրոցի շինութեան և ուսուցչական կազմի և այլ ծառայողների վարձատրութեան:

ՏԱՃԿԱՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱ- ԼՈՒ ԳՈՐԾԸ

Երբ Տաճկաստանում սահմանադրական կարգեր հրատարակւեցին, Կովկասում գտնւած բազմաթիւ տաճկահայ գաղթականներ հայրենիք վերադառնալ ցանկացան: Դրանց պէտք էր աջակցութիւն՝ թէ նիւթական և թէ բարոյական: Եւ Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնս իր սեպուհ պարտքը համարեց զրադուել այդ խնդրով ևս: Սեպտեմբերի 24-ին (1908) կայացած ընկ. ընդհանուր ժողովը քննելով այդ հարցը, իրաւունք տուեց խորհրդիս այդ նպատակի համար ծախսել ընկերութեանս մօտ գտնուած 2000 բուբլին, որ վաղուց գանձւած էր յօգուտ թուրքահայ գաղթականների: Այդ ընդհանուր ժողովը յանձնարարեց խորհրդիս ղեմել նաև Թիֆլիսի Կենդրոնական նպաստամատոյց Յանձնաժողովին և խնդրել նրա աջակցութիւնը:

Հայրենիք վերադարձող գաղթականների թիւը հետզհետէ այնքան բազմացաւ և գործը այնպիսի լուրջ կերպարանք կրեց ու դժուարութիւններ յարուցեց, որ խորհուրդս յատկապէս այդ խնդրով զբաղւելու համար ընտրեց մի մասնաժողով, հետևեալ անձանցից. խորհրդիս նախագահ՝ Սամսոն Յարութիւնեան, Գ. Գաֆեան, Վ. Փափազեան, Հ. Վահանեան, Գ. Վարդանեան, Լ. Քէհեայեան, Յ. Քոչարեան, Հ. Սօլովեան, Սարիբէկ Յարութիւնեան, Ս. Գիւլ-Բէնգեան, Ս. Թաղիկեան, Տէր-Արիստակէսեան, Ա. Ֆէթւածեան, տիկ. տիկ. Մ. Խատիսեան, Հ. Առուստամեան, Իւլիա Սպենդիարեան և Մ. Յուրինեան:

Մասնաժողովում նախագահի պաշտօն կատարել են անդամներից պ. պ. Յ. Քոչարեան և Գ. Գաֆեան, իսկ քարտուղարի պարտաւորութիւնը կատարել է պ. Վ. Փափազեան: Նոյն մասնաժողովին մասնակցելու համար հրաւիրւած են եղել Թիֆլիսի Կենդրոնական Յանձնաժողովի երկու ներկայացուցիչներ՝ պ. պ. Ա. Մելիք-Ազարեանց և Ա. Արասխանեանց:

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան

Ի սրտէ շնորհաւորելով Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան վերակազմութիւնը, որին (ընկ.) երկար տարիների ընթացքում ծառայել և սիրել եմ, իբրև մի նշանաւոր և ազգօգուտ հաստատութեան, շատ ցաւում եմ, որ հիւանդութեանս պատճառով անկարող եմ ներկայ լինել այսօր ընկերութեան զընդհանուր ժողովի առաջին նիստին:

Համակրելով ընկերութեանը նոր մշակած կանոնադրութեան բոլոր նպատակները, առաւելապէս կրթականը, ես ի հաստատութիւն իմ այդ համակրանքի դէպի այդ ընկերութիւնը, նուիրում եմ այժմ ընկերութեանը քսան հազար ընդլի կանխիկ գումար հետևեալ պայմանով:

1) Այդ գումարը պէտք է լինի անձեռնմխելի, իբր նուէր իմ անունից:

2) Գումարի տոկոսները պէտք է գործադրւեն յատկապէս կրթական նպատակների համար, գլխաւորապէս գիւղական դպրոցների վերայ, հիմնելով նոր դպրոցներ կամ օժանդակելով նոր բացւելիք և գոյութիւն ունեցող հայ դպրոցներին:

3) Իցէ թէ ընկերութեան այժմեան կանոնադրութիւնը փոփոխութեան ենթարկւի և շնորհիւ այդ հանգամանքի ընկերութիւնը անկարող լինի հայկական դպրոցներ հիմնել կամ այդպիսիներին օժանդակել, այդ դէպքում իմ ներկայ գումարի տոկոսը ընկերութիւնը պէտք է գործադրի միւս հայկական և կանոնադրութեամբ թոյլատրւելիք կարիքների վերայ:

4) Իսկ եթէ ընկերութիւնը փակուի, այն ժամանակ այս գումարը յատկացնում է մի այլ հայկական հաստատութեան կամ նպատակի՝ ընդհանուր ժողովի որոշմամբ:

Նոր սերնդի բարոյական ու մտաւոր զարգացումից կախած է մեր հայ ժողովրդի ապագան: Բարոյագիտութիւնը դպրոցներում



ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ ՍԵՍԵՍՆ
† 1909 թ.

պէտք է անհրաժեշտութիւն ներկայացնի և այդ առթիւ ես կցանկանայի, որ ընկերութիւնը հետեւէր Եւրոպայի, գլխաւորապէս Գերմանիայի կենդանի օինակին:

Ի գիտութիւն ընկերութեանդ հարկաւոր եմ համարում յայտնել, որ նա բացի այս քսան հազար ռուբլուց, կստանայ ապագայում իմ կտակով ևս տասն հազար ռուբլի: Կրկին անգամ շնորհաւորելով Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեանդ վերաբացումն, խորին սրտով ցանկանում եմ ընկերութեանդ յառաջադիմութիւն՝ յօգուտ մեր ազգի: Թիֆլիս, 2 փետրւարի, 1908 թ.

Խորին յարգանքք Ա. Անանեանց.

Յ. Գ. Յարգելի պ. Սամսոն Յարութիւնեան. Ուղարկելով այս նամակը Ձեզ, իբրև Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան նախագահի, խնդրում եմ այս մասին յայտնէք ընկերութեանդ այսօրւայ ընդհանուր ժողովին:

Ա. Անանեան

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Խորհրդի պ. Նախագահին

Մեծարգոյ պարոն Սամսոն Յարութիւնեան:

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան վերակազմուելը և նրա նոր մշակած կանոնադրութիւնն իր համակրելի կրթական, կուլտուրական և բարեգործական նպատակներով, ինձ վրայ ևս, իբրև հայ հասարակութեան մի անդամի, բարոյական պարտականութիւն է դնում օժանդակել այդ Ընկերութեանը, որպէսզի նա յաջողութեամբ իրագործի իր ձգտումները, այն է՝ բարելաւելու մեր հասարակութեան աղքատ մասի դրութիւնը, տարածելով նրա մէջ լուսաւորութիւն և հոգալու թեթեւացնել նրա թշուառութիւնը անտեսական կողմից:

Ես իմանալով, որ Ընկերութիւնը որոշել է կառուցանել նոր շինութիւն իր կարիքների համար և որի համար նախահաշուով հարկաւոր է մօտ տասն և հինգ հազար ըուբլի (15000), խնդրում եմ խորհրդիդ միջոցով առաջարկել ընդհանուր ժողովին ընդունել ինձանից 15,000 ը. նուէր՝ յատկապէս շինութեան համար: Շինութիւնը լինելով իբր լիակատար սեպհականութիւն Ընկերութեան, վերջինս շահեցնում է ըստ իր բարեհայեցողութեան՝ առանց սահմանափակումների: Եւ եթէ երբեք Ընկերութիւնը փակուի, շինութիւնը, Ընկերութեան ընդհանուր ժողովի որոշումով, յատկացնում է մի այլ ազգագուտ նպատակի կամ հաստատութեան: Այդպիսի դէպքում (այսինքն՝ փակուելու դէպքում) Ընկերութիւնը իրաւունք ունի ծախել շինութիւնը և գումարը գործադրել նոյն նպատակների համար: 20 մարտի, 1908 թ.:

Խորին յարգանք, Պիտրովսկի վաճառական:

Աղէքսանդր Խաչատուրեան Ղարաջեանց:

Ծանօթութիւն. Շինութիւնը կառուցանելիս պարզուեց, որ նշանակուած գումարը բաւական չէ և պ. Ա. Ղարաջեանը, իմանալով այդ հանգամանքը, սիրալիր կերպով ընդունեց իր վրայ բոլոր ծախսերը, որքան հարկաւոր կը լինի շինութիւնը աւարտելու համար: (Շինութեան մասին՝ տես եր. 51):

Պ. Ա. Խ. ՂԱՐԱՋԵԱՆԻ ՀԱՇՈՒՈՎ ԿԱՌՈՒՑԱԾ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Խորհուրդս, ստանալով պ. Ա. Ղարաջեանի վերոյիշեալ նամակը, (գրուած 20 մարտի 1908 թ.) մարտի 22-ին (1908) ներկայացրեց ընկ. ընդհանուր ժողովին: Ընդհանուր ժողովը խորին շնորհակալութեամբ ընդունեց պ. Ա. Ղարաջեանի առաջարկութիւնը և նրան, այդ նւիրատութեան համար, ընտրեց Ընկերութեանս պատուաւոր անդամ և թոյլ տուեց խորհրդիս սկսել շինութեան կառուցումը Ընկերութեանս պատկանեալ հողի վրա, որ գնուած է պ. Արէշեանից և կից է Խուրադեանի նուիրած տանը:

Շինութեան կառուցումը սկսուեց մայիս (1908 թ.) ամսից և աւարտուեց հոկտեմբերին (1908 թ.). շէնքի վրայ ծախսուեց ընդամենը 22,187 ը. 48 կոպ.: Այդ գումարը լիովին վճարել է պ. Ա. Ղարաջեանը:

Կարևոր ենք համարում յիշատակելու, որ այդ շէնքը կառուցուած է խորհրդիս անդամ ճարտարապետ Ս. Դ. Լիսիցեանի մակարդակով և հսկողութեամբ: Հսկողութեան գործում առանձին աշխատանք է մատուցել նաև ընկ. անդամ Ա. Ի. Շահիկեանը:

Շինութեան կառուցման համար կազմած էր և յատուկ մասնաժողով, որի անդամներն էին պ. պ. Ս. Մելքումեան, Ա. Շահիկեան և Մ. Գաֆեան, իսկ մասնագիտական հարցերի քննութեան դէպքում սիրալիր կերպով մասնակցել են ճարտարապետներ պ. պ. Մելքե-Բէզլարեանց և Մարգարեանց: Շէնքը տուած էր կապալով պ. Ա. Աստուածատրեանին: Շէնքը բաղկացած է երեք յարկից:

Վերելի յարկը ունի 1 դահլիճ իր նախասենեակով, որ ծառայում է ընդհանուր ժողովների, երեկոյթների և դասախօսութիւնների համար:

Միջին յարկը ունի 6 սենեակ և 1 նախասենեակ. ոսնեակներէնց երկուսում տեղաւորուած է խորհրդիս ղիւանը և դրասենեա-

կը, երկուսը յատկացրած է գրադարան ընթերցարանին, 1-ը՝ ծառաների բնակութեան համար, իսկ 1-ում տեղաւորուած է ընկերութեանս արխիւը:

Ներքին յարկը ունի 3 սենեակ, 1 խոհանոց և 1 նախասենեակ. սենեակներէց 1-ը ձրիաբար և ժամանակաւորապէս տրուած է Կով. Հայոց Ուսուցչական Միութեան, իսկ մնացած սենեակներում տեղաւորուած է ընկերութեանս ձրի և էժանագին ճաշարանը:

Շինութեան վերին յարկի մեծ դահլիճում մի առանձին մարմարեայ տախտակի վրայ մակագրուած է՝ «Այս շինութիւնը կառուցուած է Աղէքսանդր Քրիստափորեան Ղարաջեանի ծախքով, 1908 թ.»:



ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ

Մեծապատիւ պարոն Նախագահին Կովկասի Հայոց Բարեգործական
պատուրժան Ընկերութեան ի Տիկիս.

Ստացայ պատուարժան խորհրդիդ 18 յունիսի նամակը՝ Կովկասում վարժարաններ բաց անելու հարցի վերաբերեալ: Ես արդէն գրած եմ Տիկիսի մեր գրասենեակը, որ 20,000 ռ. անուանական արժողութեամբ Кредитное Общество-ի օրիգացիաներ գնեն և յանձնեն խորհրդիդ, որպէս զի այդ դրամագլուխը անձեռնմխելի պահելով, տոկոսը (տարեկան 900 ռ.) գործածէ նոր բացելիք դպրոցների համար:

Խորապէս շնորհակալ եմ այն ղգացմունքների մասին, որ պատուարժան խորհուրդդ արտայայտում է իմ նկատմամբ, իր վերոյիշեալ գրութեամբ:

Մնամ Ձերդ Ա. Մանթաշեան

Պարիզ, 1/14 յուլիսի, 1908.

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Խորհրդին

Ախալքալակ գիւղի (Գորուայ գաւառի) աւագ քահանայ Տէր
Յովհաննէս Տէր-Գալստեանից

Յ ա յ Տ ա ր ա ռ ո թ ի լ ը

Յիշեալ Ախալքալակ գիւղում ես ունիմ սեպհական երկու քա-
րէ տուն և մէկ այգի: Գտնուելով ծերութեան մէջ, ես ցանկա-
նում եմ իմ կալուածները նուիրել Բարեգործական Ընկերու-
թեանը, հետեւեալ պայմաններով. ա) Այդ կալուածները պէտք է շա-
հագործուեն Ախալքալակ գիւղի հայ հասարակութեան կարիքների
համար, գլխաւորապէս կրթական կարիքների: բ) Կալուածներից նոր
մեծ տունը պէտք է ծառայէ դպրոցի շինութեան համար և անցնում
է ընկերութեանը անմիջապէս, իսկ հին տունը և այգին անցնում
են ընկերութեանը՝ իմ մահից յետոյ: Այս կալուածները յանձնում եմ
օրինական թղթով (ընծայաբերական կամ կուպչիով): Խնդրում եմ
խորհրդից տալ ինձ գրաւոր պատասխան՝ այս յայտարարութեանս
մասին: 20 յունիսի, 1908 թ. Թիֆլիս:

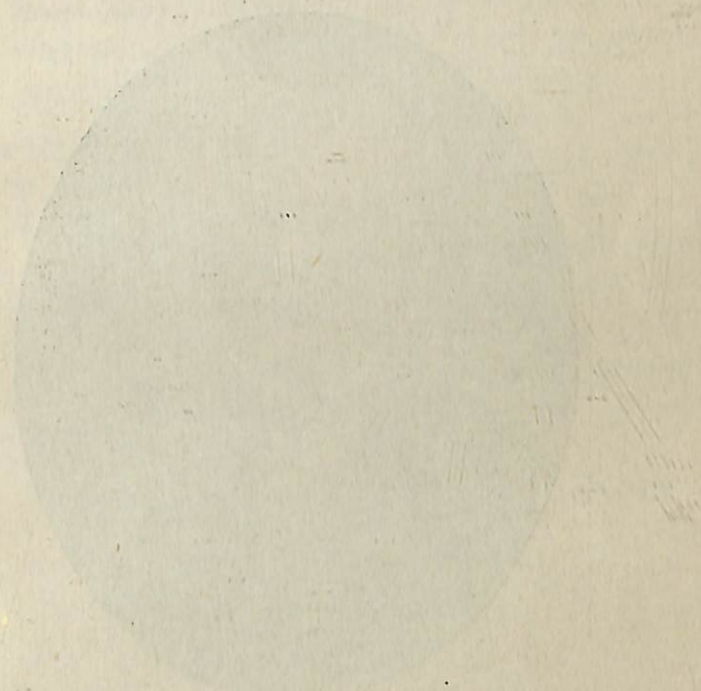
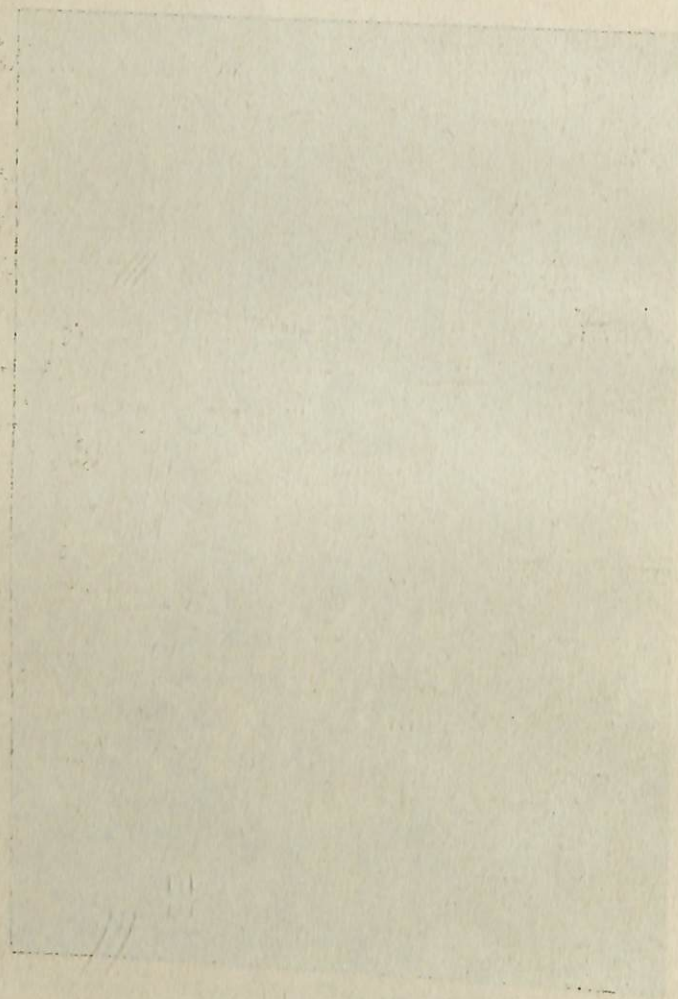
Աւելացնում եմ հետեւեալը ևս: Իցէ թէ Կ. Հ. Բարեգործական
ընկերութիւնը փակուի կամ անկարող լինի, իրաւունքի տեսակէ-
տից, պահպանել Ախալքալակ գիւղում մի որեւիցէ ազգագուտ հասա-
րակական հիմնարկութիւն, այդ դէպքում կալուածները անցնում
են տեղական լուսաւորչական ս. Կարապետ եկեղեցու սեպհակա-
նութիւն:

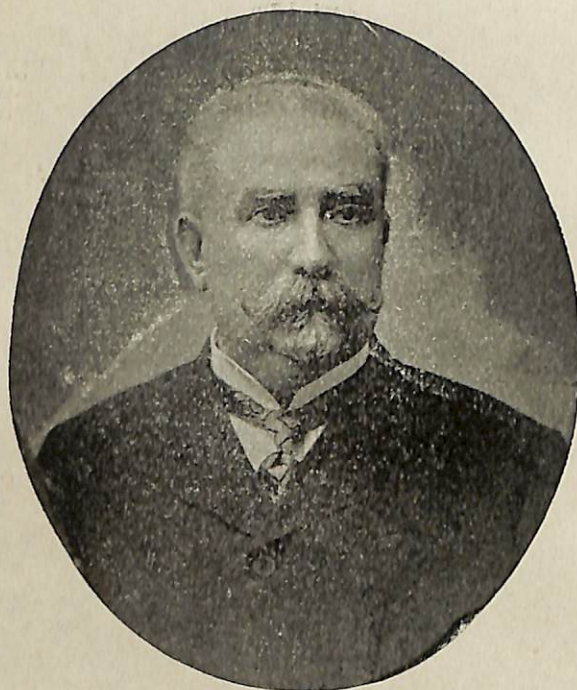
Յովհաննէս աւ. քահանայ Տէր-Գալստեան

Ծանօթութիւն. Հայր Տէր-Գալստեանի նուիրած կալուածները
գնահատուած են 20,000 ռ.: Այդ կալուածներից նոր շինութիւնը, որը
կառուցուած է յատուկ դպրոցական կարիքների համար, անցել է
մանակաւորապէս գետեղուած է տեղական հիւանդանոցը (приемный
покой) տարեկան 500 ռ. վարձով:



Յովհ. ա. քահ. Տէր-ԳԱԼՍՏԵԱՆ





ՏԻԳՐԱՆ ԱՖՐԻԿԵԱՆ

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Խորհրդին

Իմ որդի Պաշատուրի միջոցով յայտնած էի խորհրդիդ, որ ես ցանկանում եմ յանձնել Ձեզ գումարներն՝ իմ նպաստով բացւած գիւղական ուսումնարանների, նոյնպէս և զանազան հիմնարկութիւնների, այս 1908 թ. սեպտեմբերից, որի մասին յայտնած էիք Ձեր համաձայնութիւնը, ուստի ուղարկում եմ ցուցակը:

Տփլիսի հայոց դրամատիքական ընկերութեանը՝ տարեկան 1000 ռ., Երևանի թեմական դպրանոցին՝ տարեկան 1000 ռ., Երևանի Մարիամեան Օրիորդաց դպրոցին՝ տարեկան 200 ռ., Զիւլթի գիւղի ուսումնարանին՝ տարեկան 500 ռ., Ներքին Ախտայի՝ 500 ռ., Ռնդամալի՝ 300 ռ., Կարբիի՝ 900 ռ., Բազարջուրի՝ 500 ռ., Նորաշենի (Շօրագալ)՝ 300 ռ., Ուլիա-Նորաշենի (Շարուր Դաւալագեազ)՝ 300 ռ., Նորադուղի՝ 300 ռ., Ներքին Գեօղալդարայի՝ 300 ռ., Օրդակուրի՝ 500 ռ., Յամաքաբերդի՝ 300 ռ., ընդամենը 6,900 ռ.:

Ձեզ յարգող Տ. Աֆրիկեան.

1 Մարտի, 1908 թ.
Տփլիս

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԴԱԻԹԵԱՆ ԽՈՒԴԱԴԵԱՆԸ՝

Վախճանուած 26 ապրիլի 1907 թ., ինչպէս յայտնի է, կը-
տակով նուիրել է ընկերութեանս իր համարեա ամբողջ կարողու-
թիւնը, այն է՝

1. Երկարկանի մի տուն (Աբասաբաթեան հրապարակում), ուր
այժմ գետեղուած է ընկերութեանս որբանոցը:

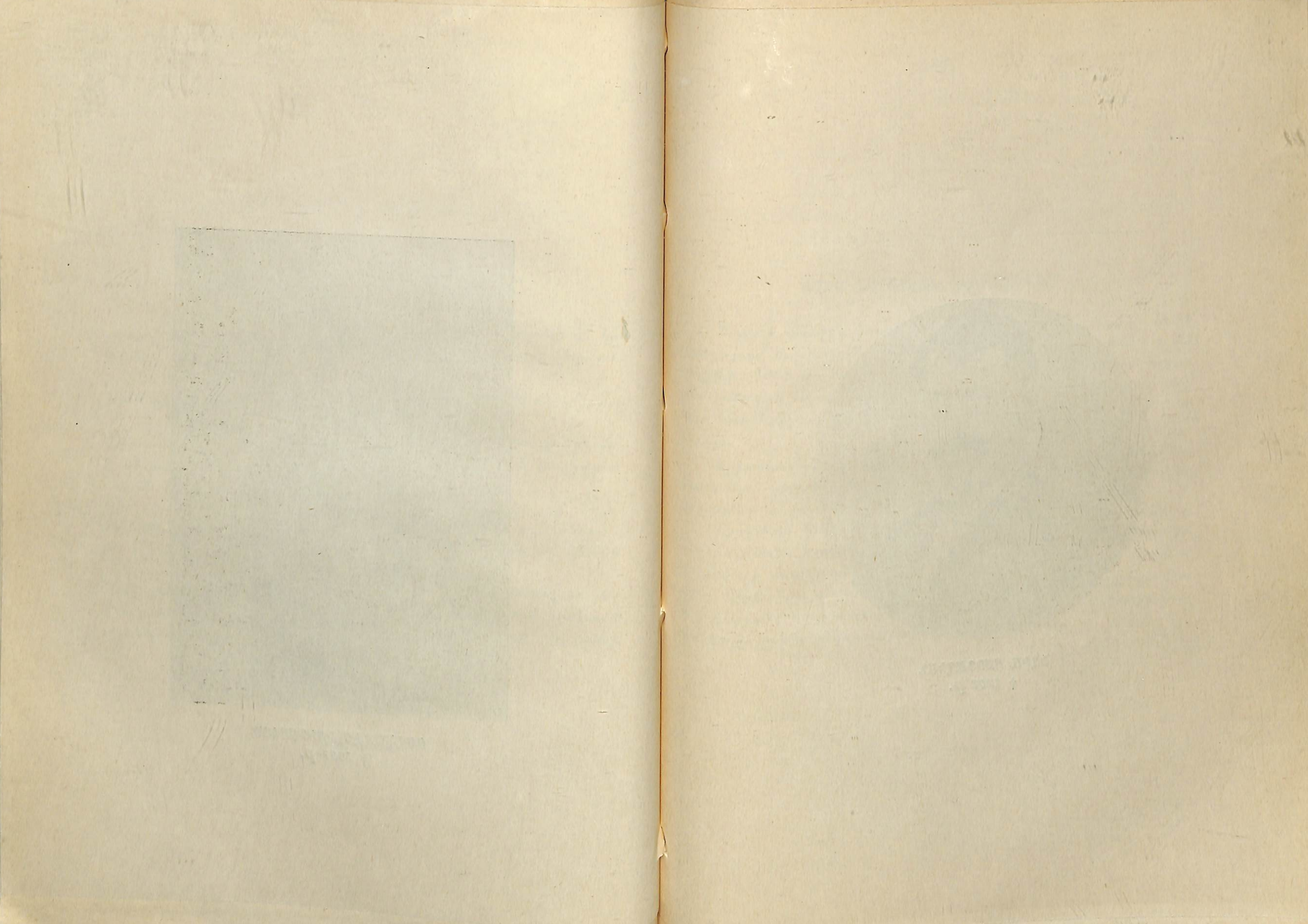
2. Մի քարւանսարայ (Ակիմովսկի և Բուժեյնի փողոցների ան-
կիւնում), որը ընկերութիւնս վերաշինեց և որը այժմ բաղկացած
է 24 խանութից ու 4 նկուղից:

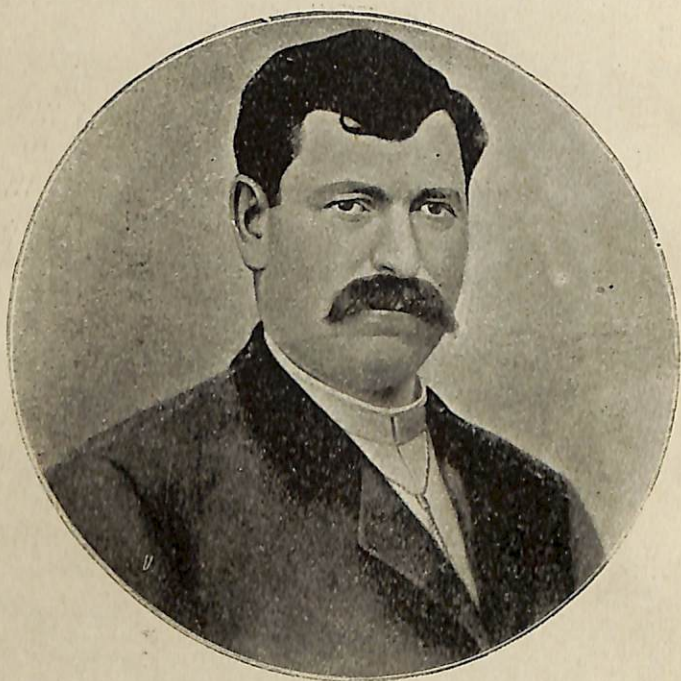
3. Բանկային արժէթղթեր և շարժական այլ կայք, որ նոյն-
պէս վերածուել է արժէթղթերի՝ ընդամենը 57,803 ռ. (ռենտա-
ներ՝ 28,000 ռ., Թիֆլիսի առևտրական բանկի 80 ակցիա՝ 28,000
ռ., I և II խաղարկութեան տոմսեր՝ 1803 ռ.):

Հանգուցեալի յիշատակին և նրա նուիրած գումարներով ու յա-
տուկ ցանկութեամբ, որը աղջիկների համար Թիֆլիսում պահւում
է որբանոց, որի մասին սոյն տեղեկագրում ընթերցողը կը գտնի
առանձին զեկուցումս: (Տես եր. 10)



ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽՈՒԴԱԴԵԱՆ
† 1897 թ.





ԵՂԻՍ. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ
† 1907 թ.

ԵՂԻՍ. ԳԱԼՍՏԵԱՆ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԸ

Բազումի առաջին կարգի վաճառական, 1907 թ. մայիսի 15-ին Օդեսայում վախճանուեց և թողեց մի կտակ, որը կազմուած է 25 ապրիլի, 1898 թ. Բազում: Հանգուցեալը իր այդ կտակում ազգային զանազան հաստատութիւններին գումարներ է նշանակել, ինչպէս նաև Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան՝ 10,000 ռուբլի:

Երջանկայիշատակ բարերարի այլի Սօֆիա Անտօնեան Բուդաղեանը, գեկտ. 7-ին 1907 թ., մի գրութեան հետ միասին, ընկերութեանս յանձնեց կտակած յիշեալ 10,000 ռուբլին:

Որովհետև նուիրատուն գումարի գործադրութիւնը թողել է ընկերութեանս իրաւասութեան, ուստի Ընկերութեանս 1908 թ. ընդհանուր ժողովը ընդունեց յիշեալ գումարը և որոշեց գործադրել միայն նրա տոկոսները առայժմ գիւղական դպրոցների վրա և ի յարգանս նուիրատուի յիշատակի, հանգուցեալի մեծադիր լուսանկարը կախել ընկերութեանս խորհրդարանում:

1908 թ. ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Կ. Հ. Բ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՍ ԱՆՈՒՆՈՎ
ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԵՆ ՆԱԵԻ ՀԵՏԵԻԵԱԼ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ

Սերգէյ Սօլ. Յարութիւնեան	1	ր.
Մ. Լիսիցեան	3	»
Խ. Աֆրիկեան	7	»
Հրաչեայ Սարաֆեան	50	»
Խ. Աֆրիկեան	10	»
Նաւթ.-արդ. ընկ. Միրզոյեաններ	1000	»
Նաւթ.-արդ. ընկ. Պիտօն	100	»
Գր. Կ. Կուզանով	10	»
Նաւթ.-արդ. ընկ Մանթաշեան	100	»
Եղբ. Բաղդասարեաններ	25	»
Եղբ. Սէյլանեան	10	»
Եղբ. Բ. և Կ. Վարդանեան	20	»
Եղբ. Միլոշիններ	25	»
Մ. Բազիմով	5	»
Ս. Խալիպեան	5	»
Եղբ. Աւետիսեան	10	»
Ա. Ատոմեան	5	»
Մութաֆեաններ	25	»
Ա. Գիւլբէնկեան	10	»
Մ. Մարտիրոսեան	5	»
Յակոբեան	5	»
Խարաւ	5	»
Չաւչանիձէ և Գլեխիանի	5	»
Գ. Զիլինկիրեան	10	»
Թ. Ներսիսեան	5	»
Առևտր. տուն Պողոսեան	10	»
Խ. Թ.....եան	5	»

Ե. Ե. Գուլագով	5	ր.
Տէրաէրեան	5	»
Եղբ. Յակոբջանեաններ	10	»
Կ. Յովսէփեան	5	»
Յարութիւնեան	5	»
Ս. Ս. Գուլիկ	10	»
Ա. և Տ. Աֆրիկեաններ	25	»
Յովհ. Կարաջեան	5	»
Ա. Հախէրդեան	3	»
Ա. Յ. Ամիրազով	5	»
Ս. Կաֆեան	3	»
Էդ. Կաֆեան	5	»
Գր. Մ. Առաֆելով	10	»
Ղևոնդ Յակոբեան	5	»
Եղբ. Գէորգեաններ	15	»
Վասիլի	2	»
Պ. Յարութիւնեան	5	»
Ա. Գողալեան	5	»
Գուրկիչ	5	»
Մամուլով	2	»
Ա. Շահապարոնեան	2	»
Աթանեան	2	»
Շ. Ա. Պանաղաշլիլի	2	»
Աղաբալեան	3	»
Գ. . . . եան	2	»
Վանցեան	2	»
Փարսաղանեան	3	»
Մանուկեան	2	»
Դանիէլեան	5	»
Ռևազով	5	»
Բայանդուրեան		
Ա. . . . եան (Տէր Վարդանեանի միջոցով)	29	»
Պ. Ն. Պրիդանովի նուիրած	65	
Փոլթալիւրի վաճառումից	97	ր. 50 կ.
Աֆրիկեան	8	»

Գր. Տէր-Գրիգորեանից, ի յիշատակ
իւր հանգուցեալ դուստր Վար-
դանոյշի 25 ռ.

Գումար՝ 1795 ռ. 50 կ.

Տիկ. Մ. Դ. Ղարաջեան նուիրել է	4 կտոր	բամազեայ
» » » »	12 »	հագուստեղէն
» Մ. Կուսիկեան »	10 »	»
» Վ. Վ. Թամամշեան »	9 »	»
Պ. Ս. Գաֆեան »	16 »	»
Բժ. Թադէոսեան »	10 »	»
Պ. Ա. Խ. Ղարաջեան »	9 »	»
» Վիսօցկի և ընկ. »	1 1/2 ֆ. թէյ՝	որբանոցին:
» Ե. Ծատուրեան »	2 էլէքտր. պլաֆօն	120 ռ.
արժողութեամբ:		
» Գ. Ռեազով նուիրել է երկաթեղէն՝ ընկ. նոր շինու-		
թեան համար, 152 ռ. արժողութեամբ:		

Նուէրներ՝ յօգուտ Ընկերութեանս ձրի եւ էժանագին
մաշարանի.

Հրաչեայ Սարաֆեանից	50 ռ. —
Պանդամեան ընտանիքից	20 »
Եղիշէ Աբելանից	10 » —
X.	20 » —
Գարեգին Եպիսկ. Սաթուհեանցի միջոցով (վրաց էկզարխի թաղման առթիւ)	50 » —
Միհրան Ալէքսանդրովիչ Անանեանից	100 » —
Շաքարի գործ. ներկայացուցիչ Պօլակ	35 » —
Տիկ. Շուշանիկ Բայանդուրեանից	50 » —
Ակնայ պատգամաւոր (կաթող. ընտ.) Յա- կոբ Դուրեանից	20 » —
Աղէքսաննր Քարհանեանից	10 » —
Միրզաջան Պաշտորեանի յիշատակին, նրա որդիներից	300 » —

Ա. Խ. Ղարաջեանից, 25 աշակ. ճաշավարձ. 416 » 80
Գումար՝ 665 ռ.

ԿՈՎԿԱՍՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՃԻՒՂԵՐԻ 1908 Թ. ԳՈՐԾՆԵՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ընկերութեանս ճիւղերից մի մասը կազմեցին 1908 թ. վեր-
ջում, այնպէս որ յիշեալ թւին ճիւղերից իւրաքանչիւրը միջին
թւով միայն 2-3 ամիս է գործնէութիւն ունեցել:

Մինչև գործի կազմակերպելը, պարզ է, ի հարկէ, որ բաւա-
կան դժուարութիւնների պիտի հանդիպէին ամեն տեղ և սկզբնա-
կան աշխատանքները չէին կարող ցանկալի արդիւնաւորութիւնը
ունենալ այդ 2-3 ամիսների ընթացքում: Եւ չնայած այդ հանգա-
մանքին, այդ չափազանց կարճ ժամանակամիջոցում, շնորհիւ այն
համակրութեան և կենդանի աջակցութեան, որ ցոյց տուին դէպի
համակրութեան և կենդանի տարրերը համարեա ամեն
ընկերութիւնս գաւառական լաւագոյն տարրերը համարեա ամեն
տեղ, ընկերութեանս ճիւղերը հնարաւորութիւն ունեցան ոչ միայն
ծրագրներ մշակելու և նախահաշիւներ կազմելու իրենց առաջիկայ
գործնէութեան համար, այլ և հէնց այդ՝ 1908 թ. մի քանի ամիս-
ների ընթացքում ճիւղերից շատերը ունեցան բաւարար գործնէու-
թիւն, որը արտայայտուում է մեծ մասամբ կրթական-կուլտուրա-
կան կարիքներին բաւարարութիւն տալու խնդրում:

Ներկայումս հնարաւորութիւն չունենալով 1908 թ. վերջին
մի քանի ամիսների ընթացքում ընկերութեանս գործող ճիւղերից
իւրաքանչիւրի գործնէութիւնը մի առ մի յիշատակել, առայժմ
բաւականանում ենք ընդհանուր գծերով պատկերացնելու այդ ճիւ-
ղերից մի քանիսի կատարած աշքի ընկնող գործերը, միայն 1908 թ.
վերջին ամիսներում. աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ այդ
մասին կը կցենք ընկերութեանս գործնէութեան 1909 թ. տեղե-
կագրին *):

*) 1908 թ. իրենց գործն. հաշիւը տպագրել և հրատարակել են ընկ. ճիւ-
ղերից հետեւեալները. Եկատերինօգարի, Երևանի:

տամուտ եղաւ նախկին փակած ճիւղի պարծանքը կազմող գրադարանը քաղաքային վարչութիւնից յետ ստանալու, որ և յաջողուեց նոյն թուի նոյեմբերի 1-ին: Կարճ ժամանակամիջոցում կարգի է բերուում անուշադիր թողնուած գրադարան-ընթերցարանը և յաճախորդները սկսում են կանոնաւոր օգտուել նորանից: Երկուամսուայ ընթացքում գրադարան-ընթերցարանը ունեցել է մուտք 15 ր: 60 կ., ելք՝ 230 ր. 79 կ.:

«Վարչութիւնս յունիսի 29-ին կազմակերպեց մի մեծ զբոսանք, իսկ դեկտեմբերի 30-ին ակմբանոցի դահլիճում մի տօնածառ, ուր հասարակութեան հօծ բազմութեան ներկայութիւնը թելադրում է մեզ սրտի բերկրանքով արձանագրել, որ նա ըստ արժանւոյն գնահատում է ընկերութեանս նշանակութիւնը և խորապէս ըմբռնում է նորա անհրաժեշտ կարևորութիւնը ներկայ մօմենտում, երբ Շուշին կարիքների ծով է ներկայացնում»:

Առ 1-ն յունուար վարչութիւնը ունեցել է մուտք 4,654 ր. 58 կ., իսկ ծախս՝ առ 1-ն յունուար 891 ր. 80 կոպ.: Տուած է նպաստներ՝ անգործ արհեստաւորների նիւթական բարելաւելուն, Շուշուայ՝ կարիք ունեցող դպրոցներին և աշակերտ-աշակերտուհիներին, գործի անընդունակ կարօտեալներին, չքաւոր հիւանդներին, գրադարան-ընթերցարանի, Ագուլեաց եկեղեցու դպրոցի պահպանութեան համար և այլն:

«Գրադարան-ընթերցարանը և Ագուլեաց եկեղեցու դպրոցը տեղական ճիւղի գործնէութեան գլուխ գործոցն կազմելով, պահանջում են բաւական խոշոր գումարներ»:

«Գտնելով որ պարբերական կամ միանուագ նպաստները ճիշտ նպատակին չեն հասնում, շատ անգամ ձրիակերութեան վարժեցընելով գործի ընդունակ չքաւորներին, վարչութեանս իղձն է միջոցներ հայթհայթել, բանալ Շուշիում «Աշխատանքի տուն», որը անշուշտ կը նուագեցնէ մուրացիկների թիւը, հնարաւորութիւն տալով նրանց՝ ազնիւ վաստակով ձեռք բերելու իրենց օրեկան պարէնը: Այս անհրաժեշտ հաստատութեան իրագործումը կախուած է վարչութեանս շրջաբերականների և նամակների պատասխաններից և Շուշուայ հասարակութեան վերաբերմունքից»:

«Սիրում ենք հաւատալ, որ մեր հայրենակիցները սիրով արձագանք կը տան մեր (ընկ. Շուշուայ ճիւղի վարչութեան) կոչին, ուղարկելով իւրաքանչիւրը ըստ չափու կարողութեան իւր լու-

ման, որով կը սրբեն անողոք ճակատագրի հարուածով փողոց նետուած որբ և այրիների արտասուքը»:

Երեսանի ծիւղը. «Վարչութիւնս սկսած ապրիլ 20-ից 1908 թ. մինչև նոյն տարուայ վերջը ունեցել է 18 նիստ: Ընկը մտնելով իր գործնէութեան առաջին տարեշրջանը, սկսել է գործել առանց մեծ գրամագլխի և խոշոր նուէրների: Թէև ընկ. խորհրդից ստացուեց սոյն ճիւղին պատկանեալ գրամագլուխը, բայց այդ գրամագլուխը Երևանից Թիֆլիս փոխադրելուց յետոյ Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերութիւնը վերածել էր տոկոսաբեր թղթերի, որոնք և ուղարկուեցին ճիւղիս: Երևանի ճիւղի վարչութիւնս բարօք համարեց տոկոսաբեր թղթերը չծախսել և վճռեց իր գործնէութեան ընթացքում աշխատել բաւականաճալ անգամավճարներով, նուէրներով և ուրիշ հասոյթներով»:

Երևանի ճիւղը 1908 թ. ընթացքում ունեցել է մուտք 5749 ր. 40 կոպ.:

1) Անգամավճարներից՝ (167 անգամ) . . .	840 ր.
2) Խորհրդից ստացուած՝ ռենտաներով . . .	2,700 »
3) » » կանխիկ . . .	211 ր. 14 կ.
4) Նուէրներ գանազան անձերից . . .	523 »
5) Պարահանդիսից և ներկայացումից . . .	1138 » 9 կ.
6) Տոկոսադրամ . . .	27 »
7) Խորհրդից՝ գաղթականներին հայրենիք փոխադրելու ծախս . . .	300 »

Ընդհամենը 5749 ր. 40 կ.

«Հաշուետւութեան տարուայ ընթացքում ճիւղիս գործնէութիւնը կայացել է միայն այս կամ այն անհատին և այս կամ այն հասարակական հաստատութեանը նպաստներ բաժանելու մէջ: Նրա պատներ բաժանելիս առաջնակարգ տեղը տրուել է հասարակական հիմնարկութիւններին, երկրորդը՝ ուսումնառուներին և երրորդը՝ տուժալեալներին, որոնցից նպաստներ տրուել են ամենակարօտեալներին: Այս վերջիններին յատկացրուած գումարից 313 ր. 60 կ. վարչութիւնս 1908 թ. հոկտ. 5-ին կայացած ընդհանուր փողովի որոշման համաձայն, ծախսել է տաճկահայ գաղթականներին հայրենիք փոխադրելու համար: Միևնոյն նպատակին գործ

է դրուած և մի ներկայացումից ստացուած զուտ արդիւնքը՝ 62 ր. քացի այդ, կրկին նոյն նպատակի համար խորհրդից ստացուել է 300 ր.:

1908 թ. Երևանի ճիւղի վարչութիւնն ունեցել է ելք.

1) Դպրոցական նպաստ	530 ր.
2) Արհեստներ տարածելու	100 »
3) Ուսումնառուներին	271 »
4) Երևանի գործ. ընկ. ընթերցարանին	200 »
5) Կարօտեալներին	128 »
6) Գաղթականներին հայրենիք փոխադրելու	675 » 60 կ.
7) Դիւանական ծախսեր	93 » 49 կ.
8) Մնացորդ առ 1 յունուարի 1909 թ. կանխիկ	1051 » 31 կ.
9) Մնացորդ ունեւորներով	1700 »
10) Աղքատն. ֆօնդի	1000 »

Գումար՝ 5749 » 40 կ.

Վարչութիւնը հիմնում է «ապաստարան», նոյնպէս և գրադարան, որոնք կը զետեղուեն վարչութեանս նոր կառուցուելիք սեպհական շէնքում:

Եկատերինօղարի ճիւղ. ունի 158 անդամ.

Մուտք

1) Նախկին «Եկատերինօղարի հ. կանանց Բարեգ. Ընկերութիւնից» Եկատերինօղարի հ. եկեղ. հոգաբարձութեան միջոցով ստացւած է.	5382 ր. 35 կ.
2) Անդամակցական վճարներ	774 »
3) Նուիրատուութիւններ	128 »
4) Այլ եկամուտներ	29 » 5 »
	6313 ր. 40 կ.

Ելք

1) Եկատերինօղարի հ. ծխ. դպրոցի ձեռագործի վարժուհուհի ուձիկ	120 ր.
2) Ուսանող X-ին	60 »
3) Եկատ. ձրի թէյատուն պահպանելու նպաստ՝ խօլերայի առթիւ	50 »

4) Այլ ծախսեր	64 ր. 19 կ.
	294 ր. 19 կ.
5) Մնում է առ. 1-ն յունուար 1909 թ.	6019 ր. 21 կ.

Բաթումի ճիւղ. հիմնուել է Ապր. 3-ին 1908.

Մուտք

Անդամավճարներից	760 ր.
Նւիրատուութիւն	293 » 13 կ.
Ներկայացում-երեկոյթներից	140 » 39 »
Ստացւած նպաստ կենդրօնից, գաղթ. հայրենիք փոխադրելու	200 »
Ստացւած գաղթականներից՝ իրենց ճանապարհածախսի մի մասը լրացնելու համար	170 »
Հանգանակած՝ գաղթականների ճանապարհածախսը հոգալու համար	91 ր. 50 »

Ընդամենը 1655 ր. 2 կ.

Ելք

Նպաստեր չբաւորներին	348 ր. 83 կ.
Գաղթականներին հայրենիք փոխադրելու	329 ր. 35 կ.
Ընթացիկ ծախսեր	88 ր. 56 »

Ընդամենը 766 ր. 83 կ.

Առ. 1-ն յուն. 1909 մնում է կանխիկ փող՝ 888 ր. 19 կ.
Վարչութիւնը տեղում հիմնել է արհեստագիտական (պրօֆեսիօնալ) դպր., որի վրա ծախսում է տարեկան 1500 ր.

Դիլիջանի ճիւղ. Հիմնուել է 1908 յունիսի 8-ին. ընկ. ունեցել է 23 անդամ. մուտք ունեցել է 619 ր. 82 կ., որից 112 ր. 50 կ. անդամավճարներից, իսկ մնացած գումարը՝ 497 ր. 32 կ. ներկայացումներից և վիճակախաղից:
Ելք եղել է 615 ր. 16 կ., որից Դիլիջանի հ. դպրոցին տրուել է նպաստ 220 ր., Զարիսէջի դպրոցին 140 ր., Պօղոսքիլիսայի դպրոցին 137 ր.: Աղքատ աշակերտների ուսումնաւարձ՝ 30 ր., չբա-

...Վարչութիւնս խորհրդից ստանալով 1000 ռ. նպաստ, բաշխեց այդ գումարը շրջանիս 3 գիւղերի դպրոցներին. Տիլիֆ, Գիւմրուր-գա, Մամգարա»:

Քարաւանսարայի ծիւղ (Ղազախի գաւառ). բացւել է 1908 Ապրիլի 20-ին. անդամակցական գումար ստացւել է 175 ռ., նուէր՝ ընկ. խորհրդի Նախագահ պ. Սամսոն Ս. Յարութիւնեանից՝ 25 ռ., պ. պ. Բարխուդարեաններից՝ 25 ռ., ներկայացումներից՝ 60 ռ.: Ի նըկատի ունենալով, որ աշնանից հացը օրըստօրէ թանգանում է, վաշխառուների՝ ցորեն ամբարելու պատճառով, ի վնաս աղքատ դասակարգի, վարչութիւնս պատշաճաւոր իշխանութեան միջոցով առաջն առաւ և այսօր կարելի է ասել, որ գաւառումս ամենաարժան ցորենն է: Գաւառումս տարածւած հիւանդութիւնների առաջն առնելու համար, վարչութիւնս դեղորայք ձեռք բերեց և բաժանեց մօտ 350 աղքատների ձրիաբար, իսկ ունեւորներին՝ կէս գնով: Օգնել է տեղիս դպրոցին, օգնութեան է հասել նաև սովեալներին:

Վարչութիւնս, խորհրդի 450 ռ. նպաստով, աջակցեց և փակման վտանգից ազատեց Վերին Աղզան գիւղի դպրոցը (որին 250 ռ. տալիս է պ. Սամսոն Յարութիւնեանը իր միջոցներից), նոյնպէս և Աշաշուրի և Քարաւանսարայի:

Վարչութիւնս ունի 11 հատ մեղուի փեթակ, որոնք և զարգացնում է:

Վարչութիւնս բաց է արել ջուլհականոց, երկու տորքով: Բաց է արել նաև զրադարան-ընթերցարան»:

Նոր-Բայազէտի ծիւղ. «հիմնւել է 1908 ապրիլին. անդամների թիւը՝ 35. ունեցել է 17 վարչական և 2 ընդհանուր ժողով: Վարչութիւնը խորհրդի տուած 3400 ռ. գումարով բաց է արել իմ շրջանում 10 դպրոց հետեւեալ գիւղերում. Օրդակլու, Ախտա, Ռըն-գամալ, Յամաքաբերդ, Չիբուխլի, Սօլակ, Նորադուզ, Փաշաքենտ, Գեօզալդարա, Ալիդուխ: Զիւղիս միջոցներով պահոււմ են 5 որդեգիր աշակերտներ տեղիս ծխական դպրոցում, 2 աշ. պետական տարրական դպրոցում և 1 աշ. երևանի թեմական դպրոցում: Վարչութիւնը քաղաքում ունի հասարակական ընթերցարան-զրադարան ուր ստացւում են 14 հայերէն և ռուսերէն պարբերական հրատա-

րակութիւններ: Կազմակերպել է երեկոյեան դասընթացներ՝ հասակաւորների համար»:

Դերքենդի ծիւղը բացուած է 1908 մայիսին. «նպաստել է տեղ. հայոց ուսումնարանին, նպաստել է տեղ. ուսակա դպրոցի 1 աշակերտի, ուսման վարձ է տուել տեղ. օր. գիմնադիայի 1 աշակերտուհու: Նպաստ է տուել մի աշակերտի, որպէս զի նա կարողանայ իր ուսումը շարունակել: 18 օտարականների տուել է ճանապարհածախս, 6 անգործների համար գտել է աշխատանք: Զիւղի անդամների թիւը՝ 53»:

Ղազախի ծիւղը ունի 25 անդամ: «Դիմումներ է արել զանազան տեղեր և դրսի օգնութեամբ բացել երկու ուսումնարան՝ Թաթլու և Վերին Կարմիր Աղբիւր գիւղերում. Ղազախ քաղաքում թաթլու և Վերին Կարմիր Աղբիւր գիւղերում (2 ուսուցչով): Բարեբացել է դպրոց՝ չորս տարուայ դասընթացով (2 ուսուցչով): Բարեբար անձանց նուիրատուութիւնը խնդրելով՝ ձրիապէս 7 չքաւոր աշակերտ ենք ընդունել մեր դպրոցում: Չքաւոր աշակերտների համար հոգացել ենք դասական պիտոյքներ: Առանձին հանգանակութեամբ նոր դպրոցի համար բերել ենք տուել Հասկեր և Աղբիւր (վերջի-մեր դպրոցի համար բերել ենք տուել Հասկեր և Աղբիւր (վերջի-մեր դպրոցի համար վճարել ենք չորս տարուայ բաժանորդագինը): Չեռք ենք նիս համար վճարել ենք չորս տարուայ բաժանորդագինը): Չեռք ենք բերել 800 կտոր օգտակար հրատարակութիւններ և ձրիապէս կամ անշան գներով բաժանել գիւղերում: Առանձին հանգանակութեամբ օգնութեան ձեռք ենք մեկնել Ուզունթալա գիւղի սովեալներին՝ մինչև Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի օգնութեան հասնելը: Ամինչև Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի օգնութեան ենք ունեւոր հանգանակութեամբ և տարբերաբար օգնութեան ենք հասել տեղիս չքաւոր ընտանիքներին: Վարչութիւնը նպաստ ստանալով Նպաստամատոյց Յանձնաժողովից, Ուզունթալա գիւղում բացել է ջուլհականոց-արհեստանոց: Խորհրդից նպաստ ստացւում բացել է ջուլհականոց-դպրոցներին՝ դրանց ազատելով փակ-նալով, բաշխել է հետեւեալ դպրոցներին՝ զրանց ազատելով փակ-ման վտանգից. Ղազախ, Ղալաշա, Բարանա, Ղոշղութան, Թովուզ, Ներքին-Կարմիր Աղբիւր»:

Ղուրալի ծիւղը հիմնուել է 1908 հոկտեմբերին, ունի 72 անդամ. «վարչութիւնը նպաստել է իրեն գիւմր չքաւորներին, նպաստել է տեղ. ապաստարանին, վարչութիւնը ձեռք է բերել ձրիա-

թերթերը և ամսագրերը: Այնուհետև բացեց դրադարան, որի համար առայժմ կարողացել է ձեռք բերել դրամով և զանազան անձանց օժանդակութեամբ մօտ 2000 հայերէն գիրք: Գրադարան ընթերցարանի համար գնւած է կանոնաւոր կահ-կարասիք՝ վարչութեանս միջոցներով: Վարչութիւնս մշակել է նաև կիրակնօրեայ դպրոցի ծրագիրը, որի համար դիմել է ձեռնհաս անձանց աջակցութեան. մօտեկ ապագայում վարչութիւնս բանալու է նոյն դպրոցը արհեստագիտական (կար ու ձևի և կօշկակարութեան) բաժնով: Վարչութիւնը նիւթական նպաստ է տուել Քութայիսի հայոց եկեղ.-ծխական միդասեան երկսեռ դպրոցին 150 բուքլի, իսկ պետական միւս դպրոցներում ուսանող չքաւոր հայ պատանիներին և աղքատներին նպաստել է 50 բուքլի: Քութայիսի նահանգում գրտնըւող հայ գիւղերի ժողովրդի դրութեան և տեղական պայմանների հետ ծանօթանալով, (այս շրջանը բոլորովին զուրկ է հայ դպրոցներից և նիւթական միջոցներից), բաց արեց Զխար և Սաչխէր գիւղերում 1908-9 ուս. թ. դպրոցներ, որոնց պահպանութեան համար միջնորդեց Կ. Հ. Բ. Ը. խորհրդի առաջ և ստացաւ իւրաքանչիւր գիւղի դպրոցի համար տարեկան 250-ական ռ. նպաստ: 1908 թ. ընթացքում վարչութիւնս ունեցել է մոտաք.՝ անդամավճարներից 219 ռ. նուէրներ՝ 145 ռ., ներկայացում երեկոյթից և այլ աղբիւրներից, ընդամենը 364 ռ., իսկ ծախս՝ ընդամենը 309 ռ. 35 կոպ. »:

Կարսի ճիւղ. ունի 80 անդամ. «վարչութիւնը կարճ ժամանակամիջոցում ունեցել է համեմատաբար հարուստ գործնէութիւն: Ընդհանուր մուտք՝ միայն տեղական միջոցներից, ունեցել է 1700 ռ.: Գաղթականներին հայրենիք վերադարձնելու խնդրում մեծ ծառայութիւն է մատուցել. առ. 1-ն յուշուար 1909 թ. հայրենիք է ուղարկել մօտ 10,000 մարդ և այդ առթիւ ծախսել է 1,062 բուբլի (որից 800 ռ. ստացել է խորհրդից): Կազմակերպել է հանրամատչելի դասախօսութիւններ: Հագուստներ է գնել տեղական չքաւոր աշակերտների համար՝ 214 բուբլու: Աղքատ աշակերտների թոշակներ է վճարել 61 ռ.: Տեղ. ծխական դպրոցի ֆիզիքական կաքինետը ճութացնելու համար ծախսել է 200 ռ.: Խորհրդի նպաստով և համայնքների աջակցութեամբ բաց է արել նոր դպրոցներ Շիրակի Մաւրակ, Չարդանէ, Փիրւալի և Բաշկադիկլար գիւղերում: Այդ 4 դպրոցներ-

Ըրին կից հիմնել է 4 փոքրիկ գրադարաններ, ծախսելով 200 ռուբլի։
Օրթաքաղիկյար գիւղի ծխական դպրոցին իր միջոցներեց նպաստել է
100 ռուբլ։ Անցեալ ամառ Ալէքսանդրապօլում հեղեղեց փասսւածներին
օգնել է—314 ռ. օգնել է չքաւոր շատ ընտանիքների և այլ ըն-
թացիկ ծախքեր է ունեցել։ Առ 1-ն յունւար 1909 թ. վարչու-
թիւնն ունեցել է մուտքի չափ ելք՝ 1700 ռ., միայն տեղական
միջոցներեց։

[illegible]

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՃԻՒՂԵՐԻ
ՏԵՂԱԿ. ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆՑ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ

1) Բաքուի սեղ. վարչութիւն:

Ճիւղը կազմակերպուել է 3 ապրիլի 1908 թ.

Վարչութեան անդամներ՝ Գ. Մելիք-Շահնազարեան (նախագահ), Յ. Բալայեան (քարտուղար), Յ. Խուզազեան, Պ. Զաքարեան, Ա. Զիլինկարեան (գանձապահ):

Փոխ-անդամներ՝ Բժ. Մելիք Մուրադեան և Յակովբ Փիլոյեան:
Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Կարապետ Խաչատրեան, Դաւիթ Ալիխանեան և Սարգիս Կարապետեան:

2) Վաղարշապատի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 16 ապրիլի 1908 թ.

Վարչութեան անդամներ՝ Մինաս Բերբերեան (նախագահ), Յուսիկ վարդապետ (քարտուղար), Սալոմէ Սամուէլեան, Համասփիւռ Աւետիքեան (գանձապահ), Աղէքսանդր Բզնունի:

Փոխ-անդամներ՝ Աւետիս Օհանջանեան, Աղէքսանդր Մարգարեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Երուանդ վարդապետ, Յ. Յովհաննիսեան և Յ. Շահոյեան:

3) Երեւանի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 20 ապրիլի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ տիկ. Մ. Միրզոյեան (նախագահ), Ա. Մեփիքեան (քարտուղար), Բժ. Յ. Յովհաննիսեան, Իշխ. Յ. Արղութեան, Մ. Մուսիսեան:

Փոխ-անդամներ՝ Տ. Յակովբեան, Գ. Ահարոնեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Լ. Մարկոսեան, Յ. Նազարէթեան և Ա. Ազարեան:

4) Արմաւիրի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 6 ապրիլի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Սերովբէ Սեֆերեան (նախագահ), Արշակ Ունանեան (քարտուղար), Մկրտիչ Բախչեան, Ստեփաննոս Նազարեան, Բաղդասար Կուսիկեան:

Փոխ-անդամներ՝ Զաւագ Բէգ Բալուդեան, Սարգիս Մխիթարեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Կարապետ Այապեան, Սարգիս Մխիթարեան և Անդրէաս Յակովբջանեան:

5) Գանձակի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 3 ապրիլի 1908 թ.

Վարչութեան անդամներ՝ Բժ. Գերասիմ Մելիք-Բէգլարեան (նախագահ), Իսահակ Խօջայեան (քարտուղար), տիկ. Ա. Մելիք-Բէգլարեան (գանձապահ), Յովսէփ Մելիք-Բէգլարեան, տիկ. Նդիսարէթ Նաբաթեան:

6) Թելաւի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 24 օգոստոսի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Աբել Աւագ քահանայ Սուքիասեան (նախագահ), Գէորգ Տէր-Սարգսեան (քարտուղար), Լեւոն Թաթուղեան (գանձապահ), Միքայէլ Տէր-Յարութիւնեան, Արտեմ Տէր-Սարգսեան:

Փոխ-անդամներ՝ Անտօն Սափարեան և Նիկ. Բարձիմեան:

7) Ղազախի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է մարտի 3-ին 1908 թ.

Վարչութեան անդամներ՝ Յովհաննէս Տէր-Իսրայէլեան (նախագահ), Զաքարիա քահ. Ապրեսեան (քարտուղար), Գերասիմ Բաղրամեան (գանձապահ), Կոստանդին Բաղդասարեան, Աբրահամ Տէր-Յակովբեան:

Փոխ-անդամներ՝ Սարգիս Շահբաղեան, Սարգիս Առաքելեան
Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Բժ. Յարութիւն Սարգսեան, Արշակ Խաչատրեան և Պաւլէ Ալլահվերդեան:

8) Լազոդաղի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպւել է 23 մարտի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Բագրատ քահ. Սուքիասեան (նախագահ), Յակովբ Գրիգորեան (քարտուղար), Եղիսաբէթ Թումեան, Ասատուր Բալա Հայրումեան, Մինաս Լեկրեան:

Փոխ-անդամներ՝ Մնացական Եարեան և Յովհաննէս Նարինեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Գրիգոր Գաբրիէլեան, Կոստանդին Կալատուգեան և Ստեփան Մատինեան:

9) Շուշայի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպւել է 6 մարտի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Մկրտիչ Ղոնդաղսագեան (նախագահ), բժ. Մ. Արտեմեան, Մ. Իւզբաշեան (գանձապահ), Գ. Տէր-Մինասեան (քարտուղար), բժ. Խ. Բահաթրեան:

Փոխ-անդամներ՝ Թէոդորոս Տէր-Յովհաննիսեան և Տիգրան Իւզբաշեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Լ. Շաքարեան, Կ Յարութիւնեան և Կ. Ղազարբէկեան:

10) Քութայիսի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպւել է 6 ապրիլի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Աշոտ քահ. Տէր-Իսրայէլեան (նախագահ). Ստեփան Մազմանեան (քարտուղար), տիկ. Եղիս. Ստեփանեան, Սեդրակ Տէր-Առաքելեան, Արշակ Թաղէոսեան:

Փոխ-անդամներ՝ Պետրոս Ռաֆայէլեան, Բարսեղ Գրիգորեան:

Վերաստ. յանձնաժողովի անդամներ՝ օր. Սօֆիա Բուդուլեան, Յակովբ Ա. Սարգսեան և Աղէքսանդր Կուղանեան:

11) Քարւանսարայի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպւել է 20 ապրիլի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Մեսրոպ քահ. Էդիլեան (նախագահ), Վասիլ Յարութիւնեան (քարտուղար), Ռուստամբէգ Զաքարեան, Վաղինակ Սիմէօնեան, Գրիգոր Յովակիմեան:

Փոխ-անդամներ՝ Մելիք Տէր-Մելիքսէթեան և Գարեգին Թումանեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Արտեմ Իսխանեան, Մարկոս Խոջումեան և Անդրէաս Պապեան:

12) Ալեքսանդրապոլի սեղական վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպւել է 22 յունիսի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ բժ. Ա. Տէր-Շմաւօնեան (նախագահ). Կ. Ափինեան, Յ. Աղաբալեան (գանձապահ), Ն. Կիրակոսեան (քարտուղար), Ս. Թարաղեան:

Փոխ-անդամներ՝ տիկ. Ն. Տէր-Մարտիրոսեան և Ա. Տիգրանեան:

13) Կարսի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպւել է ապրիլի 6-ին 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Աղէքսանդր Խանապեան (նախագահ), Համազասպ Նոնրատեան, Երուանդ Տէր-Մինասեան, Կարապետ Գրիգորեան (գանձապահ), Լիպարիտ Ալլանդերդեան (քարտուղար):

Փոխ-անդամներ՝ Միսակ Քալալեան և Մելիք Մուրուզեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Յակովբ Վարդանեան, Յովհաննէս Պապոյեան և Յովհաննէս Տ. Անտօնեան:

14) Ախալցխայի սեղակ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպւել է 27 ապրիլի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ բժ. Յ. Այւազեան (նախագահ), Գր. Բուդուլեան, Աբր. Անիսոնեան (քարտուղար), Խորէն Ասմարեան, Գր. Զաթալբաշեան:

Փոխանդամներ՝ Մկրտիչ Գրիգորեան և Աբրահամ քահանայ Ղազարեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Ստեփան Ստեփանեան, Մկեպրեան Պետրոս և Մինրան Սաղաթէլեան:

15) Ախալքալակի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 31 մարտի 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Յակովբ Տօնականեան (նախագահ), Աբիսոյում Տէր-Յակովբեան (քարտուղար), Խաչատուր Կարապետեան (գանձապահ), Եղիշէ Կօբելեան, Միսակ Ղեկնեան:

Փոխ անդամ՝ Տիգրան Տօնականեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Սարգիս Պապոյեան, Յովհաննէս Մերկելեան և Ստեփան Յարութիւնեան:

16) Արդահանի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 30 մարտի 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Տիգրան Տէր-Միքայէլեան (նախագահ),
Էմմանուէլ քահ. Դէմիրչոյլեան (քարտուղար), Ստեփան Վարդա-
պետեան, Յակովբ Տէր-Բաղդասարեան:

Փոխ անդամներ՝ Յարութիւն Միլինեան և Անդրէաս Արեգա-
կեան:

17) Հին-Նախիջևանի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 26 ապրիլի 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Երեմիա վարդապետ Ստեփանեան (նախա-
գահ), Դէորդ Ղազարեան (գանձապահ), Արշակ Եղիզարեան (քար-
տուղար), Յովսէփ Միրզախանեան, Ադամ Սաղաթէլեան:

Փոխ անդամներ՝ Գաբրիէլ Թէյիմեան և Պետրոս Իսախանեան:

18) Նիժի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 16 մարտի 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Վաղարշակ քահանայ Ճօտինեան (նախա-
գահ), Մարտիրոս Շիրուանեան (քարտուղար), Սողոմոն Փալչեան,
Արշակ Աղաջանեան (գանձապահ), Յարութիւն Ղարաջեան:

Փոխ անդամներ՝ Եփրեմ Փաշայեան և Մելիք Վեղերեան:

Վերաստ. յանձնաժողովի անդամներ՝ Օհան Ղուկասեան, Թով-
մաս Փալչեան և Խաչի Շերշերեան:

19) Սղնախի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 16 մարտի 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Յարութիւն Եղիզարեան (նախագահ), Արշակ
Ղուլիջանեան (քարտուղար-գանձապահ), Նիկողայոս Ամիրխանեան,
Աննա Սարգսեան, Սարգիս Յովակիմեան:

Փոխ անդամներ՝ տիկ. Նատալիա Ամիրխանեան և Նիկողայոս
Ղորղանեան:

Վերաստ. յանձնաժողովի անդամներ՝ Աղէքսանդր Աւագեան,
Քրիստափոր Փարեմուզեան և Դրիգոր Գեանջեցեան:

20) Դիլիջանի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 28 փետրվ. 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Գ. Ասլանեան (նախագահ), Յ. Զաքարեան
(քարտուղար), Վ. Մատինեան, Ա. Անանեան, Ստ. Դաւթեան:

Փոխ անդամներ՝ Սար. Դաւթեան և Տ. Ասլանեան:

Վերաստ. յանձնաժողովի անդամներ՝ Աղաբէկ Դաւթեան, Մարտ.
Մարտիրոսեան և Խ. Մատինեան:

21) Նոր-Բայազէտի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է մարտի 23-ին 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Ստեփան Բատիկեան (նախագահ), Վա-
հան Ափրիֆեան (քարտուղար), Դէորդ Բուդումեան (գանձապահ),
Դէորդ Սինանեան, Խաչատուր Բունիաթեան:

Փոխ-անդամներ՝ Հայկ—Արամ Տէր-Միքայէլեան, Պետրոս Զալ-
դրանեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Վահրամ Յակոբեան,
Գեղամ Տէր-Սահակեան, Արշ. Մամիկոնեան:

22) Եկաւերիցոյարի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է մայիսի 20-ին 1908 թ.

Վարչութ. անդամներ՝ Բժ. Աղ. Տէր-Սահանեան (նախագահ), Արսէն
քահ. Վարդանեան (քարտուղար), Բժ. Մկրտ. Սրմաքէշեան, Եղիսա-
բէթ Արշափեան, Գայեանէ Անպէտկեան:

Փոխ-անդամներ՝ տիկ. Հռիփսիմէ Փիրումեան և Գասպար Դէ-
միրճեան:

23) Դերբենի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 19 մայիսի 1908 թ.

Վարչութեան անդամներ՝ Ռուբէն Տէր-Գրիգորեան (նախա-
գահ), Յովսէփ Կիրակոսեան (գանձապահ-քարտուղար), Աննա Խի-
թարեան, Յովհաննէս Իսաղուլեան, Տիգրան քահ. Վարդանեան:
Փոխ-անդամներ՝ Բէյբուդ Իւզբաշեան, Յարութիւն Գրիգո-
րեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Կոստ. Մելիքեան,
Թադէոս Նաւակատիկեան, Ռուբէն Մկրտչեան:

24) Գօրուայ սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 25 մայիսի 1908 թ.

Վարչութեան անդամներ՝ Բժ. Զ. Տէր-Մինասեան (նախագահ),
Մ. Մարութեան (գանձապահ), Գ. Խիթարեան (քարտուղար), Յով-
Մկրտչեան, Սահակ քահ. Տէր-Մինասեան:

Փոխ-անդամներ՝ Կոստ. Աֆրիկեան, Յակովբ քահ. Խուցեան:
6

25) Նուխուայ սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է յունիսի 20-ին, 1908 թ.

Վարչութեան անդամներ՝ Արշակ քահ. Փալչեան (նախագահ), Սահակ Տէր-Պօսեան (քարտուղար), Բէյբուզ Մելիք Ալլանվերդեան, տիկ. Զաւահիր Ասրեան, օր. Եկատ. Նասիբեան:

Փոխ-անդամներ՝ Հայրապետ Տէր-Պետրոսեան. Պետրոս Շահ-բաղեան:

26) Կաղզուանի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 24 հոկտեմբերի 1908 թ.

Վարչութեան անդամներ՝ Աղէքսանդր Մամիկոնեան (նախագահ), Թադէոս Գիւլբայազեան (քարտուղար), Աղ. Մատղաշեան (գանձապահ), Արամ Ղարիբեան, Աղասի Էլիզբարեան:

Փոխ-անդամներ՝ Յովհաննէս Խարմանտարեան, Մուշեղ Ներսիսեան:

27) Արդւինի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 1 յուլիսի 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Գրիգոր քահ. Եսայեան (նախագահ), Կար. Տէր-Բաղդասարեան (քարտուղար), Յովսէփ Կիւրեղեան (գանձապահ), Ղազար Վաթուկեան, Յակ. Միասարեան:

Փոխ անդամներ՝ Մելքոն Ղասաբեան, Պետրոս Անճնաւորեան:

Վերաստ. յանձնաժողովի անդամներ՝ Մկրտիչ Պապելեան, Արտ. Սահաթչեան, Յովհ. քահ. Եսայեան:

28) Դուեթի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 22 օգոստոսի 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Կոստանդին Ապրիլեան (նախագահ), Նիկ. Բարաթեան (գանձ.-քարտուղար), Թէյմ. Գօգիեան, Տիգր. Ախշարումեան, Գրիգոր Ապրիլեան:

Փոխ անդամներ՝ Գրիգ. Միրաքեան, Ե. Ղարիբեան:

29) Բորժումի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 20 յուլիսի 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Յակ. Աւագեան (նախագահ), Մ. Ղազարոսեան (քարտուղար), Գաբր. Բոյեախչեան, Սիմ. Ալաշաշեան, Յակ. Նալբանդեան:

Փոխ անդամներ՝ Յովհ. Յարոյեան, Ե. Յակոբեան:

Վերաստ. յանձնաժողովի անդամներ՝ Գր. Գրիգորեան, Եղիշէ Մեծատունեան, Կարապետ Յարութիւնեան:

30) Գորիսի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 21 յուլիսի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Ա. Բաղրամեան (նախագահ), Յ. Միրաքեան (գանձ.-քարտուղար), Խորէն քահ. Մելիք-Դատեան, Խ. Մելիք-Օհանեան, Վ. Սափրազբէկեան:

Փոխ-անդամներ՝ Արշ. Ղազարեան, Զուճուղ Տէր Մովսիսեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Սիմ. Մելիք-Թանգեան, բժ. Միք. Պարոնեան, Պետրոս-բէկ Տէր Յարութիւնեան:

31) Պեասիգորսկի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 2 նոյեմբերի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Աբր. քահ. Շխինեան (նախագահ), Աղ. Վիրաքեան (գանձ.-քարտուղար), Թ. Պապովեան, Եսայեան, Մ. Խօջան:

Փոխ-անդամներ՝ Խ. Բաշինջաղեան, Գ. Դօննիկեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Յ. Սվեչնիկեան, Մեղիք-Ամիրզադեան և Մելիք-Սարգսեան:

32) Սուխումի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 9 նոյեմբերի 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Նիկ. Աթաբէկեան (նախագահ), Զանիկ Կոտբաշեան (քարտուղար), Մինրան Ալթունեան (գանձապահ), Եղիշէ քահ. Տէր-Եղիազարեան, Գարեգին Բուշեան:

Փոխ-անդամներ՝ Մկրտ. Մինրանգուկեան, Վահրամ Սարաֆեան:

33) Փոքիի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 19 հոկտ. 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Անդրէաս Ապրիլեան (նախագահ), Ղ. Քաղարեան (քարտուղար), Յ. Հասան-Ջալալեան, Ա. Վարդանեան, Ա. Թիւրքեան:

Փոխ-անդամներ՝ Յ. Խայխեան և Կ. Խաչեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Ե. Փիւսկուկեան, Պ. Գիւրջեան և Մ. Թիւրքեան:

34) Իգդիրի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 21-ին հոկտեմբեր. 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Խ. Կանայեան (նախագահ), Մ. Գրիգորեան (քարտուղար), Վլ. Բաբլոյեան (գանձապահ), Համ. Կանայեան, Ս. Տէր-Թովմասեան:

Փոխ-անդամներ՝ Մարկ. Տէր-Մինասեան, Բագր. Տէր-Յարութիւնեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Նիկօլայ Արզումանեան, Արամ Վանեցեան և Գէորգ Մելիք-Ստեփանեան:

35) Թեմիր-Խան-Շուրայի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 1 նոյեմբ. 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Յովհ. Կազեան (նախագահ), Գ. Աւարեան (քարտուղար), Ս. Սարումեան, Ա. Մարտիրոսեան, Ղևոնդ քահ. Յովսէփեան:

Փոխ անդամներ՝ Յ. Տարեկանեան, Մ. Սաֆարեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Հ. Վարդանեան, Ա. Մելիք-Յովսէփեան, Ա. Արակչեան:

36) Օլթիի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 4 յունվ. 1909 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Ստ. Տէր-Մարգարեան (նախագահ), Գրիգ. Դարբինեան (քարտուղար), Աւ. Տէր-Ներսիսեան, Պ. Ղազարեան, Մ. Նալբանդեան:

Փոխ անդամներ՝ Յ. Աղաբաբեան, Արշ. Թիւրքեան:

37) Մօզդոկի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 28 դեկտ. 1908 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Ս. Գեանջումեան (նախագահ), Կ. Շլթեան, Պօղոս Ուլուխանեան (գանձապահ), Ս. Գրիգորեան (քարտուղար), Կ. Նաւասարդեան:

Փոխ անդամներ՝ Եղիս. Ուլուխանեան, Մարիամ Գեանջումեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Պօղ. Դիլանեան, Գր. Նազարեան, Յ. Նազարեան, Մ. Ռոստեանեան:

38) Վլադիկաւկազի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 10 մարտի 1909 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Յ. քահ. Սառիկեան (նախագահ), Մ. Ղազարեան (քարտուղար), Բժ. Ս. Մամուլեան, Լ. Ղուկասեան, Խիկ. Կարախանեան:

Փոխ-անդամներ՝ Դ. Նօնեան, Թաթուղեան:

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Լիսիցեան, Հ. Ղազարեան և Դէյկարխանեան:

39) Սուրամի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 18 յունվ. 1909 թ.:

Վարչ. անդամներ՝ Մ. Առիւծեան (նախագահ), Յ. քահ. Առիւծեան (քարտուղար), Գր. Բարութչեան (գանձապահ), Իս. Տէր-Գրիգորեան, Բ. Չարէքեան:

Փոխ անդամներ՝ Ներս. քահ. Տէր-Պետրոսեան, Գր. Սաղախեան:

40) Զիւարի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 3 դեկտ. 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Արտաշէս քահ. Գափամաճեան (նախագահ), Աղ. Կաճկաճեան, Պօղ. Կաճկաճեան, Մ. Ղուրուկեան, Յ. Սիմէօնգուլեան:

Վոխ անդամներ՝ Ա. Կաճկաճեան, Ա. Սիմէօնգուլեան:

41) Ղուբայի սեղ. վարչութիւն

Ճիւղը կազմակերպուել է 21 սեպտ. 1908 թ.

Վարչ. անդամներ՝ Բժ. Միքայէլ Մ. Մկրտչեան (նախագահ), Խ. քահ. Փանեան (քարտուղար), Հայր. Մելիք-Դադայեան (գանձապահ), Ալ. Բողդանեան, Զումշուգ Բարսեղեան:

Փոխ-անդամներ՝ Բախիշ Բէկ Մ.- Մելքոնեան, Գրիգոր Արումեան:

Վերաստուգիչ յանձն. անդամներ՝ Միքայ Ամիրջանեան, Յովսէփ Թէլլարեան և Մ. Գրիգորեան:

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ 1908 Թ.
ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՆԴՍՄՆԵՐԻ ՅՈՒՑԱԿԸ

ա. Պատուաւոր անդամներ

† Անանեան Աղէքսանդր
Բաբախանեան Առաքել (Լէօ):
Հարաջեան Աղէքսանդր
Մելիք-Ազարեան Աղէքսանդր
Նաւասարդեան Բազրատ, բժ.

բ. Մշտական անդամներ

- | | |
|--|-----------------------------|
| 1. † Ալիբէկեան Պետրոս | 15. Պապովեան Մարիամ |
| 2. Անանեան Րօզա | 16. Սարաջ-Գուրգէնեան Գրիգոր |
| 3. Իշխ. Արղութեան-Երկայնա-
բազուկ Սօֆիա | 17. Սուլխանեան Մինաս |
| 4. Դեմուրեան Եգոր | 18. Ծուրինեան Սողոմոն |
| 5. Բազարեան Անտօն | 19. Վարդանեան Տիգրան |
| 6. Դօլուխանեան Մարկոս | 20. Վարդանեան Կարապետ |
| 7. Զուրաբեան Եգոր | 21. † Փիթոյեան Եսայի |
| 8. Էնֆիաջեան Աննա | 22. Իւզբաշեան Գրիգոր |
| 9. Թամամշեան Բարսեղ | 23. Գէորգեան Խաչատուր |
| 10. Թամամշեան Կատարինէ | 24. Գէորգեան Նինա |
| 11. Դորդանեան Աննա | 25. Տէր-Մարգարեան Գասպար |
| 12. Մանթաշեան Աղէքսանդր | 26. Տէր-Մարգարեան Շուշանիկ |
| 13. Մանթաշեան Դարիա | 27. Ազամեան Հովսիմէ |
| 14. † Զիթախեան Սօֆիա | 28. Ազամեան Նիկիա |
| | 29. Ազամեան Սուրէն |

գ. Տարեկան անդամներ

- | | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| 1. Արղումանեան Խոսրով | 35. Աբովեան Եսայի |
| 2. Ալիխանեան Կոստանդին | 36. Ամիրխանեան Յովսէփ |
| 3. Աւագեանց Խաչատուր | 37. Աբրահամեան տիկ. Սօֆիա |
| 4. Ատովմեան Երուանդ | 38. Բալաղեան Սամուէլ |
| 5. Ամիրաղեան Էլիզա | 39. Բաբայեան Կարապետ |
| 6. Անանեան Գէորգ | 40. Բողարջեան Յովհաննէս |
| 7. Աբրահամեան Յակովբ. | 41. Բողարջեան Միքայէլ |
| 8. Աւագեան Արշակ | 42. Բողարջեան Արշակ |
| 9. Աստուածատրեան Յով. | 43. Բերկովիչ Դաւիթ |
| 10. Աֆրիկեան Խաչատուր | 44. Բոյաջեան Սեդրակ |
| 11. Ասիլեան Արշակ | 45. Բարսամեան Բարսեղ |
| 12. Ամիրաղեան Խաչատուր | 46. Բաղինով Յովհաննէս |
| 13. Անտօնեան Աղէքսանդր | 47. Բէժանեան Եգոր |
| 14. Աւետեան Հայրապետ | 48. Բախշինեան Յովհաննէս |
| 15. Աբրահամեան Նիկողայոս | 49. Բաբախանեան Առաքել |
| 16. Աբելեան Հեղինէ | 50. Բօլբաշեան Գրիգոր |
| 17. Աղամալեան Վիկտորիա | 51. Բաբայեան Լևոն |
| 18. Առուստամեան Հեղինէ | 52. Բարխուդարեան Յովսէփ |
| 19. Ալիխանեան Սարգիս | 53. Բերիւ Բողդան |
| 20. Աբովեան Սեդրակ | 54. Բաղդասարեան Միքայէլ |
| 21. Աթաբէկեան Ասլան | 55. Բենկլեան տիկ. |
| 22. Արղումանեան Մեսրոպ. | 56. Բարխուդարեան Վարդուհի |
| 23. Ալէքսանդրեան Մկրտիչ | 57. Բաղդասարեան Արամ |
| 24. Առաքելեան Համբարձում | 58. Բաբայեան Ալէքսանդր |
| 25. Ասլանեան, բժիշկ | 59. Բազրամեան Յովհաննէս |
| 26. Աւագեան Առաքել | 60. Բարխուդարեան Արշակ |
| 27. Աթանասեան Աշոտ | 61. Գուրգէնով Պաւել |
| 28. Աղայեան Դադարոս | 62. Գարեձեղով Յարութիւն |
| 29. Աղասարեան Բողդան, բժիշկ | 63. Գալստեան Գալուստ |
| 30. Աբելեան Ներսէս | 64. Գամբարեան Պաւել |
| 31. Աղաբաբեան Գրիգոր | 65. Գալստեան Դաւիթ |
| 32. Ահարոնեան Աւետիս | 66. Գէորգբէգեան Տիգրան, բժ. |
| 33. Ալիբէկեան Նինա | 67. Գրիգորեան Յովսէփ |
| 34. Ամիրջանեան Աբել | 68. Գիրգիգովա Եղիսաբէթ |

69. Գրիգորեան Յովհաննէս
70. Գուլեան Ստեփան
71. Գեանջեցեան Եսթեր
72. Գեանջումեան Ա.
73. Գաբրիէլեան Մկրտիչ
74. Դոլուխանեան Կոստանդին
75. Դաւթեան Լևոն
76. Դանիէլեան Յովհաննէս
77. Դոլուխանեան Պօղոս
78. Դաւթեան Աւետիս
79. Դաւթեան Քալի
80. Դովլատեան Ստեփան
81. Դիւանեան Դարչո
82. Դաւթեան Զաքար
83. Դաւթեան Յովհաննէս
84. Դոլուխանեան Եսայի
85. Դոլուխանեան Օլգա
86. Եսայեան Սարգիս
87. Եզեկեան Աւետիս
88. Եղիշարեան Սարգիս
89. Երիցեան Աստուածատուր
90. Երամեան Մկրտիչ
91. Եզեան Համբարձում
92. Եսայեան Գէորգ
93. Եարալեան Գրիգոր, ինժ.
94. Զավրիկ Աղէքսանդր
95. Զուրաբեան Օլգա
96. Զաքարեան Վարսենիկ
97. Զարգարեան Արիստակէս,
բժշկապ.
98. Էնֆիաշեան Արտաշէս
99. Թումանեան Մարիամ, Իշխ.
100. Թաթուգեան Գասպար
101. Թեան Արշակ
102. Թանգոյեան Նիկողայ
103. Թէրզիբաշեան Նիկ.
104. Թումանեան Գէորգ, Իշխ.
105. Ժորժ Հեղինէ
106. Լիսիցեան Մարիամ
107. Լիսիցեան Սահակ
108. Լիսիցեան Ստեփան
109. Խաչատրեան Սմբատ
110. Խաչիկեան Ստեփան
111. Խաթակ Գ.
112. Խարադեան Սարգիս
113. Խատիսեան Գէորգ
114. Խատիսեան Աղէքսանդր
115. Խարադեան Իվան
116. Խանազադեան Ռուբէն
117. Խօջափարուխեան Աղէքսանդր
118. Խարադեան Դաւիթ
119. Խալիչեան Խաչատուր
120. Խօջաթումանեան Տիգրան
121. Խանդավումեան Վարվառէ.
122. Խուցեան Սարգիս.
123. Խունունց Մնացական
124. Ծովիանեան Կոստանդին
125. Ծատուրեան Եփրեմ
126. Ծատուրեան Տիգրան
127. Կիւլպենկեան Սէրովբէ
128. Կաֆեան Սարգիս
129. Կաճկաճեան Իվան
130. Կաֆեան Գաբրիէլ
131. Կուկուշեանեան Ասլան
132. Կայեալեան Միքայէլ
133. Կաճկաճեան Նիկողայոս
134. Կորգանեան Եղիսաբէթ
135. Կորգանեան Յովհաննէս
136. Կորգանեան Վաս.
137. Հախվերդեան Իվան

138. Հախվերդեան Աբրահամ
139. Հայրապետեան Գէորգ
140. Հասան-Ջալալեան Յովհան.
141. Հազարապետեան Սարգիս
142. Ղուլեան Լևոն
143. Ղևոնդեան Կարապետ
144. Ղուլեան Եղիսաբէթ
145. Ղազարեան Գէորգ
146. Ղարաշեան Աղէքսանդր
147. Ղարաշեան Մարիա
148. Զուրուրեան Յարութիւն,
բան.
149. Մանասեան Սարգիս
150. Մարգարեան Մովսէս
151. Մելիքով Մովսէս
152. Մղբերեան Լևոն
153. Մանուէլեան Ստեփան
154. Մարտիրոսեան Ռոստոմ
155. Մաղաբեան Գէորգ, բժ.
156. Մեքունուսեան Միքայէլ
157. Մամուլեան Վիկ.
158. Մատինեան Նիկողայոս
159. Մեհրաբեան Զանազան
160. Մելիք-Նուբարով Տիգրան
161. Մեանիկով Գրիգոր
162. Միրվելով Եօր
163. Մալխասեան Ստեփան
164. Մովսէսեան Մովսէս
165. Մուրադեան Մինաս, բժ.
166. Մելքումեան Սարգիս
167. Մարկոսեան Եսայի
168. Մալեանց Արշակ
169. Մակարեան Արամ
170. Մանիկ Զաքար
171. Մինասեան Արշակ, բանայ
172. Մելիք-Այվազեան Աղասի
173. Մանուկեան Աղաս
174. Միլեան Վարվառէ
175. Մարտիրոսեան Ներսէս
176. Մամուլեան Զաքար
177. Մասումեան Լևոն
178. Մելիքեան Յովհաննէս
179. Միլիթարեան Արշալոյս
180. Մուրադբէգեան Սարգիս
181. Յարութիւնեան Սարիբէկ
182. Յարութիւնեան Շուշանիկ
183. Յարութիւնեան Մարիա
184. Յարութիւնեան Սամսոն
185. Յարութիւնեան Իսահակ
186. Յակովբեան Ղևոնդ
187. Յակովբեան Շուշանիկ
188. Յարութիւնեան Բուդղան
189. Յարութիւնեան Սեդրակ
190. Յարութիւնեան Սարգիս
191. Յարութիւնեան Ասատուր
192. Յարութիւնեան Սեդրակ
193. Յակովբեան Յովհաննէս
194. Յարութիւնեան Սամ.
195. Յակովբեան Վրթանէս
196. Յակոբջանեան Արշ.
197. Յակովբեան Արամ
198. Յարութիւնեան Աղէքսանդր
199. Յովսէփեան Կարապետ
200. Յովհաննիսեան Շուշանիկ
201. Յովհաննիսեան Պօղոս
202. Յովհաննիսեան Ռուբէն
203. Յովհաննիսեան Տիգրան
204. Յովհանջանեան Արտաշէս
205. Նազարբէկեան Աւետ.
206. Ներսիսեան Տիգրան

207. Նազարեան Տիգրան
208. Նաւասարդեան չեղինէ
209. Նարիմանեան Գրիգոր
210. Նազարբէկեան Վարդգէս
211. Նազարէթեան Արամ
212. Նազիրեան Արշակ
213. Նազարեան Լիպարիտ
214. Նախշունեան Գրիգոր
215. Նարինեան Մինաս

216. Շաղինեան Իվան
217. Շալամեան Իվան
218. Շիկանեան Մարտիրոս
219. Շահմուրադեան Գալուստ,
բժ.
220. Շալամեան Իվան Աւետ.
221. Շահումեան Գէորգ
222. Շահբաղեան Յարութիւն
223. Շահբուղադեան Լևոն
224. Շահիկեան Աղէքսանդր
225. Շահնազարեան Յակովբ.
226. Շահվերդեան Սիմէօն
227. Շիրինեան Կարապետ
228. Չիլինգարեան Յարութիւն
229. Չիլինգարեան Գէորգ
230. Չերկեզեան Սամսոն
231. Չաթալբաշեան Յովակիմ
232. Չախմախչեան Արմենակ
233. Չախմախսադեան Յարութիւն:

234. Պսարով Իվան
235. Պուզինեան Աննա
236. Պօղոսեան, Հայրապետ
237. Պաստրմաշեան Մարիա
238. Պետրոսեան Մկրտիչ
239. Պուզինեան Հռիփսիմէ
240. Պապովեան Աղէքսանդր

241. Պրիդօնեան Պետր.
242. Ջաղաթեան Միքայէլ
243. Ջանշեան Բարսեղ
244. Ջաբարեան Միքայէլ
245. Ռեվադեան Գրիգոր
246. Ռօտինեան Տիգրան

247. Սէյլանեան Արտաշէս
248. Սուլխանեան Ստեփան
249. Ստեփանեան Աղէքսանդր
250. Սպենդիարեան Իւլիա
251. Սուրէնեանց Աղէքսանդր
252. Սուրէնեանց Մարիա
253. Սարուխանեան Առաքել
254. Սաֆարեան
255. Սիմէօնեան Ա.
256. Սունդուկեան Գաբրիէլ
257. Սպենդիարեան Յովհաննէս
258. Սիմէօնեան Անահիտ
259. Սուզանաջեան Յովհաննէս
260. Սահակեան Սահակ, քահ.

261. Վարդանեան Աւետիս
262. Վերմիշեան Գրիգոր
263. Վարդանեան Յարութիւն
264. Վարդանեան Արաքսի
265. Վարդապետեանց Ա.
266. Վրթանէսեան Ամալիա
267. Տէր Ղուկասեան Գէորգ
268. Տէր-Անտօնեան Մկրտիչ
269. Տէր-Յովսէփեան Ս.
270. Տէր Ասատուրեան Գէորգ
271. Տէր-Մինասեան Լևոն
272. Տէր-Միքայէլեան Թադէոս
273. Տէր-Մարգարեան Խաչատուր
274. Տէր-Պետրոսեան Յովսէփ, քահան.
275. Տէր-Սարգսեան Իվան

276. Տէր-Յակովբեան Տիգրան
277. Տէր-Յովհաննիսեան Գասպար
278. Տէր-Մարկոսեան Յովհաննէս
279. Տիգրանեան Նազարէթ
280. Տէր-Գրիգորեան Բագրատ
281. Տէր-Ասատուրեան Կոստանդին

282. Տէր-Աբրահամեան Գրիգոր
283. Տէր-Մանւելեան Արշակ
284. Տէր-Սահակեան Հայրապետ
285. Տէր-Սահակեան Փարսադան
286. Տէր-Յարութիւնեան Միք.

287. Յուրինեան Գաբրիէլ
288. Իւզբաշեան Յովհաննէս
289. Փիլոյեան Աննա

290. Փրիդոնեան Աղէք.
291. Փիրումեան Մարիամ
292. Փիլոյեան Տիգրան
293. Փրիդոնեան Գրիգոր
294. Քալանթարեան Սարգիս
295. Քիշմիշեաններ, եղբ.
296. Քալանթար Աղէքսանդր
297. Քորթումեան Թէոդորոս
298. Քեանդարեան Շուշանիկ
299. Քոչարեան Յակովբ
300. Քաթանեան Աբգար
301. Քալանթարեան Վ.
302. Քալանթարեան Աղէք. Խրիստ.
303. Քացախեան Գրիգոր
304. Քեանդարեան Օհան

Դրամարկը.

Կանխիկ դրամ			
Արժէթղթեր. *			
57,700 ր. նոմին. արժ. 4 ⁰ / ₀ պետակ. ռենտայ à 75,03 ր.	43290	11	
1,100 » նոմին. արժ. 5 ⁰ / ₀ II շրջ. պետ. օբլիգ. à 89,23 ր.	981	51	
29,400 » նոմին. արժ. 5 ⁰ / ₀ թ. ք. վ. ընկ. Բ. օբ. à 71,23 ր.	20942	21	
2 հատ. I խաղ. տոմ. à 339,— ր.	678	—	
2 » II » » à 262,— ր.	524	—	

Պարտատէրեր.

Թիֆլ. առևտր. բ. պարզ. ընդ. հաշ.	318	73	
» II փոխ. վ. ընկ. բ. պ. » »	504	21	
Յ. Դ. Խուղադեանի կտակի հաշիւ	3603	60	
Յարութիւն Աստուածատրեան (նոր շինութ. կապալառու)	212	52	
Ներսիսեան վարժարան	181	44	
Ընկերութեան ճիւղեր (կնիք, մատեաններ արժէք)	104	19	
Դիլիջանի ճիւղ.	11	35	

Գրաւական արժէթղթեր.

4 ⁰ / ₀ պետական ռենտաներ Յարութիւն Աստուածատրեանի.			
--	--	--	--

Ճաշարան.

Մթերքներ.	100	—	
Փայտ.	166	42	

Շարժական կայքեր.**))

Ճաշարանում.	484	53	
Գրասենեակում և դահլիճում	790	64	
Դրադարանում	936	—	

Փոխանցումն

74665

Պահանջատէրեր.

Արմաւիրի ճիւղ. 9600 ր. նոմին արժ. 4 ⁰ / ₀ պետական ռենտաներ	7200	—	
Նոր-Բայազէտի ճիւղ. 200 ր. նոմին. արժ. 4 ⁰ / ₀ պետ. ռեն. à 75 ր. 150 ր. —			
Սրանց ⁰ / ₀ ⁰ / ₀ 51 ր. 19	201	19	
Թիւրքահայերի օգտին գումար	4372	45	
Թիֆլիսի առևտ. բ. յատուկ ընդ. հաշ.	3034	10	
» քաղ. վարկի ընկ. բանկի (նոր շինութ. պարտք)	5082	44	
Չանազան անձանց (ճաշարանի պարտքը) Ընկերութեան ճիւղերի 5 ⁰ / ₀ ֆոնդ	503	38	20393 56 235 76

Պարուծիւն Աստուածատրեան.

Ընկ. մօտ եղած գրաւական 4 ⁰ / ₀ պետ. ռ.			500
--	--	--	-----

Կատուկ գումարներ.

Ա. Ս. Անանեանի (28,100 ր. 5 ⁰ / ₀ թ. ք. վ. ընկ. օբլիգ.)	20000	—	
Ա. Բ. Ղարաջեանի (նոր շինութիւն)	20000	—	
Տ.-Յովհաննէս քահ. Տ.-Գալստեանի (անշ. կայք. Գորւայ Ախալքալաքում.)	20000	—	
Ե. Գ. Բուդաղեանի (13300 ր. 4 ⁰ / ₀ պետական ռենտայ)	10000	—	70000

Անձեռնմխելի դրամազուլիս.

Մնում էր 1908 թ. առ 1-ն փետր.	34218	42	
Յաւելում 1908 թ. 11970, 21 ր. մուտքից 5 ⁰ / ₀ ի ¹ / ₃ մասը	199	50	34417 92

Կահատի դրամազուլիս.

1908 թ. 11970, 21 ր. մուտքից 5 ⁰ / ₀ ի ² / ₃ մ.			399 01
---	--	--	--------

Չատ ծախսի դրամազուլիս.

Մնում էր առ 1 փետրւարի	5440	02	
Փոխանցումն			125946 25

Ա կ տ ի ռ

Անշարժ կայքեր.

Նոր շինութիւն Ա. Ք. Ղարաջանի
անւամբ. Աբաս-Աբաղեան հրապա-
րակում. 35450 85
Երկու քարաշէն տուն և այգի Գօրւայ
Ախալկալակ գիւղում. 20511 49 55962 34

130627 81

*) Արժէթղթերը գնահատւած են 1 փետրուար 1908 թ. եղած-
ները օրուայ կուրսով, իսկ յետոյ առնուածները գնման կուրսով:
**) Շարժական կայքերի արժէքից ոչ մի տոկոս զեղջուած չէ:

Պ ա ս ս ի ռ

Ձեղջուում է 1908 թ. 11,970, 21 ր.մուտ.
քի գումարի 5⁰/₁₀. Անձեռնմխելի և
պահեստի դրամագլ. գումարը 598,51
Վնաս 1908 թւի շրջանա-
ռութիւնից 159,95

758 46 4681 56

130627 81

Դ ե թ ե տ

ԿՈՎԿ. ՀԱՅՈՅ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԿ. 1908

Թիֆլիսի որբանոց ուսումնարան	293	62	
Գրասենեակի ծախսեր	1564	48	
Փոստային »	194	31	
Չքաւորներին նպաստ	2651	48	
Ճաշարան	1613	18	
Գաւ. ծխակ. ուսումն. նպաստ.	2517	05	
» » » համար ծախս.	428	35	
Արժէթղթերի ապահովագրութեան	96	21	
Գրադարան ընթերցարանի ծախս.	144	—	
Պատահական ծախսեր	230	81	
Բնակարանավարձ գրասենեակի, ուսումն. ճաշար.	350	—	
Անշարժ կայքերի ծախսեր	85	58	10159 07
			10159 07
			10159 07

ՈՒՏ ԱՐԴԻԻՆՔ ԵՒ ԱՆԴԱՌՆԱԼԻ ԾԱԽՍԵՐ

Կ թ ե դ ի տ

Անդամակցական վճարներ.	2268	—	
Նւիրատուութիւններ	1795	50	
0/00/0 արժէթղթերից.	2803	22	
Դասախօսութիւնից	37	40	
Զբօսանքից	725	79	
Երեկոյթ համերգից	2006	28	
0/00/0 ազատ դումարներից	242	93	
Նւիրատուութիւն Ե. Ծատուրեանի	120	—	9999 12
1908 թ. աւելի ծախսուած.			159 95
			10159 07
			10159 07
			10159 07

Մ ռ լ տ ք

ԿՈՎԿ. ՀԱՅՈՅ ԲԱՐ. ԸՆԿ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՈՒՏՔԻ ԵՒ

Դրամարկդ.

Կանխիկ դրամ առ 1-ն փետրվարի
1908 թ.

Անդամակցական վճարներ.

8 մշտական անդամներից 1908 թ. 800 —
290 խսկական " " " 1450 —
3 " " " 1908 թ. 18 —

Նւիրաքներած յատուկ գումարներ.

Ա. Ս. Անանեանից 20000 —
Ա. Ք. Ղարաջեանից 20000 —

Նւիրատուութիւններ

Զանազան հիմնարկութիւններից
(մանրամասնութիւնը առանձին
ցուցակով)

Դասախօսութիւնից 37 40
Զբօսանքից 725 79
Նրեկոյթ համերգից 2006 28

0/0 0/0 արժէթղթերի

40/0 Պետական ռէնտաներից 2478 06
50/0 Թիֆլիսի քաղաք. վարկի ընկ.
օբլիկաց. 327 92
50/0 Պետակ. II շրջանի օբլիկացիա-
ներից 155 —
4 հատ խաղարկութ. տոմսերից 19 —

Փոխանցումն

49822

Ե լ ք

ՔԻ ՀԱՇԻԻԸ 1908 Թ. ՓԵՏՐԻԱՐ 1-ԻՑ—ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31-Ը.

Դասանակի ծախսեր.

Վճարած է ծառայողներին ուճիկ 836 24
« " " նւէր 17 —
« Լուսաւորութեան 20 61
« Հեռախօսի 37 50
« Տպագրութեան, թղթի, թա-
նաքի, մատեանի 450 93
« Մանր ծախսերի համար 38 63
« Ընդհանուր ժողով գումար-
բերութ. ծախս 55 57

Ինքիսի որդանոց-ուսումնարան.

Վճարած է ուսուցչուհուն ուճիկ 7 աւ. 280 —
« ուսումն. պիտոյքների 7 4
« մթերքների 57 22

Ստացին ծախս.

Վճարած է մարկանքների և հեռագրն. 194 31

Դասուրներին նպաստ.

Վճարած է Անդրկովկասի հայ սո-
վեալներին 50 —
« Ալեքսանդրապոլի հեղեղից
փախածներին 526 57
« Բժշկական նպաստ 67 60
« Միանշաղ և ճաշավարձ նպ. 510 62
« Թաղման նպաստ 70 —
« Ուսման « 37 94
« Ամսաթոշակ « 987 —
« Զանապարհածախս, նպ. 313 45

Փոխանցումն

4558 59

Մ ռ լ տ ք

Երեսանի ծիւղի հաշ.

0/0 0/0 40/0 Պետակ. ունեւորներ 25 65

Նոր-Բայազէղի ծիւղ.

0/0 0/0 40/0 Պետակ. ունեւորներ 7 60

Ճաշարանի հաշ.

Ստացւած է (մանրամասն առանձին երեսում) 1738 65

Ճաշարանի շարժական կայք.

2 պղնձի վաճառումից 27

Թիֆլիսի որրանոց-ուսումնարանի հաշ.

Ստացւած է 51

Գաւառական ծխական ուսումն. հաշ.

Տիգրան Ա. ֆրիկեանից 2100 —

Պետերբուրգի եկեղեցական խորհրդից 1150 —

Զանազան նւիրատուներից 1319 33

Արժէթղթերի հաշ.

40/0 Պետական ունեւորների վաճառ 1400 ռ. 1094 14

50/0 Պետական II շրջանի օբլիկաց. վաճառ. 2000 ռ. 1932 45

Նոր շինութեան հաշ.

Աղիւտի և փայտեղէնի վաճառումից 73

Փոխանցումն 59341

Ե լ ք

Ճաշարան.

Ծախսւած է ճաշարանում (մանրամասն հաշիւը առանձին երեսում) 3865 74

Արժէթղթերի ապահովագրութեան

Թիֆլ. առևտր. բանկ. արկղի և արժէթղթ. պահպ. 60 11

4 հատ խաղարկ. տոմսերի ապահովագր. 36 10

Ճաշարժ կայքերի ծախս.

Դոնապանի ունիկ 7 —

Ապահովագրութեան (նոր շէնքի) 12 78

Քաղաքային տուրք 64 80

Մանր ծախսեր 1 —

Սառ. ծխակ. ուսումն. նպաստ.

Տիգրան Ա. ֆրիկեանի անւամբ 11 դրամ. 2100 —

Ընկերութեան անւամբ 52 դրամ. 4986 38

Զաւառ. ծխ. ուսումն. համար ծախս 386 85

Արժէթղթերի հաշ.

Գնւած է 28,100 ռ. 50/0 թ. ք. վ. ընկ. օբլիկացիա Ա. Ս. Անանեանի գումարով 20000 —

Գնւած է ընկերութեան « 50/0 թ. ք. վ. ընկ. 1,300 ռ. 942 21

Նայ Ախալքալակի անշարժ կայք. հաշ.

Վճարւած է Յ. ք. Տէր-Գալստեանին 300 —

Ծախս., կայքերը ընկ. անւամբ հաստ. 211 49

Փոխանցումն 37533 05

Մ ու տ ք

Թիֆլիսի առևտր. բանկ.

Ստացւած է յատուկ ընթացիկ հաշուով

Ընկերութեան ծրուածքի 5% ֆոնդ.

Ստացւած է ընկ. 15 ճիւղերից, ընդհա-
նուր մուտքից 5%

Թիւրքահայ գաղթակ. օգտին նւիրատ.

Ստացւած է զանազան նւիրատուներից

Յ. Դ. Խոտաղեանի դրամարկղ.

Ստացւած է

Թիֆլիսի առևտր. բանկ.

Ստացւած է պարզ ընթ. հաշուով . .

Փոխանցումն . .

3000

235

4626

2474

42

69721

Ե լ ք

Նոր շինութիւն.

Վճարւած է Արեշեանին
Թիֆլ. քաղ. վար. ընկ. բ. տան պարտ-
քի հաշ.
Ծախսւած է շինութեան և ելեկտրակ.

Շարժական կայքերի հաշ.

Գնւած է գրասենեակի իրեր
« ուսումնարանի «
« Դահլիճի «
« Դրադարանի «
« Ճաշարանի «

Դրադարան-ընթերցարանի ծախս.

Վճարւած է լրագրների

Թիֆլիսի II փոխ. վարկի ընկ. բանկ.

Մնացորդ գումարն պարզ ընթ. հաշուով

Երեւանի ծիւղի հաշ.

Փոխադրւած է ընկ. մօտ եղած 2700
բ. 4% պետակ. ունեւորների 0% 0% .

Պատահական ծախսեր

Փոխարքայի 50-ամեայ յօբելեանի
առթիւ ընկ. կողմից մատուցւած
ուղերձի հետ ընծայի. արժէքը . . .
Գաւառներում ճիւղեր բանալու . . .

Փոխանցումն . .

1500

415

23190

230

4

301

936

236

144

488

226

160

70

83

13

20

10

—

53

—

32

—

—

81

25105

1707

—

—

54

230

65436

96

83

—

—

—

81

51

Մ ռ լ տ ք

Փոխանցում . .

69721 24

Դիլիջանի ծիւղի հաշ-

Ուղարկւած է վիճակախաղի իրեր . .

11 35

Ընկերութեան ծիւղերի հաշ.

Ուղարկւած կնիք և մատեան-

ների արժէքը

104 19

Թիւրքահայ գաղթական. նպաստ.

Ծախսւած է գաղթակ. Թիւրքիա փո-
խադրելու

2648 13

Յարութիւն Աստուծատրեան (նոր շինու-
թան կապալառու)

Վճարւած է նրան

212 52

Յ. Դ. Խոռաղեանի տան նորոգութ. համ.

Ծախսւած է Յ. Դ. Խոռաղեանի կը-
տակի հաշույն տան վերանորոգութ.

972 57

Դրամարկդ.

Կանխիկ դրամ առ 31 դեկտ.

335 97

69721 24

69721 24

Ե լ ք

Մ ո լ տ ք

ԿՈՎԿ. ՀԱՅՈՅ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԿ. ՃՆ

Ստացուած է զանազան նւիրատուներէից	665	—		
Ստացուած Ա. Խ. Դարաջեանից 25 ա- շակ. ճաշավարձ	416	80		
Ստացուած է Ներսիսեան դպրոցի հոգա- բարձութիւնից	360	—		
Ստացուած է Յովնանեան դպրոցի հոգա- բարձութիւնից	172	80		
Ստացուած է Զանազան անձն. ճաշավարձ և մթերքների վաճառումից	124	05	1738	65
Յ Դ. Խուղաղեանի ճաշ. որբանոցի ճա- շավարձը	856	13		
Ներսիսեան դպրոցի պարտքը	181	44		
Ճաշավարձ, նպաստների հաշւից	88	30	1125	87
Մնում է առ 31-ն դեկտեմբեր				
Մթերքներ 100, —				
Փայտ 4 սաժ. 166, 42	266	42		
Կահ կարասիներ	236	53	502	95
Վնաս			1613	18
			4980	65

ՇԱՐԱՆԻ ՄՈՒՏՔԻ ԵՒ ԵԼՔԻ ՀԱՇՒԻԸ

Ե լ ք

Վճարւած է ծառայողներին ոռճիկ	491	08		
» » նւէր	4	—		
» Իւղի 6 փ. 4 ֆ.	105	17		
» Հացի 565 փ. 8 ֆ.	1048	69		
» Մսի 309 փ. 29 ֆ.	1410	72		
» Գետնախնձոր				
» 209 փ. 10 ֆ.	122	25		
» Զանազան մթերքների. իւղ, պանիր, մակարոն, լոբի, և այլն	998	27		
» Կաթի	16	13		
» Սոխի	33	13		
» Ամանները կլայեկելու	13	20		
» Վառելափայտի	366	42		
Յ. Դ. Խուղաղեանի կտակի հաշ. ջրից օգտուելու	75	—		
Վճարւած է կահկարասիների	236	53	4980	65
			4980	65

Դ ե թ հ տ

Կ. Հ. Բ. ԸՆԿ. Յ. Դ. ԽՈՒԴԱԴԱՆԻ

Մնացորդ պարտքն առ 1-ն փետրվար . . .	5395	99		
Վճարված է առ 31-ն դեկտեմբեր . . .	2397	84	7793	83
			7793	83

Յ. Դ. ԽՈՒԴԱԴԱՆԻ

Մնացորդ պարտքն առ 31-ն դեկտեմբ. . .	2921	50		
Որբանոցից ճաշավարձ	856	13		
Ուսումնարանի գոյքից փոխադրված որ- բանոցում	13	16		
7000 ռ. 4 ⁰ / ₁₀ պետ. ունեւայ նոր շի- նութեան տեղի արժէքը	5215	75		
Ծախսված է Խուղադեան տան վերա- նորոգութեան	972	57	9979	11

ԴԵԱՆԻ ԴՐԱՄԱՐԿՂԻ ՀԱՇԻԻԸ

Կ թ ե դ ի տ

Ստացւած է առ 31-ն դեկտեմբեր . . .	4872	33		
Մնացորդ պարտքն առ 31-ն դեկտեմբ. . .	2921	50	7793	83
			7793	83

ԿՏԱԿԻ ՀԱՇԻԻԸ

Գնւած է նոր շինութեան գետինը . . .	5215	75		
Գրասենեակի, ճաշարանի և ուսումնա- րանի բնակարանավարձ	350	—		
3 որբերի ապրուստի համար թիւր- քահ. գումարից	450	—		
Խուղադեանի արժէթղթերից ստաց- ւած 0/0 ⁰ / ₁₀ ընկ. հաշ.	176	76		
Ճաշար. ջրից օգտուելու համար . . .	75	—		
Խուղադեանի վճարածը գրասեն. ծա- ռայի ոռճիկի կէսը	108	—	6375	51
« մնացորդ պարտքն առ 31-ն դեկտեմբ.			3603	60
			9979	11

Մ ռ լ տ ք

ԿՈՎԿ. Հ. Բ. ԸՆԿ. 1908

ԹԻԻ ՆԱԽԱՀԱՇԻԻ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Ե լ ք

ՆԱԽԱՀԱՇԻԻ ՅՕԳԻԱԾՆԵՐ	1908 թ.ի նախահաշիվ որոշված մուտքը		Ստացված է առ 31-ն դեկտեմբեր 1908 թ.		Ստացված է նախահաշիվից պակաս		Ստացված է նախահաշիվից ավել	
	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.
Անդամակցական վճար 0/0/0 Ա. Ս. Անանեանի	2000	—	2268	—	—	—	268	—
գումարից	800	—	327 92	—	472 08	—	—	—
0/0/0 Ե. Գ. Բուդաղեանի գումարից	475	—	475 00	—	—	—	—	—
0/0/0 Ընկերութեան գումարից	1363	—	2003 06	—	—	—	640 06	—
0/0/0 II շրջանի պետակ. 50/0 օբլիկաց	155	—	155	—	—	—	—	—
0/0/0 4 հատ խաղարկութեան տոմսերից	19	—	19	—	—	—	—	—
0/0/0 Բանկային ընթացիկ հաշուից	300	—	42 41	—	257 59	—	—	—
Երեկոյթից, զբօսանքից, դասախօսութիւնից	3200	—	2769 47	—	430 53	—	—	—
Նւիրատութիւններից	2500	—	1795 50	—	704 50	—	—	—
Ճաշավարձ և նւէրներ	1800	—	1738 65	—	61 35	—	—	—
» Որբանոցից	1400	—	—	—	1400	—	—	—
Յ. Գ. Խուդադեանի գումարակից	2030	64	2474 49	—	—	—	443 85	—
Նոր շինութեաններէքին յարկից	350	—	—	—	—	—	—	—
Գրադարան ընթերցարանից	30	—	—	—	—	—	—	—
Դահլիճից եկամուտ 100	480	—	—	—	480	—	—	—
Ա. Ս. Անանեանից յատուկ գումար	20000	—	20000	—	—	—	—	—
Ա. Խ. Դարաշեանից նոր շինութեան համար	15000	—	20000	—	—	—	5000	—
Փոխանցում	51522	64	54068	50	3806	05	6351	91

ՆԱԽԱՀԱՇԻԻ ՅՕԳԻԱԾՆԵՐ	1908 թ. նախահաշիվ որոշված ծախսը		Ծախսւած է առ 31 դեկտեմբեր		Ծախսւած է նախահաշիվից պակաս		Ծախսւած է նախահաշիվից ավել	
	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.
Ճաշարանի ծախս. և կահաւորութեան	5000	—	4102 27	—	897 73	—	—	—
Որբանոցի 3 որբերի խնամատարութ.	450	—	—	—	450	—	—	—
29,400 ր. 50/0 Թ. ք. վ. ընկ. օբլիկ. դնման	20000	—	20942 21	—	—	—	942 21	—
Ջրաւորներին նպաստ	2000	—	2563 18	—	—	—	563 18	—
Գրադարանի կահաւորմ.	700	—	936	—	—	—	236	—
Գրադարանապետի ոռճ.	120	—	—	—	120	—	—	—
Գրասենեակի և դահլիճի կահաւորման	100	—	531 10	—	—	—	431 10	—
Գրադարանի ծառային	30	—	—	—	30	—	—	—
« համար լրագիրներ	100	—	144	—	—	—	44	—
Դաւառ. ծխակ. ուսումն. նպաստ	4100	—	7473 23	—	—	—	3373 23	—
Մէկ գրելու մեքենայի	250	—	—	—	250	—	—	—
Բնակարանավարձ. ճաշարանի, գրասեն. ուսում.	600	—	—	—	600	—	—	—
Գրասենեակի ծառայող. ոռճիկ	835	—	723 07	—	111 93	—	—	—
« ծառային ոռճիկ	100	—	113 17	—	—	—	13 17	—
Թիֆլիսի որբան. ուսումն. նարանի ծախս	300	—	344 62	—	—	—	44 62	—
Թիֆլիսի որբան. ուսումն. նարանի գոյք	—	—	4 20	—	—	—	4 20	—
Գրասենեակի տպագրական ծախ. թուղթ, թանաք, մատեաններ	500	—	450 93	—	49 07	—	—	—
Փոխանցում	35185	—	38327 98	—	2508 73	—	5651 71	—

Մ ռ լ տ ք

ԿՈՎԿ. Հ. Բ. ԸՆԿ. 1908

ԹԻԻ ՆԱԽԱՀԱՇԻԻ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Ե լ ք

ՆԱԽԱՀԱՇԻԻ ՅՕԳԻՆԾՆԵՐ	Բուբլի	Կ.	Բուբլի	Կ.	Բուբլի	Կ.	Բուբլի	Կ.
Փոխանցումն . .	51522	64	54068	50	3806	05	6351	91
7000 ր. 4 ⁰ / ₀ պետ. ունտ. վաճառ.	5215	75	—	—	5215	75	—	—
Տ. Աֆրիկեանից ուսումն. նպաստ . .	2100	—	2100	—	—	—	—	—
Թիֆլիսի որբ. ուսումն. նարանից	—	—	51	—	—	—	51	—
Ճաշարանի գոյքերից .	—	—	27	—	—	—	27	—
Պետերբուրգի եկեղեցակ. խորհրդից	—	—	1150	—	—	—	1150	—
Չանադ. ն. իրատուն. ուսումնար. նպաստ . . .	—	—	1319	33	—	—	1319	33
Նոր շինութ. աղիւսի և փայտի վաճառ. . .	—	—	73	30	—	—	73	30
2000 ր. 5 ⁰ / ₀ պետ. II շրջ. օբլիկ. վաճառ. . . .	—	—	1932	45	—	—	1932	45
1400 ր. 4 ⁰ / ₀ պետակ. ունտան. վաճառ. . .	—	—	1094	14	—	—	1094	14
Թիֆլիսի առևտր. բանկից յատ. ընթ. հաշ. Ընկերութ. ճիւղերից 5 ⁰ / ₀ ընդհ. մուտքի գումարից	—	—	3000	—	—	—	3000	—
Նուէրներ թիւրքահայ գաղթական. օգտին .	—	—	235	76	—	—	235	76
0 ⁰ / ₀ Նոր Բայազետի ճիւղի արժէթղթ. .	—	—	4626	60	—	—	4626	60
0 ⁰ / ₀ Նոր Բայազետի ճիւղի արժէթղթ. .	—	—	7	60	—	—	7	60
0 ⁰ / ₀ Նրեանի ճիւղի արժէթղթ.	—	—	25	65	—	—	25	65
Կանխիկ դրամ առ 1-ն փետրւար 1908 թ. .	—	—	9	91	—	—	9	91
	58838	39	69721	24	9021	80	19904	65

ՆԱԽԱՀԱՇԻԻ ՅՕԳԻՆԾՆԵՐ	Բուբլի	Կ.	Բուբլի	Կ.	Բուբլի	Կ.	Բուբլի	Կ.
Փոխանցումն . .	35185	—	38327	98	2508	73	5651	71
Հեռախօս, լուսաւոր., ծառայողներին նւէր, մանր ծախ.	150	—	169	31	—	—	19	31
Փօստի ծախս	200	—	194	31	5	69	—	—
Արժէթղթերի ապահովագրութեան	60	—	96	21	—	—	36	21
Ուսուցչ. միութեան աւանդին կուրս. բան.	300	—	—	—	300	—	—	—
Քաղաք. վարկի ընկ. բանկին տան պարտքի հ. Նոր շինութեան համ. ծ. Չնախատեսնւած ծախս.	191 25	21787	—	25105	96	—	—	3127 71
Սովորական մուտքից 5 ⁰ / ₀ , որի 1/3 մասը .	310 54	—	230	81	79	73	—	—
անձեռնմխելի, 2/3 մասը պահեստի դրամագլ. .	654 60	—	—	—	654	60	—	—
Անշարժ կայքերի ծախս	—	—	85	58	—	—	85	58
Թիֆլիսի II փոխ. վարկի ընկ. բանկ. . . .	—	—	488	32	—	—	488	32
Դորւայ Ախալքալակի անշ. կայք. հաշ. . . .	—	—	511	49	—	—	511	49
Նրեանի ճիւղին փոխադր. ընկ. պարտքը .	—	—	226	54	—	—	226	54
Դիւլիջանի ճիւղին վիճակախ. իրեր	—	—	11	35	—	—	11	35
Ընկերութեան ճիւղերին, կնիք մատեան .	—	—	104	19	—	—	104	19
Թիւրքահայերին նպաստ ծառայութիւն Աստուածատրեանին	—	—	2648	13	—	—	2648	13
Յարութիւն Աստուածատրեանին	—	—	212	52	—	—	212	52
Յ. Դ. Սուղադեանի տան վերանորոգ. . . .	—	—	97	257	—	—	97	257
Կանխիկ դրամ առ 31-ն դեկտեմբեր	—	—	335	97	—	—	335	97
	58838	39	69721	24	3548	75	14431	60

Ակտի

ՀԱՇԻԵԿՇԻՌ, Յ. Դ. ԽՈՒԴԱԴԵԱՆԻ

Պետական խնայողական դրամարկի:

Մնում է՝ դրամարկի գրքայով

10

Արժեթղթեր. *)

3 հատ I խաղարկ. տոմս à 339 ռ.

1017

3 » II » » à 262 ռ.

786

80 » ակցիա Թիֆլիսի առև-
տրակ. բանկի à 350 ռ.

28000

4⁰/₀ պետակ. ռենտաներ
28000 ռուբ. à 75,06 ռ.

21015 75

50818 75

Անշարժ կայք.

Տուն՝ Աբաս-Աբադեան հրապարակում
(որբանոց)

30000

Քարևանսարայ Ուզոլնի փողոցում.

67429 67

97429 67

Որդանոց**

Շարժական կայք. որբանոցում . . .

1845 68

Պարտապաններ

Աբրահամ Հախերդեան

170

Միքայել Բաբանասով

14 40

184 40

150288 50

* Արժեթղթերը գնահատված են 1 փետր. 1908 թ. եղածնե-
րը օրւայ կուրսով, իսկ յետոյ առնւածները գնման կուրսով:

** Շարժական կայքերի արժեքից ոչ մի ⁰/₀ չեղջուած չէ:

ԿՏԱԿԻ 1908 Թ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31

Պ ա ս ս ի ռ

Յ. Դ. Խոուդադեանի կտակի դրամագլուխ

141907 69

Անձեռնմխելի դրամագլուխ

1908 թ. մուտքի 7564,68 ռ.

5⁰/₀-ի ¹/₃ մասը 126,08

Պահեստի դրամագլուխ

1908 թ. 7564,68 ռ. մուտքի

5⁰/₀-ի ²/₃ մասը 252,15

378 23

142285 92

Պահանջատէրեր

Պրիկազին (տան պարտքը)

2010 98

Դ. Ս. Սուդադեանին

2388

Կ. Հ. Բ. Լնկերութեան

3603 60

8002 58

150288 50

Մ ռ լ տ ք

Յ. Դ. ԽՈՒԴԱԴԵԱՆԻ ԿՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՐ

Անշարժ կայքերի եկամուտ.

Ստացւած է Քարւանսարայից . . . 2289 78

« Յ. Դ. ԽՈՒԴԱԿԵԱՆ տանից 517 —

0/0 0/0 արժէթից.

Ստացւած է 4 1/2 պետ. տէնտաներից . 917 64

« 80 հատ թիֆ. առ. բ. ակցիաներ. 2400 —

« 6 հատ խաղարկ. տոմսերից . 28 50

Նւիրատուութիւններ.

Ջանազան նւիրատուներից

Պատահական եկամուտ.

Ապահովագրական ընկերութիւնից

հրդէհի համար

Արժէթից հաշ.

10000 ռուբ. 4 1/2 պետ. տէնտան. վա-

ճառումից

Պարտապանների հաշ.

Որբանոցի կառավարչուհուց

Փոխանցումն . .

14022 92

ՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՈՒՏՔԸ ԵՒ ԵԼՔԸ

Ե լ ք

Որբանոց.

Վճարւած է ծառայողներին ոռճիկ. . 926 13

« լուսաւորութեան և վառելիքի 99 89

« հազուստի 191 13

« ոտնամանի 129 92

« մանր ծախսերի 42 99

« լւացքի 154 09

« ձեռագործի 63 64

« ուսումնարանական ծախսեր . 226 39

« ամառանոցի 242 14

« բժշկական 47 16

« շարժական կայքերի 82 70

« մթերքներ 1275 60

Պատանդակի ծախսեր

Վճարւած է գործավարին ոռճիկ . . . 330 —

« ծառային ոռճ. (Կ.Յ.Բ.Ընկ.հաշ.) 108 —

« ծառայողներին նւէր 17 —

« փօստի ծախս 4 58

« ընդհանուր ժողովի ծախս . . 40 52

« տպագրական 32 10

Անշարժ կայքերի ծախսեր.

7425 Քարւանսարայի դռնապ. ոռճ. 245,80ր.

« մանր ծախսեր 99,95 «

« ջրի ծախս 104,88 «

« ապահովագրութեան 46,40 «

« վերանորոգութեան 236,37 «

Տան դռնապանին ոռճիկ 224,—ր.

« ջրի ծախս 155,02 «

« ապահովագրութեան 39,81 «

« մանր ծախսեր 32,98 «

« վերանորոգութեան 191,36 «

Փոխանցումն . .

3482 38

532 20

733 40

643 17

1376 57

5391 15

Un p

[illegible]

6 2 p

Տան պարտքը պրիկազին			
Վճարւած է			233 —
Դ. Ս. Խուղաղեանին ամսաթոշակ.			
Վճարւած է 11 ամսուայ			220 —
Յ. Դ. Խուղաղեանի հ. հոգեհանգիստ.			
Ծախսւած է			45 40
0/0 0/0 Թիֆլիսի առևտր. բանկին յատուկ ընթ. հաշ.			28 40
Թիֆլիսի առևտր. քանկ.			
Վճարւած է ընկ. պարքը յատ. ընթ. հ.			4640 20
Արժէթղթերի ապահովագրութեան			
Թիֆլիսի առևտր. բանկին արկղի և արժէթղ. պահպանութեան . . .	22 82		
6 հատ խաղարկ. տոմսերի ապահովագր.	54 15		76 97
Զանազան անձինք.			
Աբրահամ հախաբողեանին	898 91		
Միքայէլ Բաբանասովին	14 40		913 31
Կ. Հ. Բ. Ընկ. ղրամարկղ.			
Վճարւած է			2474 49
			14022 92

Մ ու տ ք

Յ. Դ. ԽՈՒԴԱԴԵԱՆԻ ԿՏԱԿԱԾ ԳՈՒ

ՆԱԽԱՀԱՇԻՒ ՅՕԴԻԱԾՆԵՐ	1908 թ.ի նախահաշուով որոշված մուտքը		Ստացված է առ 31-ն դեկտեմբեր 1908 թ.		Ստացված է նախահաշուից պակաս		Ստացված է նախահաշուից ավել	
	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.
0/0 40/0 պետական ռենտաներից . . .	1094	40	917	64	176	76	—	—
0/0 80 հատ թիֆ. առևտր. բ. ակցիաներից .	2400	—	2400	—	—	—	—	—
0/0 6 հատ խաղարկութեան տոմսերից . .	28	50	28	50	—	—	—	—
Քարւանսարայի եկամուտ	4000	—	2289	78	1710	22	—	—
Խուղադեան տան եկամուտ	600	—	517	—	83	—	—	—
Կ. Հ. Բ. Ընկ. ճաշարանից ջրի համար . .	100	—	—	—	100	—	—	—
Նւիրատուութիւններ որբանոցին	100	—	355	—	—	—	255	—
Կ. Հ. Բ. Ընկ. Արեշեանից գնված տան գետնի արժէքը	5215	75	—	—	5215	75	—	—
1000 բուրլու 40/0 պետակ. ռենտ. վաճառումից	7514	24	7425	—	89	24	—	—
Պատահական եկամուտ (ապահովագրական ընկ. հրդէհի համար .	—	—	80	—	—	—	80	—
Որբանոցի կառավարչուհուց, նրա պարտքը .	—	—	10	—	—	—	10	—
3 թիւրքահայ որբերի խնամատարութեան . .	450	—	—	—	450	—	—	—
Փոխանցումն	21502	89	14022	92	7824	97	345	—

ՄԱՐՆԵՐԻ 1908 ԹԻԻ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Ե լ ք

ՆԱԽԱՀԱՇԻՒ ՅՕԴԻԱԾՆԵՐ	1908 թ. նախահաշուով որոշված ծախսը		Ծախսված է առ 31 դեկտեմբեր		Ծախսված է նախահաշուից պակաս		Ծախսված է նախահաշուից ավել	
	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.	Բուրլի	Կ.
Իրկազի հ. տան պարտքը 1907 թ. 233,—	—	—	—	—	—	—	—	—
Իրկազի հ. տան պարտքը 1908 թ. 227,23	460	23	233	—	227	23	—	—
Ս. Խուղադեանին ամսաթոշակ	220	—	220	—	—	—	—	—
Յ. Դ. Խուղադեանի հոգեհանգիստ	30	—	45	40	—	—	15	40
Քարւանսարայի ապահովագր., քաղ. տուրք 70,—	—	—	—	—	—	—	—	—
Խուղադեան տան ապահով., ք. տ. 80,—	150	—	86	21	63	79	—	—
Ռնապաններին ուժիկ ճաշարժ կայքերի վերանորոգութեան . . .	415	—	469	80	—	—	54	80
ճաշարժ կայքերի ջրի ծախս	886	70	560	66	326	04	—	—
ճաշարժ կայքերի ջրի ծախս	170	—	259	90	—	—	89	90
Ործավարի ուժիկ . .	330	—	330	—	—	—	—	—
Քասենեակի, ծառայի ուժիկ	—	—	108	—	—	—	108	—
Քասենեակի ծախսեր ըրանոցի կառավարչ. և օգն. ուժ. 825,—	80	—	94	20	—	—	14	20
Ք. ծառային 100,—	925	—	926	13	—	—	1	13
Ք. լւացքի	250	—	154	09	95	91	—	—
Ք. ուսումնարանական ծախս	250	—	226	39	23	61	—	—
Փոխանցումն	4166	93	3713	78	736	58	283	43

Un p

[illegible]*b i p*

ՆԱԽԱՀԱՇԻԻ ՏՕԳԻԱԾԻՆԵՐ	Րուբլի,	Կ.	Րուբլի,	Կ.	Րուբլի,	Կ.	Րուբլի,	Կ.
Փոխանցումն . .	4166	93	3713	78	736	58	283	43
Որբ. հագուստ և ոտնա- ման	600	—	321	05	278	95	—	—
Որբ. միջերջների . .	1610	—	1275	60	334	40	—	—
Որբ. ճաշավարձ. Կ. Հ. Բ. Ընկ. ճաշարանի . .	1400	—	—	—	1400	—	—	—
Որբ. լոյս և վառելիքի	200	—	99	89	100	11	—	—
Որբ. բժշկական ծախս	100	—	47	16	52	84	—	—
Որբ. ձեռագործի . .	100	—	63	64	36	36	—	—
Որբ. ամառանոցի ծախս	200	—	242	74	—	—	42	74
Որբ. շարժական կայք	100	—	82	70	17	30	—	—
Որբ. մանր ծախսեր .	—	—	42	99	—	—	42	99
Արժէթղթերի ապահո- վագրութեան	70	—	76	97	—	—	6	97
Քարւանսարայի կապա- լառուին	728	91	898	91	—	—	170	—
Թիֆլիսի առևտր. բան- կին յատ. ընթ. ճաշ.	4668	20	4640	20	28	—	—	—
Կովկ. Հ. Բ. Ընկերութ.	2030	64	2474	49	—	—	443	85
7000 ռ. 4 ⁰ / ₀ պետակ. ռէնտ. (ընկ. դրամ.	5215	75	—	—	5215	75	—	—
Չնախատեսնւած ծախ. սեր	312	46	—	—	312	46	—	—
0 ⁰ / ₀ Թիֆլ. առևտ. բան- կին	—	—	28	40	—	—	28	40
Միջայէլ Բաբաբնասո- վին	—	—	14	40	—	—	14	40
	21502	89	14022	92	8512	75	1032	78

Ն Ա Ռ Ա

Մ ու տ ք

Կովկասի Հայոց Բարեգործա

1	Անանեանի դրամագլխի (28100 ռ. ք. կր. օբլիգացիաների) տոկոսները	1334 75
2	Բուդաղեանի դրամագլխի (13300 ռ. 4 ⁰ / ₀ բէնտ.)	505 40
3	Մանթաշեանի » տոկոսներ	855 —
4	Թրքահայ գաղթակ. դրամագլխի (1100 ռ. 5 ⁰ / ₀ օբլիգ. 1905թ. II)	52 25
5	Խուդադեանի I դրամագլխի (21000 ռ. 4 ⁰ / ₀ բէնտ.)	798 —
	« II « (Թիֆլիսի Առևտր. բանկ. 80 ալց.	2400 —
	« III « (6 հատ I և II խաղարկ. տոմս.	28 50
	« IV Քարանասարայի մուտք	3500 —
	« V տանից «	1300 —
6	Ընկերութեան անձեռնմխելի գումարից՝ I Մայր գումար Խորհրդի 41,600 ռ. 4 ⁰ / ₀ բէնտ.	1580 80
	« « Արմաւիրի հիւղի 9600 ռ. 4 ⁰ / ₀ բէնտ. 346—80	
	« « Նոր-Բայազետի 200 ռ. « « 7—60	
	II « « 4 հատ I և II խաղարկ. տոմսերից	19 —
	III « « Անցեալ տարւոյ ընդ. մուտքի 5 ⁰ / ₀ ան- ձեռնմխ. պահեստի գումարի հաշին գնած 1300 ռ. օբ- լիգ. տոկոսը	61 75
7	400 անդամն. անդամակ. վճար	2000 —
10	« մշտական անդամ. վճար	1000 —
8	Ներկայացումներից, երեկոյթներից, դասախօսութ. և այլն	300 —
9	Ընդհանուր նւէրներ	2500 —
10	Ճաշավարձ և նւէրներ Ընկ. ճաշարանին	3000 —
11	Թրքահայ գաղթականների գում. 3 որբ պահելու համ. վարձ.	450 —
	2 որբի վճար	300 —
12	Գրադարան ընթերցարանի մուտք	500 —
13	Ընկ. տան դահլիճի վարձ	150 —

Ուսումնարանական գործի համար

14	Յատուկ նպաստ պ. Տիգրան Ա. Ֆրիկեանից	4700 —
	« « Պետ'րք. եկեղ. խորհրդի ուղարկ. գումարի (3400 ռ.) մնացորդ ² / ₃	226 7
	« « Տիկ. Հռիփսիմէ Աղամեանից	600 —
	« Պ. Ս. Ս. Յարութիւնեանից	250 —
	« Պ. Մ. Խ. Ալիբէկեանից	300 —
	« Պ. Բժիշկ Աղ. Յակովբեանից	100 —
	« Պ. Գ. Գ. Կաֆեանից	150 —
	« Պ. Կ. Ս. Ալիխանեանից	100 —
15	Յատուկ նւէրներ	4000 —
16	« Պ. Աղ. Ղարաջեանից	2500 —
	« Պ. Ա. Ի. Մանթաշեանից 20000 ռ. ան. 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ ռ. ք. կր. օբլիգացիաներից	13500 —

54300 45

Հ Ա Շ Ի Ի

Կան Ընկերութեան 1909 թ.

Ե լ ք

1	Ա. Ի. Մանթաշեանի յատուկ գումար (20,000 ան.)	13500 —
2	Տոկոսաբեր թղթերի ապահով. և պահպան.	100 —
3	Արեշեանի նախկին տան համար բաղաք. կրեդիտ. ընկ. 1909 թ. վճար	183 50
4	Պրիկազին Խուդադեան տան համար 1909 թ. վճ.	233 —
5	Խուդադեանի կտակի համաձայն Գ. Ս. Խուդադեանին	240 —
6	Խուդադեանի հոգեհանգստի ծախքեր	70 —
7	Ընկ. կալուածքների ապահովագր. և տուրք	120 —
8	« « նորոգութեան	300 —
9	Ճաշարանի համար (200 հոգու)	5400 —
10	Ջրաւորներին նպաստ	2000 —
11	Նպաստ Հրատարակչական գործի (Գիւղատնտես շաբաթաթ. Խուդադեան որբանոցին	300 —
12	Գաւառական ուսումնարաններին նպաստ	5000 —
13	Գրադարան-ընթերցարանի	17000 —
14	Ընկ. գրասենեակի գործավարի, հաշւապահի և ծառայի ու- ճիկներ	2000 —
15	Կալուածքների դռնապաններին	1528 —
	Լոյս և վառելիք	400 —
	Գրասենեակի ծախքեր, (պօստի, հեռագրի, տելեֆօնի, տպագրութեան և յայտարարութեան)	300 —
16	Ջրի փող (բաղաք. վարչութեան բոլոր կալուածք.)	600 —
17	Ընկ. մուտքի 5 ⁰ / ₀ (¹ / ₃ անձեռնմխելի և ² / ₃ պահեստի)	1291 75
18	Գիւղերում արհեստների տարածման	300 —
	« դեղատներ հիմնելու	300 —
19	Ղարաջեանի շինութեան համար լրացուցիչ ծախք	2500 —
20	Անակնկալ ծախքեր	334 20

54300 45

Նախագահ խորհրդի՝

Սամսոն Յարութիւնեան

Փոխ-նախագահ խորհրդի՝

Յովհաննէս Սպենդիարեան

Անդամներ խորհրդի՝

Ամիրխանեան Յովսէփ
Առստամեան Հեղինէ, տիկ.
Աֆրիկեան Խաչատուր
Բալաղեան Սամուէլ
Լիսիցեան Սահակ
Մելքումեան Սարգիս
Շահնազարեան Յակոբ
Քօչարեանց Յակոբ

Գանձապահ՝

Անդամ խորհրդի՝ Առաքել Սարուխանեան

Քարտուղար

Անդամ խորհրդի՝ Աղէքսանդր Պապովեան

Գործավար՝ Կ. Կարապետեան

1) Կ. Հ. Բար. Ընկ. Խորհրդի կազմը և նրա 1908 թ. գործուն. մասին	3
2) Կ. Հ. Բ. Ը. «Խուզակներ» Որբանոցը	10
3) Կ. Հ. Բ. Ը. ձրի և էժանադին ճաշարանը 1908 թ.	13
4) Գրադարանական Մասնաժողովը 1908 թ.	16
5) Կ. Հ. Բ. Ը. 1908/9 ուս. թ. դպրոցական գործնէութեան մասին	18
6) Գիւղատնտեսական Մասնաժողովը 1908 թ.	41
7) Տաճկահայ գաղթականների հայրենիք վերադառնալու գործը	45
8) Խորհրդ նուէրների մասին, որոնք եղել են 1908 թ. ընթացքում (Ա. Անանեան, Ա. Դարաշեան, Ա. Մանթաշեան, Յով. քահ. Տէր-Գալստեան, Տ. Աֆրիկեան)	47
9) Յովհաննէս Դաւթեան Խուզակների նուիրարերութիւնը	56
10) Եղիա Գալստեան Բուզաղեանի նուիրարերութիւնը.	57
11) 1908 թ. ընթացքում Կ. Հ. Բ. Ը. անունով ստացուած են նաև հետևեալ նուէրները.	58
12) Կ. Հ. Բ. Ը. ձրի 1908 թ. գործնէութեան մասին	61
13) Յուցակ Կ. Հ. Բ. Ը. ձրի տեղական վարչութեանց անդամների	76
14) Կ. Հ. Բ. Ը. 1908 թ. Թիֆլիսի անդամների ցուցակը	86
15) Կ. Հ. Բ. Ը. հաշեկշիւ 1908 թ. դեկտ. 31.	92
16) Կ. Հ. Բ. Ը. 1908 թ. դուտ արդիւնք և անդամների ծախսեր	96
17) Կ. Հ. Բ. Ը. ընդհանուր մուտքի և ելքի հաշիւը 1908 թ. փետ. 1 դեկտ. 31.	98
18) Կ. Հ. Բ. Ը. ճաշարանի մուտքի և ելքի հաշիւը	106
19) Կ. Հ. Բ. Ը. Յ. Դ. Խուզակեան դրամարկղի հաշիւը	108
20) Կ. Հ. Բ. Ը. 1908 թ. նախահաշիւի իրագործումը	110
21) Հաշեկշիւ Յ. Դ. Խուզակեանի կտակի 1908 թ. դեկտ. 31.	114
22) Յ. Դ. Խուզակեանի կտակած գումարների ընդհանուր մուտքը և ելքը	116
23) Յ. Դ. Խուզակեանի կտակած գումարների 1908 թ. նախահաշիւի իրագործումը	120
24) Կ. Հ. Բ. Ը. 1909 թ. նախահաշիւը	124

Պատկերներ՝ Ալ. Անանեանի, Ալ. Մանթաշեանի, Յովհ. քահ. Տէր-
Գալստեանի, Տիգ. Աֆրիկեանի, Յովհ. Խուզակեանի,
Եղիա Բուզաղեանի:

ԿԱՐԵԻՈՐ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Պէտք է կարդալ՝ 9 եր. 12 տ. վ. գրադարան: 15 եր. 15 տող.
վեր. դրանցից շատերին: 17 եր. 7 տ. ն. Տամալա: 29 եր. վեր.
28 տ. յետոյ՝ և Դուշէթի հ. դպր.—200 ր.: 30 եր. 8 տ. վ. 63
դպրոցները... ստանում են տարեկան 15,650 ր.: 33 եր. 7 տ. ն.
ստանձներ: 41 եր. 4 տ. վ. Հայոց: 41 եր. 6 տ. վ. պատրաստել:
42 եր. 2 տ. վ. փորձուած: 45 եր. 2 տ. ն. Նպաստամատոյց Յանձ-
նաժողով: 51 եր. 1 տ. ն. գրասենեակ: 53 եր. 2 տ. վ. պատուար-
ժան: 56 եր. 2 տ. վ. 1897 թ.: 58 եր. 6 տ. վ. Հրաչեա: 62 եր.
16 տ. ն. Կարսի: 69 եր. 14 տ. ն. ցուցադաշտում: 73 եր. 5 տ.
ն. Եարմջա: 74 եր. 7 տ. վ. մօտիկ: 92 եր. 12 տ. վ. պարտապաններ:

Կ. Ն. Բ. Բ. Սորերգի հասցեն՝

Тифлисъ, Абасъ-Абадская площадь, собств. д. № 7

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL021991

42.831